

О
П
О
В
І
Д
А
Н
Н
Я

ИИШЭПЯБ П.А (А. Pavleštin

Р
В
І
Р
О
В
І
J
E
S
T
I

бабуці *Zoci*
bake *Zosje*

На обкладинці зображено оброблений деталь автопортрету української малярки Катерини Білокур, та фото хвиль на ріці Врбас біля Баня Луки.

На останній сторінці обкладинки є портрет Алекси Павлешина як бандуриста (рисунок олівцем, 55x42 см), котрого нарисував і подарував київський художник Володимир Войтович, в Загребі 1991 р.

Ілюстрації в книжці, підписані монограмою, змалював А. Павлешин, а інші, враховуючи і ті на обкладинці, є власними знімками або копії картин і ілюстрацій, котрих додатково комп'ютерно обробив також А.П.

Za ilustriranje naslovne stranice omota obrađen je detalj autoportreta ukrajinske slikarice Katarine Bilokur, te snimak valova na rijeci Vrbasu kod Banje Luke.

Na posljednjoj stranici omota nalazi se portret Alekse Pavlešina kao bandurista (crtež u olovci, 55x42 cm), kojega je nacrtao i poklonio kijevski akademski slikar Volodymyr Vojtovyč, u Zagrebu 1991. godine.

Ilustracije potpisane monogramom nacrtao je A. Pavlešin, a ostale, uključujući i omot, vlastiti su snimci ili kopije slika i crteža koje je dodatno računalno stilizirao također A. P.

ОПОВІДАННЯ БАБЦІ ЗОСІ

PRIPROVIJESTI BAKE ZOSJE

Загреб 2008

Zagreb 2008.

Алекса Павлешин:

ОПОВІДАННЯ БАБЦІ ЗОСІ

Видавець

Товариство української культури

За видавця

Алекса Павлешин

Головний і технічний редактор

Алекса Павлешин

Лектор за українську мову
(крім сторінок 1-19 і 137-144)

Дарія Павлешен

Лектор за хорватську мову

(крім сторінок 9-14)

Маріна Бороша

Переклад, коректура, дизайн і

комп'ютерна верстка

Алекса Павлешин

Цифровий друк: ПРОДІГІТАЛ

Випуск: 300 примірників

*Друкування фінансувала Рада
за національні меншини РХ*

Aleksa Pavlešin:

PRIPOVIJESTI BAKE ZOSJE

Izdavač

Društvo za ukrajinsku kulturu

Za izdavača

Aleksa Pavlešin

Glavni i tehnički urednik

Aleksa Pavlešin

Lektor za ukrajinski
(osim stranica 1-19 i 137-144)

Darija Pavlešen

Lektor za hrvatski

(osim stranica 9-14)

Marina Boroša

Prijevod, korektura, dizajn,

računalna priprema i prijelom

Aleksa Pavlešin

Digitalni tisak: PRODIGITAL

Naklada: 300 primjeraka

*Tiskano finansijskom potporom
Savjeta za nacionalne manjine RH*

**CIP zapis dostupan u računalnom
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem
687937**

ISBN 978-953-99578-3-2

*Присвячене «першій хвилі»
українських поселенців на
простори Боснії і Славонії, та
їхнім нащадкам.*

*Posvećeno „prvom valu“ uk-
rajinskih doseljenika na prosto-
re Bosne i Slavonije, te njihovim
potomcima.*

Алекса Павлешин

Aleksa Pavlešin

ОПОВІДАННЯ БАБЦІ ЗОСИ

PRIPROVIJESTI BAKE ZOSJE

Загреб, грудень 2008 р.
напередодні Різдва

Zagreb, prosinac 2008.
uoči Božića

*ПРО «ОПОВІДАННЯ БАБЦІ ЗОСІ»
АЛЕКСИ ПАВЛЕШИНА*

*O "PRIPOVIJESTIMA BAKE ZOSJE"
ALEKSE PAVLEŠINA*

(Переклад)

ЗБІРНИК ОПОВІДАнь УКРАЇНСЬКОЮ- ХОРВАТСЬКОЮ МОВАМИ

Алекса Павлешин: *Оповідання бабці Зосі*, Товариство української культури, Загреб, 2008 р.

В Хорватії літературна творчість українською мовою може опертися лише на декілька авторів. Тому з багатьох причин, вартий уваги кожний вид літературної творчості хорватських українців. В першу чергу, так зберігається й розвивається рідна мова, що за маленьку, розташовану у вигляді архіпелагу, національну меншину дуже важливо. Особливо тоді, коли рідна мова із загалу потягається і існує лише в колі родинного спілкування. Виявляється асиметрична двомовність на користь національної більшості. Другою причиною є: підбадьорюються молодші «кадри» на такий «захід», і третьою – своїми надетнічними вартостями література є на здобутку.

Бути письменником чисельно невеликої етнічної меншини не просто. Основне питання: хто реципієнти, тобто, для кого писати? Тим більше, що та сама проблема мучить і письменників, що пишуть мовою народу, котрий є громадською більшістю, бо вважається великим успіхом, якщо якийсь збірник пісень має тираж п'ятсот примірників.

(Izvornik)

DVOJEZIČNA UKRAJINSKO- HRVATSKA KNJIGA PRIPOV- VIJEDAКА

Aleksa Pavlešin: *Pripovijesti bake Zosje*, Društvo za ukrajinsku kulturu, Zagreb, 2008.

Književno stvaralaštvo na ukrajinskom jeziku u Hrvatskoj, može se osloniti tek na nekoliko autora. Zbog te činjenice svaki oblik literarnog stvaralaštva hrvatskih Ukrajinaca vrijedan je pažnje zbog više razloga. Prvo, time se čuva i razvija materinski jezik, što je za malenu i arhipelaški lociranu manjinu vrlo značajno. Poglavitito u uvjetima u kojima se materinski povlači i postaje sadržajem jedino obiteljskog općenja. Na djelu je asimetrična dvojezičnost u korist jezika većinskog naroda. Drugo, ohrabruju se mlađi «kadrovi» na takav «poduhvat», i treće, na dobitku je književnost sa svojim nadetničkim vrijednostima.

Biti književnikom brojčano nevelike etničke manjine nije jednostavno. Osnovno je pitanje: tko su recipijenti, odnosno, za koga pisati? Tim više, što isti problem muči i književnike koji stvaraju na jeziku većinskog naroda, tako da se smatra velikim uspjehom ako neka pjesnička zbirka doživi nakladu od petsto primjeraka!

Зараз не говоримо про творчість хорватських русинів, тому, що вона створюється русинською літературною мовою, яка, звичайно є частиною українського мовного багатства. Не відділюю русинів від українського етносу, хоч такі тенденції існують, а знайомі під назвою «політичний русинизм». Вважаю їх частиною українського народу, котра, через проживання на межах етнічного простору, залишилася зовні інтеграційних й державотворчих процесів на рівні нації, розвивши елементи субетнічного ідентифікаційного коду.

Алекса Павлешин, між хорватськими українцями, відоме ім'я. За народженням (1949 р. в Прняворі, Боснія) припадає гілці, населеній в Боснії, але освітою і цілим робочим та інтелектуальним життям в'язаний за Хорватію. Хоч за професією природознавець, Павлешин має чутливість і креативність характерні особам мистецького суспільного стану. Багато його пам'ятає як яскравого виконавця на традиційному українському інструменті бандурі. Виступом, голосом і виглядом він втілює – в Україні дуже цінних й улюблених – бандуристів, виконавців окремого типу народних пісень історичного змісту, глибоко пов'язаних з долею нації.

Останніх років, пан Павлешин є головою «Товариства української культури» і головним редактором «Нашої газе-

U ovom trenutku ne govorimo o stvaralaštvu hrvatskih Rusina, zbog toga što se ono dešava na rusinskom književnom jeziku, koji je, naravno, dio ukrajinskog jezičnog bogatstva. Ne izdvajam Rusine iz ukrajinskog etnosa, iako takve tendencije postoje, a poznate su pod nazivom «politički rusinizam». Smatram ih dijelom ukrajinskog naroda koji je zbog obitavanja na rubnim dijelovima etnije ostao izvan integrativnih i državotvornih procesa na razini nacije, razvivši elemente subetničkog identifikacijskog koda.

Aleksa Pavlešin poznato je ime među hrvatskim Ukrajincima. Rođenjem (1949. u Prnjavoru, BiH) pripada ogranku nastanjenom u Bosni, ali je obrazovanjem i cijelim radnim i intelektualnim životom vezan za Hrvatsku. Premda po struci prirodnjak, Pavlešin posjeduje senzibilitet i kreativnost karakteristične za ljude iz umjetničkog staleža. Mnogi ga pamte kao sjajnog glazbenika na tradicionalnom ukrajinskom instrumentu banduri. Pojavom, glasom i stasom utjelovio je u Ukrajini vrlo cijenjene i omiljene banduriste, izvođače posebne vrste narodnih pjesama, duboko povezanih sa subbinom nacije i povijesnim sadržajima.

Posljednjih godina gospodin Pavlešin je predsjednik manjinske udruge «Društvo za ukrajinsku kulturu» i urednik društvenog glasila

ти». Тираж цих газет не великий, але, без огляду на цей факт, вони, попри класичний обов'язок інформування про процеси, проблеми та події в нацменшині, дають і свій внесок щодо зберігання рідної мови, зміцнення історичної свідомості та виховання літературного висловлювання. Автор цих рядків цінить «Нашу газету» як будь-котру з «великих» газет, і з часу на час публікує в ній свої статті. Попри редакторські роботи, пан Павлешин працює і як журналіст, карикатурист, а також як актор, літературний перекладач і письменник. Тепер звернемо увагу на його літературну творчість.

Павлешин появився на сторінках «Нашої газети» низкою оповідань, підписаних псевдонімом «Баба Зося». Псевдонім вибраний вміло, бо в українців Зося є пестливе ім'я від Софії, що, знов, в грецькій мові спрямовує на Божу Мудрість, а так само і на людську мудрість. Читачі з задоволенням прийняли Павлешинову «Бабцю Зосю». У 2008 році вийшло у світ одне з оповідань, як окрема бібліографічна одиниця, з хорватського мовного аспекту під цікавою назвою «Гореслов громадянина Каїна», поставивши на обкладинці своє повне ім'я і прізвище.

Коли призбирав потрібну кількість оповідань, Павлешин вирішив опублікувати їх як двомовне, українсько-хорватське видання. З літературної точки

«Naša gazeta». Naklada ovakvog glasila nije velika, ali bez obzira na tu činjenicu, ovo glasilo doprinosi čuvanju materinskog jezika, jačanju historijske svijesti, njegovanju književnog izraza, uz za novine klasičnu obvezu obavještavanja o procesima, problemima i društvenim zbivanjima unutar manjine. Pisac ovih redaka cijeni «Našu gazetę» kao bilo koju «veliku» novinu i povremeno u njoj objavljuje svoje priloge. Pored uredničkih poslova, gospodin Pavlešin djeluje kao novinar, karikaturist, te kao glumac, književni prevoditelj i pisac. U ovom trenutku stavit ćemo pod povećalo njegovu spisateljsku djelatnost.

Na stranicama «Naše gazete» Pavlešin se javio nizom pripovijedaka potpisanih pseudonimom «Baka Zosja». Pseudonim je vješto odabran, jer Zosja je hipokoristik od osobnog imena Sofija, što opet u grčkom jeziku upućuje kako na Božansku Mudrost, tako i na ljudsku mudrost. Čitatelji su s odobravanjem prihvatili Pavlešinovu «Baku Zosju». Godine 2008. objavio je kao posebnu bibliografsku jedinicu jednu od pripovjedaka, s hrvatskog jezičnog aspekta zanimljiva naslova: «Jadoslov građanina Kajina», stavivši na korice svoje puno ime i prezime.

Nakon što se sakupio potreban broj pripovjedaka Pavlešin se odlučio objaviti ih kao dvojezično ukrajinsko-hrvatsko izdanje. S književnog motrišta ova je nakana

зору, це рішення логічне, а з народознавчого, на думку автора, виправдане через асиметричну двомовність, про яку раніше була мова. Автор цих рядків має трохи інакшу думку про двомовні видання. Вони до речі, для деякого дають можливість поповнення мовних порожнеч, але, з другого боку, більшість читачів іде лінією меншого опору. Авторів переклад оповідань «Бабці Зосі» є здобутком для хорватського літературного загалу. Це літературне зображення збірника «Оповідання бабці Зосі» писане з аспекту хорватського стовпчика, бо автор поряд українського, поставив у формі стовпця і хорватський переклад. Українці зможуть порівняти оригінал з перекладом.

В авторській передмові, пан Павлешин сказав про мотив, який спонукав його, щоб з журналістських увійшов у літературні води: «З мене хотів проговорити критик, свідок подій у вихорі давнього і теперішнього часу. Подій, котрі символічно присутні і в, ніби звичайному, щоденні. Часі, який «часить»... Спробувати себе і у фантазмагоричних новелах навела мене дуже вдала стилістична різноманітність українського сучасного новеліста Василя Габора.»

Збірник «Оповідання бабці Зосі» поділений на три тематичні частини. А це: «Давні спогади», «З найближчого» і «Фантазмагорії». Перший цикл є найобсяж-

логічна, а s narodnosnog, kako autor smatra, opravdana zbog asimetrične dvojezičnosti o kojoj je bilo riječi. Pisac ovih redaka ima ponešto drugačije mišljenje o dvojezičnim izdanjima. Ona, doduše, omogućavaju upotpunjavanje jezičnih praznina kod pojedinaca, ali s druge strane, većina čitatelja će ići linijom manjeg otpora. Za hrvatsku književnu javnost dobitak je autorovo prevođenje kazivanja «Bake Zosje» na hrvatski jezik. Ovaj književni prikaz zbirke «Pripovijesti bake Zosje» pisan je s aspekta hrvatskog stupca, jer je autor pored ukrajinskog stavio u obliku stupca hrvatski prijevod. Ukrajinisti će moći usporediti izvornik s prijevodom.

Gospodin Pavlešin u autorском predgovoru priznaje motive koji su na nagnali da iz novinarskih prijede u literarne vode: «Iz mene je htio progovoriti kritički svjedok zbivanja u kovitlacu davnog i sadašnjeg vremena. Zbivanja koja su simbolima prisutna i u naoko uobičajenoj svakodnevicu. Vremena koje je vremeni... Okušati se i u fantazmagoričnim novelama potakla me je vrlo dopadljiva stilaska raznovrsnost ukrajinskog suvremenog noveliste Vasilja Gabora.»

Zbirka «Pripovijesti bake Zosje» podijeljena je u tri tematske cjeline. To su: «Davna sjećanja»; «Iz bliskog vremena»; i «Fantazmagorije». Prvi je ciklus najobim-

ніший. Він має вісім оповідань. Другий цикл має шість, а третій п'ять оповідань.

З огляду що мова йде про особу з кола української національної меншини в Республіці Хорватія, для автора цих рядків особливо цікавий перший цикл. На літературно переконливий спосіб, автор подає уривки з тяжкої історії своєї громади. Оповідальну ширину і архаїчний підхід до тем уможливило його літературне alter ego: «Бабця Зося». Його мова колоритна, гнучка і в ідеальній мірі архаїчна, щоб читач міг увійти в історичний час, коли відбуваються події. Дуже цікаві і власні імена постатей в окремих оповіданнях. Павлешинові речення короткі і зрозумілі.

Малий Гриць, такий рудий, бліденький, сухенький і ростом до рамен ровесникам, очевидно, виростав у біді.

Справно-тематичний ривень, особливо першого циклу, є корисним до кращого пізнання і розпізнання наших українських співвітчизників. То, на моменти, терпкий текст для читання, так само, як і життя наших старих галичан було, не лиш терпке, але і суворе. Закинені в непізнану землю, мусіли корчувати ліси, щоб могли займатися землеробством, будувати хати з глини, мучитися від ранку до ночі, вмирати від хвороби або виснаження, щоб тоді знайти відпочинок на кладовищі, яке їм подано на бо-

ниці. У него је уврштено осам приповједака. У други циклус уврштено је шест, а у трећи пет приповједака.

Obzirom da je riječ o pripadniku ukrajinske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, za pisca ovih redaka posebno je zanimljiv prvi ciklus. Autor na književno uvjerljiv način daje sekvence iz teške povijesti svoje zajednice. Pripovjednu širinu i pasatiistički pristup temama omogućio mu je književni alter ego: «Baka Zosja». Jezik mu je koloritan, gibak i u idealnoj količini arhaičan, kako bi čitatelj mogao ući u povijesno vrijeme zbivanja radnje. Vrlo su zanimljiva osobna imena junaka pojedinih pripovjedaka. Pavlešinove su rečenice kratke i razumljive.

Mali je Griša, onako pjegav i crvenokos, bljedunjav, suhonjav i rastom do ramena vršnjacima – očito odrastao u siromaštvu.

Predmetno-tematska razina, poglavito prvog ciklusa, prilog je boljem poznavanju i upoznavanju naših ukrajinskih sunarodnjaka. To je, na momente oporo štivo, kao što je i život naših starih Galicijana bio ne samo opor, već i surov. Bačeni u nepoznatu zemlju, bili su prisiljeni krčiti šume kako bi dobili obradive površine, graditi kuće od zemlje, mučiti se od jutra do sutra, umirati od bolesti ili iscrpljenosti, da bi posljednji počinak našli na groblju koje su im dali na podvodnim i muljevitim terenima. U takvim uvjetima stvarali su obitelji, rađali dje-

лотистих і замулених місцях. В таких умовах засновували сім'ї, народжували дітей, пробивали дорогу сьгоднішнім поколінням, до котрого належить і пан Павлешин. При цьому старалися зберегти рідну мову й віру своїх батьків.

В другому і третьому циклі Павлешин старається утвердитися як письменник, котрий має що сказати поза крутою обмеженістю народознавчою тематикою. Автор цих рядків вважає, що треба наполягати саме на народознавчих темах, бо показав що то здійснює на літературно значний і по-людському теплий спосіб. Ці теми, зміною поколінь втрачають природне джерело. З кожною старшою особою зникає і одна, спогадами насичена, бібліотека. Варто труду зберегти історичні спогади. Про це старається, нпр. Павло Головчук з Липовлян, а на історіографічний спосіб о. Роман Миз.

На кінці висновок: Павлешинові «Оповідання бабці Зосі» серйозне літературне видання і вагомий внесок у культурну спадщину хорватських українців.

Джуро Відмарович

cu, utirali put današnjim naraštajima, u koje spada u gospodin Pavlešin. Pri tome trudili su se sačuvati materinski jezik i vjeru svojih otaca.

U drugoj i trećoj tematskoj cjelini, Pavlešin se nastoji potvrditi kao pisac koji ima što kazati izvan stroge omeđenosti narodnosnom tematikom. Pisac ovih redaka mišljenja je da upravo treba insistirati na narodnosnim temama, jer je pokazao da to čini na književno relevantan i ljudski topao način. Ove teme gube prirodno izvorište smjennom naraštaja. Sa svakom starijom osobom nestaje i jedna biblioteka krcata memorabilijama. Od zaborava spasiti povijesno sjećanje vrijedi truda. To pokušava, npr. Pavlo Golovčuk iz Lipovljana, a na historografski način velečasni Roman Myz.

Na koncu zaključujemo: Pavleštinove «Pripovijetke bake Zosje» ozbiljno su književno ostvarenje i vrijedan prilog kulturnoj baštini hrvatskih Ukrajinaca.

Đuro Vidmarović

Мовби передмова

**"Краще, пиши щось таке,
щоб люди сміялися!"**

Навіть і в п'ятдесятому, мені ані на думку не спадало писати в якомусь літературному жанрі. До речі, ані тепер мені це не приносить особливого задоволення, бо літературно написане слово обов'язує автора довше (міцніше?) ніж у журналізмі, а духом і стилем вільні люди важче переносять обплутування обов'язками. Можливо, мені б якийсь інакший, м'якший спосіб висловлювання, зберіг лагідність. Але, я до того не відчував пориву. З мене хотів проговорити критик, свідок подій у вихорі давнього і теперішнього часу. Подій, котрі символічно присутні і в, ніби звичайному, щоденні. Часі, який «часить».

Першим поштовхом стала потреба, щоб в першому номері "Нашої газети" (2002-го р.) у великодній час, вкласти і великодню тему, пов'язану з українськими традиційними звичаями. Так настала новела "Великодній кошачок", котру я, з глибших причин, підписав псевдонімом "Баба Зося". (В українців, Зося, пестливе ім'я за Софію.) Попри публікування новел українських класиків і сучасних авторів, у згаданій газеті, з часу на час, публікувалися і новели під тим псевдонімом.

Поступово поряд з темами з

Kao predgovor

**"Radije piši nešto takvo
da se ljudi smiju!"**

Čak i u pedesetoj, ni na pamet mi nije padalo pisati u nekoj od književnih formi. Doduše, ni sada mi to nije posebno drago, jer književnički pisana riječ obvezuje autora dulje (jače?) no u žurnalizmu, a duhom slobodni i stilom komotni ljudi teže podnose sputavanje obvezama. Vjerojatno bi mi drukčiji, bezazleniji način izražavanja sačuvao lagodnost, no za to nisam imao poriva. Iz mene je htio progovoriti kritički svjedok zbivanja u kovitlacu davnog i sadašnjeg vremena. Zbivanja koja su simbolima prisutna i u naoko uobičajenoj svakodnevicu. Vremena koje vremeni.

Početni je poticaj nastao iz potrebe da se u prvome broju novopokrenute "Naše gazete" (2002.), zbog uskršnjeg ozračja, uvrsti i uskršnja tema povezana s ukrajinskim tradicijskim običajima. Tako je nastala novela "Košarica", koju sam iz dubljih razloga potpisao pseudonimom "baka Zosja". (Kod Ukrajinaca, Zosja je ime od milja za Sofiju.) Uz radove ukrajinskih klasika i suvremenih autora, u spomenutim sam novinama povremeno objavljivao i novele pod tim pseudonimom.

Postupno, uz teme iz davnih

давніших часів, додані і алегорії на сучасні події, а також і "фантазії" з ключем або алюзіями на дійсні обставини, інколи зі зміненними постатями, декотрі з них сатиричного призвуку. Таким способом, у всіх цих новелах присутній дух дійсності, а декотрі з них, зокрема на теми з давніших часів, засновані на зовсім реальних подіях. Всім цим новелам спільне і те, що вони менше-більше прямо пов'язані з українською діаспорою на цих просторах, і в них збережені етнологічний компонент та історичні зазначення.

Спробувати себе і у фантазмагоричних новелах навела мене дуже вдала стилістична різноманітність українського сучасного новеліста Василя Габора, а щодо стандартної форми, то натхнення мені подавав український класик, новеліст Василь Стефаник. Серед новел Василя Стефаніка, котрі мене найбільше вразили це ті, де є і дитячі постаті (Лан, Новина, Дитяча пригода та інші). В мені явилось спокусливе бажання перекладати обох. Особливо болучим було для мене дізнатися, що дитячого страждання й терпіння є всюди і в усіх часах, та що то, можливо, і найяскравіший показник обставин у суспільстві, групі або сім'ї. Близько тридцяти років тому підчас викладів загребським студентам, шановний київський професор Анатолій Погрібний (1942-2007 pp.) сказав, що Ва-

vremena, uvrštene su i alegorije na suvremena zbivanja, a također i "fantazmi" s ključem ili aluzijama na stvarne okolnosti, kadšto s izmijenjenim likovima, a poneke i satiričnog prizvuka. Na taj način duh stvarnosti nazočan je u svim ovim novelama, a neke od njih, osobito one s temama iz davnoga doba, temelje se na stvarnim događajima. No, zajedničko im je to što su sve manje-više izravno povezane s ukrajinskom dijasporom na ovim prostorima, te je u njima opisom zbivanja sačuvana i etnološka sastavnica kao i povijesne naznake.

Da se okušam i u fantazmagoričnim novelama potakla me vrlo dopadljiva stilska raznovrsnost suvremenog ukrajinskog novelista Vasilja Gabora, a u standardnoj formi nadahnjivao me ukrajinski klasik, novelist Vasilj Stefanyk, u kojega su me se naročito dojmile novele s dječjim likovima (*Polje, Novost, Dječji događaj* i druge, a bio mi je izazov prevoditi oba spomenuta pisca). Osobito bolna bijaše mi spoznaja da dječjega stradanja i trpljenja ima svugdje i u svim vremenima, te da je to možda i najjasniji pokazatelj stanja društva, skupine ili obitelji. Prije tridesetak godina, na predavanju zagrebačkim studentima, uvaženi kijeovski profesor Anatolij Pohribnyj (1942-2007) spomenuo je da je V. Stefanyk, govoreći o svom radu, naveo kako počinjući neku novelu nikad nije znao hoće li ga infarkt spriječiti da je dovrši. Sada mi je takvo stanje

силь Стефаник, висловлюючись про свою творчість, сказав, що коли починав писати котру з новел, ніколи не знав чи інфаркт не перешкодить йому довершити її. Тепер мені цілком зрозуміле його почуття.

Шкода мені, що, в частині фантазмагоричних новел, читач не все зможе «досягти ключа» й зрозуміти всі сатиричні алюзії, як нпр. про унікальне відкриття пропам'ятного рельєфу урочистою церемонією в залі, а потім, роками, меморіальне діло ніде не поставлене. Але і без пізнавання конкретних місцевих моментів, вірю, що читач зможе скласти загальне мозаїчне зображення, котре в такій новелі пропонується.

Можливо не зайвим буде згадати майже традиційну мовчазність тутешнього українського суспільства. В тому, цього разу, витривали й ті, котрі професією близькі писаному слову. Одинокий, котрий вважав зовсім нормальним подати свою думку, після того як я вислав йому новелу «Песик», був український письменник і дипломат Юрій Лисенко. На щастя, зробив мені великий комплімент і дуже тактично висловив свою думку й зауваження про цей твір. Напевно, в якійсь мірі і завдяки цій підтримці моє писання продовжилось, а результатом є цей збірник новел.

Щоб не бути несправедливим, згадаю, що був явився ще

sasvim jasno.

Žao mi je što u dijelu fantazmagoričnih novela čitatelj neće uvijek moći "dosegnuti ključ" i razumjeti sve satirične aluzije, kao npr. o jedinstvenom otkrivanju spomeničke kreacije ceremonijom u svečanoj dvorani, djela koje zatim godinama ne biva nigdje postavljeno. No i bez cjelovita poznavanja konkretnih lokalizama, vjerujem da će čitatelj ipak moći popuniti opću mozaičku sliku koja mu se u takvoj noveli nudi.

Možda je zgodno spomenuti zamalo tradicijsku šutljivost ovdašnje ukrajinske javnosti. U tome su ovaj put ustrajali i oni profesijom bliski pisanoj riječi. Jedini koji je držao normalnim dati svoje mišljenje (nakon što sam mu poslao novelu Psić) bio je književnik i diplomat Jurij Lysenko. Nasreću, dao mi je značajan kompliment i vrlo taktično izrekao konkretno mišljenje o tom djelu. Djelomično, vjerovatno, zahvaljujući i tom ohrabrenju, nastavio sam pisati, a rezultat je ovaj prvijenac - zbirka novela.

Da ne bih bio nepravedan - bio se javio još jedan glas: isti onaj koji

один голос. То був той самий, котрий, в зв'язку з моїми карикатурами звернувся відкрито до суспільства докірливим питанням: «А чи то, можливо, і ми є на тих карикатурах!?» (Нормально, про самотнього між тутешніми українцями карикатуриста, та ще й початкового, ані слова, хоч куртуазної підтримки.) Той самий голос порадив мені, щоб, замість цих «дурниць», краще писав щось смішне. Індикативне – бо вже бачене. До речі, колись-то, разом відбуваючи свій військовий обов'язок, спонукав я письменника-драматурга Слободана Шнайдера, щоб, замість узвичаєних жовнірських принагідних декламувань, підготували щось інакше. Під його режисурою, підготували, ним вибрану, поему І.Г.Ковачича «Яма». Успіх був несподівано великий і тому слідили гастролі ближчими містами, школами... Але, офіцер безпеки, поінформувавшись про автора «несподіванки», докірливо порадив йому: «Чому ти пишеш все щось незрозуміле? (Деякі з Шнайдерових драм є «Шок», «Смертопис», «Метастаз»... заміт. А.П.). Краще пиши, щось таке, щоб люди сміялися!»

Будь ласка, простіть мені, як з'явиться декотра сльоза, але не маю нічого смішного. До речі, стільки того перестало бути смішним. А чи продовжуватиму сяк, або хоч як – не знаю. Ось, цей етап пройшов, залишаючи в мені багаті враження, щодо пе-

se glede mojih karikatura obratio javnosti prijekornim pitanjem: "A ima li to i nas na tim karikatura-ma!?" (Naravno, za jedinoga karikaturista među ovdašnjim Ukrajin-cima - još i početnika - niotkuda ni kurtoaznog ohrabrenja.) Isti taj glas preporučio mi je da umjesto ovoga "bez veze", radije pišem nešto smiješno. Indikativno - jer je već viđeno. Naime, svojedobno sam, dok smo zajedno služili vojni rok, potaknuo dramskoga pisca Slobodana Šnajdera da, umjesto prigodničarskoga klasičnog vojničkog recitala, učinimo nešto drukčije. Uz njegov odabir i režiju postavili smo suvremeno uprizorenje poeme "Jama" I. G. Kovačića. Uspjeh je bio iznenađujuće velik, uslijedila su gostovanja po okolnim mjestima, školama... No, starješina zadužen za počudnost, detaljnije se raspitavši o autoru "iznenađenja", uz prijekora ga je savjetovao: "Zašto ti pišeš sve nešto nerazumljivo (neke od Šnajderovih drama nose nazive Shocking, Smrtopis, Metastaza... op. A. P.)? Radije piši nešto takvo da se ljudi smiju!"

Neka mi bude oprošteno na eventualnoj ponekoj suzi, ali nemam ništa smiješno. Naime, toliko je toga prestalo biti smiješno. A hoću li nastaviti ovako, ili ikako - ne znam. Eto i ova etapa je prošla, ostavljajući u meni bogate dojmove o proživljavanju složenih tema, a

реживання складних тем, а так само важливі досвіди з фахових порад співпрацівників, котрим щиро дякую за допомогу у підготовці цієї книжки.

Алекса Павлешин

П.С. Не є звичайним літературні твори публікувати паралельно двомовно. Хоч цей збірник призначений найширшому загалу, цю двомовність зроблено з метою, щоб ці новели були доступніші, якраз моїм землякам. Тому що новели в оригіналі написані українською мовою, а з огляду, що більшість тутешніх українців забули говорити, а ще менше тих, котрі знають читати українською мовою, автором зроблений переклад на хорватську всіх новел, крім «Хай їх водить перевода», котра в оригіналі написана хорватською, а тоді перекладена на українську мову.

također i važna iskustva iz stručnih savjeta suradnika, kojima iskreno zahvaljujem na pomoći u pripremi ove knjige.

Aleksa Pavlešin

P.S. Nije uobičajeno da se literarna djela publiciraju usporedno u dvojezičnom obliku. Iako je ova zbirka namijenjena najširoj javnosti, na dvojezičnost sam se odlučio želeći da novele budu dostupne upravo mojim sunarodnjacima. Zato su izvorno i napisane na ukrajinskom, ali kako većina ovdašnjih Ukrajinaca ne govori, a još ih je manje koji umiju čitati ukrajinski, načinio sam autorski prijevod na hrvatski, svih novela, izuzev "Nek ih voda prelivoda", koju sam izvorno napisao na hrvatskomu, a potom preveo na ukrajinski.

ДАВНІ СПОГАДИ
DAVNA SJEĆANJA

ПЕСИК

По григоріанському календарю то тут звать – Сильвестрове (на св. Сильвестра). Цей день тепер з собою несе настрій передсвятчного напруження. Всі спішаються, накуповують, готуються до вечора. В хаті помітна легка знервованість. Щоб заспокоїти домашніх, нагадую їм що колись бувало інакше; що головною подією в цій частині року був Святий вечір, тобто Різдво, коли люди сходилися, щоб колядувати, а на Новий рік ходили лиш засівальники – і то все. Ніякої півночі. Але ж зачепила – і без моїх зауважень голова туманіє; та чому їх затримую; а тепер вже другі часи; та легко мені, коли мені вже нікуди не кортить...

Вже вечір – пішли. Старші з приятелями в якийсь ресторан з музикою, а унучка до подруги (будинок через дорогу). Моя роль - діждати унуку, яка вернеться відразу після півночі. Буду дивитися програму на телебаченні, а як вона мені, можливо, не буде до вподоби, зять придбав касетку, на якій є мій улюблений фільм – „Тіні забутих предків”.

Якраз, у згаданому фільмі, німий жестами оповідав легенду, як (в Богом і людьми забутий зе-

PSIĆ

Po gregorijanskom kalendaru ovdje to zovu - Silvestrovo (na Sv. Silvestra). U novije vrijeme ovaj dan obiluje pretprazničnom napetošću. Svi žure, kupuju, pripremaju se za večer. U kući je primjetna lagana nervoza. Da umirim ukućane, podsjećam ih kako je nekada bilo drukčije; da je u ovom dijelu godine glavni događaj bila Badnja večer, odnosno Božić, kad su se ljudi okupljali koledati, a na Novu su godinu hodali tek čestitari "sijači" - i to je bilo sve. Nikakva novogodišnja noć. O, al' sam zakvačila - i bez mojih primjedaba ne znaju gdje im je glava! Zašto ih uopće zadržavam? Danas su druga vremena; ta lako je meni kad me želja nikamo ne vuče...

Već je večer; odoše. Stariji s prijateljima u nekakav restoran s glazbom, a unučica k prijateljici u zgradu preko puta. Moja je uloga - dočekati unuku kad se vrati odmah nakon ponoći. Gledat ću TV-program, a ako mi se to ne bude svidjelo, zet je nabavio kazetu s meni dragim filmom - "Sjene zaboravljenih predaka".

U filmu je mutavac upravo gestama pripovijedao legendu o nesretnoj ljubavi planine i rijeke (u zem-

млі гуцульській) гора з рікою покохалась, - а унучка на двері. Вітає, цілує, віншує... Горда, що їй дозволено вибувати аж до цієї пори, мовби вже дівка; та їй зовсім ще не хочеться спати і подивиться зі мною цей фільм до кінця, поки перше скорочено оповім, що дотепер відбувалося..

- *Та, то подібне до мотиву з трагедії „Ромео і Джульєтта” Шекспіра. Чи може якраз так і описано?*

- *Не вірю, бо схоже лиш на початку. А нарешті, не одна була така заборонена любов.*

- *А звідки наші предки переселилися сюди?*

- *Не з самих Карпат, а з подібних, не таких диких країв.*

- *Бабцю, оповідайте мені про Україну з тих часів, прошу Вас.*

- *Нема про що. Я не звідти, бо я вже тут народжена.*

- *Але Вам, напевно, батьки оповідали. Чи правда, що там люди голодували?*

- *То ти, можливо, чула про штучний Великий Голодомор або котрийсь другий голод, бо їх там було більше. Про ті страшні події довго оповідати, а вже пізно і нема часу — люди ніч порозбирають, а нам на сон тьми не залишать.*

- *Прошу, прошу, прошу... хоч коротко... про якусь малу подію.*

- *„Оповідали мені мама, що, поки були малою, в їхнім давнім краю в Україні був голод. Причиною голоду були, як вони казали, „великі мухи”. Не вмiли*

lji Hucula, od Boga i ljudi zaboravljenoj), kad unuka na vrata. Čestita, cjeliva... Ponosna što joj je dopušteno izbivati tako dokasna, kao da je već djevojka; no još joj se ne spava i pogledat će sa mnom film do kraja, ako joj prvo ukratko kažem što je do sada bilo.

- *Pa to je slično motivu Shakespeareove tragedije "Romeo i Julija". Je li književni predložak možda upravo tako i napisan?*

- *Ne vjerujem, slično je tek na početku. Uostalom, mnogo je takvih zabranjenih ljubavi.*

- *A odakle su se naši preci doselili ovamo?*

- *Ne sa samih Karpata, već iz sličnih, ali ne tako divljih krajeva.*

- *Bako, pričajte mi o Ukrajini iz tih vremena, molim Vas.*

- *Nemam o čemu. Ja nisam ota-
mo; već sam rođena ovdje.*

- *Ali zacijelo su Vam roditelji pričali. Je li istina da su tamo ljudi gladovali?*

- *To si možda čula za nametnuti Veliki gladomor, ili neku drugu glad, jer bilo ih je više. Duga je priča o tim strašnim zbivanjima, a već je kasno i nema se vremena - ljudi će razgrabiti noć, a nama za san neće ostaviti mraka.*

- *Molim, molim, molim... bar nakratko... o nekom malom događaju.*

- *"Mama su mi pričali kako je, dok su bili mali, u njihovu kraju u Ukrajini nastupila glad. Kako su kazali, to je bilo zbog "velikih muha". Nisu umjeli opisati kakve su*

оповісти, які вони дійсно були, але дитячими очима бачили, як їх було незмірно, так що летячи – сонце закривали. Жах був в тому, що зовсім з'їдали всю рослину. Було знищено майже все придатне для їжі. Бараболі й ріпи не вистачало для щоденних потреб, а було потрібно щось і на зиму придбати. В багатів було дещо торішнього зерна і вони його дорого продавали або на відробок давали. День роботи, від ранку та поки сонця, – мірка зерна. Замало. Але як в сей час буде для їжі щось інше, та й роботи хоч трохи – може буде на зиму (молотимуть на жорна, щоб на млин не давати пайки).

Роблячи в хазяїна, батьки зда- лека почули, як підбігаючи плаче наймолодша з п'яти дітей дочка. Злякано побігли назустріч, а дитя, ридаючи, захлипувалось – нічого не допитати. Батьків чорні думки морозом просікали, поки ледве-ледве дівчинка, шморгаючи, промовила, що: пе-ес здо-ох. Старим з грудей камінь впав. Потішали доню, що то навіть добре, бо на своїх чотирнадцять років він вже був дуже старенький пес-дідусь, вже не видів і не чув добре, а був і хворий. Добре, що позбувся мук, бо і так не було чим його харчувати. Доня, як і кожна дитина, дивилася на те серцем і була невтішна. Нарешті, заспокоїли її обіцянкою, що ще сьогодні підуть в друге село до кума і попросять в нього песика, бо він неда-

one stvarno bile, ali su svojim dječjim očima vidjeli da ih je bilo neizmerno mnogo, toliko da su leteći zasjenile sunce. Strahota je bila u tome što su potpuno izjele raslinje, uništile zamalo sve jestivo bilje. Krumpira i repe nije bilo dovoljno za svakodnevne potrebe, a moralo se štogod i za zimu ostaviti. U bogatuna je bilo ponešto lanjskoga zrna, i skupo su ga prodavali, ili su ga davali na odradu. Radilo se cio dan, od jutra do zalaska sunca, za mjericu žita. Premalo. Ali ako se tih dana nađe za jelo nešto drugo, te ako posla bude koliko-toliko, možda će se priskrbiti za zimu (mljet će ručno, na žrvanj, da ne moraju dati dio za mlinarinu).

Radeći kod gazde, roditelji su izdaleka začuli kako, trčeći k njima, plače najmlađe od petoro djece. Uplašeno potrčаше ususret, a dijete je grcalo u suzama - nemoguće bje išta razabrati. Roditelje su presijecale crne misli, dok jedva-jedvice djevojčica šmrcajući ne protisnu da je cr-ka-o-o pa-as. Starima pade kamen s grudi. Tješili su kćerkicu da je to čak i dobro, jer sa svojih četrnaestak godina on je već bio pas-djedica, nije više dobro ni čuo ni vidio, a bijaše i bolestan. Dobro je što se riješio muka, a i tako nisu ga imali čime hraniti. Kćerkica, kao i svako dijete, gledala je na to srcem i nije se dala utješiti. Napokon su je umirili obećanjem da će još danas otići kumu u drugo selo i zamoliti ga da im pokloni psića, jer nedavno je kazao da ga ima.

вно сказав, що має.

Коли сонце зайде видко ще не довго. Тому батько відразу обмив денний піт й одягнув чисту сорочку, а мала – гвалту, також іти. Не допомагало пояснення, що треба спішитися, а вона мала та не може, і застане їх ніч в дорозі. До того ще й голодна, бо вечеря ще не готова. Мати приманувала закликом, щоб ішли в ліс, що неподалік. В коморі залишилась ще ложка сметани, та як пощастить знайти підпеньків, то пересмажить їх на тій сметанці і буде смачна вечеря. Хоч тепло й сухо, в темніших закутках в глибині лісу, може все-таки знайдуться підпеньки чи інші грибочки. Мала вперто – по песика, а як будуть підпеньки то хай на столі залишать їхню пайку. Пішли.

Батько доню трохи вів за ручю, а трохи ніс і спішив, що аж піт обливав. Поки прийшли до кума, вже вечоріло. Привітались, спитали про здоров'я й сім'ю – та швидко про справу. Ой, велике щастя: кум подарує песика. Лиш біда, що песик пущений й не дає вловитися. Втікає й хитро тримається збоку. Кум наказав синові ловити, а всіх попросив до вечері. Під час вечері поскаржилися на важке життя, радилися й бадьорили один другого. Слово за словом, час минав, а песик бігає та бігає. Коли його вловили, була вже темна ніч, і батько, маючи на увазі дитину, послухав кума, щоб тут перено-

Kad sunce zađe, ne vidi se još dugo. Zato je otac odmah sprao dnevni znoj i obukao čistu košulju, a mala - također hoće ići. Nije pomoglo objašnjenje da valja žuriti, a ona je još malena pa ne može, i ulovit će ih noć u putu. Usto je i gladna, jer večera još nije gotova. Mati ju je mamila pozivom da idu u nedaleku šumu. U ostavi je još sačuvana žlica vrhnja, te ako se posreći naći gljiva, prepržiti će ih na tom vrhnju i bit će ukusna večera. Iako je toplo i suho, dublje, u tamnijim zakucima šume, možda će se ipak naći koji vrganj ili kakva druga gljiva. Mala uporno - po psića, a ako bude gljiva neka im na stolu ostave njihov dio. Odoše.

Otac je kćerkicu malo vodio za ručicu, a malo nosio i žurio da ga je znoj oblijevao. Kad su stigli kumu, već se smrkavalo. Pozdraviše se, upitaše za zdravlje i obitelj - te odmah na stvar. Oj, velike li radosti: kum dariva psića. Samo, nezgodna je što je psić pušten i ne da se uloviti. Bježi i lukavo se drži posrani. Kum dade sinu da ga lovi, a ostale pozva na skromnu večeru. U razgovoru uz jelo izjadaše se zbog teška života, savjetovaše se i ohrabrivaže jedan drugoga. Riječ po riječ, vrijeme leti, a pas trčkara li trčkara. Kad su ga ulovili bila je već tamna noć, te otac, imajući na umu dijete, poslušao kuma da tu prenoći, a doma će zorom.

чувати й вертатись вранці.

Перші півні – треба рушати й до схід сонця бути в хазяїна на роботі, щоб ще котре зерно заслужити, а песик затримує. Ось і хата. А чому корова реве в хліві? Та діти повинні були її вже напасати. Аж жах, як реве. Чолом зимний піт проходить.

Сказав доні прив'язати песика до будки, а сам – до хати. За хвилину вибіг назад. Серце мліло – сам не свій сів на порозі. А доня б до хати, весело похвалитися песиком. / „Заради Бога – не входь, дитинко!” - „Але я голодна, може, на столі є гриби для нас.” - „Є. Та не до їжі – застигли, - прошепотів задеревілим горлом - застигли і всі наші. Скорчені... сині...”

- ой.... страшно.... страшно.... I їх двох також би не було, як би не песик?

- Ані тебе, голубко.... ані тебе.... "

Загреб, січень 2005 р.

Prvi pijetlovi - valja krenuti i do izlaska sunca već biti u gazde na poslu, da se još koje zrno zaradi - a psić zadržava. Evo i kuće. Ali zašto krava riče u staji? Djeca su je već trebala napasati. Strašno je kako riče. Po čelu mu izbiše grašci hladna znoja.

Reče kćerkici da priveže psa uz kućicu, a sam uleti u kuću. Začas istrča nazad. Srce mu utrnu, klonulo sjede na prag. A kći bi u kuću, veselo se pohvaliti psićem. / "Za Boga miloga - ne ulazi, dijete!" / "Ali, gladna sam - možda su na stolu gljive za nas." / "Jesu. No nisu za jelo - hladne su (prošapta odrvenjelim grlom). Hladni su i svi naši. Škvrčeni. Modri."

- ...joj...strašno...strašno... Da nije psića, ne bi bilo ni njih dvo-ga?

- Ni tebe, golubice...ni tebe...

Загреб, сiječanj 2005.

МАЛИЙ ГРИЦЬ

Упорядковуючи свої фотографії в альбомі, онука надібала й одну давнішу.

- Гляньте, бабцю, як я була убрана до першого причастя. А чи Ви пригадуєте своє?

- Аякже! Але пригадую одного Гриця більше, як себе.

- Як то?

- Про малого Гриця... дещо сама бачила, а про дещо дізналася потім.

Насамперед розкажу тобі, що деякі наші українці і роками після населення в нових краях жили скромно, дехто і зовсім бідно. Ті старалися чим більше самі виробляти, бо для купованого важко було гріш заробити. Самі

з дуба дошки й трачку пиляли, зі своїх конопель вірьовки робили, так само вміли собі зробити нецьки, діжу або відро, корито або простіші сани, на верстатах полотно ткали... Купували лиш те, що мусили: сіль, цукор, керосин для лампи й ліхтарика, цвяхи, гончарські вироби, святкове вбрання... На обійстях, де не було дужих рук, панувала біда.

Малий Гриць, такий рудий, бліденький, сухенький і ростом

MALI GRIŠA

Odabirući fotografije za svoj album, unuka je našla i jednu stariju.

- Pogledajte, bako, kako sam bila obučena za Prvu pričest. A sjećate li se Vi svoje?

- Naravno! Ali pritom se jasnije sjećam jednoga Griše, no sebe.

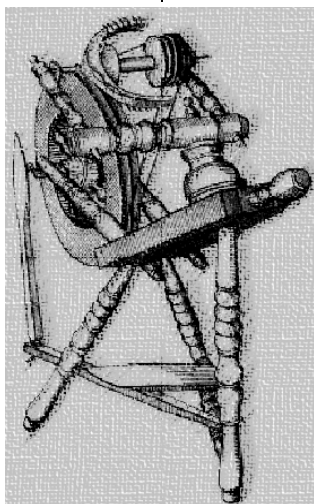
- Kako to?

- To, o malom Griši, ponešto sam vidjela sama, a ostatak sam doznala kasnije.

Prvo ću ti reći da su neki naši Ukrajinci, i godinama nakon doseljenja u nove krajeve, živjeli skromno, a gdje koji i sasvim siromašno. Ovi potonji nastojali su što više toga napraviti svojim rukama, jer je novac za kupnju bilo teško zaraditi. Sami su

od hrastovine pilili daske, užad sukali iz vlastite konoplje, a umjeli su i načiniti načve, kacu ili vjedro, korito ili jednostavnije sanjke, na stanu su tkali platno... Kupovali su tek ono što su morali: sol, šećer, petrolej za svjetiljku i fenjer, čavle, grnčariju, svečanu odjeću... U kućanstvima gdje nije bilo jačih ruku - vladala je bijeda.

Mali Griša, onako pjegav i crvenokos, bljedunjav, suhonjav i

до рамен ровесникам, очевидно, виростав у біді. Але в школі добре вчився. І на катехізисі панотець його вихвалювали. В групі все між першими запам'ятовував. Нам не заважало, що ходив у полатаному. Такий, щирий серцем, був загальним улюбленцем.

Наближалася пора свят, коли всі, вбрані в біле, вперше приймемо святе причастя. Мати Грицеві обіцяла пошити білі штани, а на його зауваження, що домашнє полотно брудного темного сиво-жовтого кольору, запевняла, що зітче як сніг біленьке, а і він їй допоможе. Потім в тих штанах зможе і до школи ходити, бо вони дуже міцні.

Ой, з якою радістю він помагав! Призбирав файного попелу і наніс цілу купу сухих гілляк, щоб підпалити під котел, а тоді, коли мати в бодні золила нитки, переливаючи їх гарячим вареним попелом, дивувався, як вони з кожним разом стають біліші й біліші. Нарешті були дійсно як сніг біленькі. З тих ниток мати, не жаліючи поту, за одну ніч зіткала полотно на штани, які на другий день і пошила вручну. Вчасно!

В неділю, на свято, радісно підскакуючи, Гриць з батьками рушив до церкви. Гордився собою, бо з такого великого труду це, напевно, будуть найкращі штани.

Біля церкви зник. Шукали, кликали його... дарма. Вже і літургія правиться, і причастя... і

rastom do ramena vršnjacima - očito je odrastao u siromaštvu. Ali u školi je dobro učio, i na vjeronauku ga je župnik hvalio. U grupi je sve zapamtio među prvima. Nama nije smetalo što je hodao u zakrpama. Takav, iskrena srca, bio je svima omiljen.

Bližila se svečanost na kojoj ćemo svi, odjeveni u bijelo, primiti prvu svetu pričest. Majka je Griši obećala sašiti bijele hlače, a na njegovu primjedbu da je domaće platno musave, tamne sivožute boje, uvjerala ga je da će satkati bijelo kao snijeg, a on će joj u tome i pomoći. Poslije će u tim hlačama moći ići i u školu, jer su vrlo izdržljive.

Oh, s kakvom je radošću pomagao! Prikupio je finoga pepela i nanio cijelu hrpu suha granja za potpalu pod kotlom, a kad je mati, polijevajući vrelom vodom prokuhanom s pepelom, u badnju bijelila pređu, čudio se kako pređa svakim polijevanjem postaje sve bjelja. Nakraju je uistinu bila bijela poput snijega. Majka je od tih niti, ne žaleći znoja, za jednu noć satkala platno za hlače, a narednoga ih dana i rukom sašila. Navrijeme!

U svečanu nedjelju Griša je s roditeljima, radosno poskakujući, krenuo u crkvu. Bio je ponosan, jer uz tako velik trud, to će zacijelo biti najljepše hlače!

Kod crkve - nestade. Tražili su ga i zvali... uzalud. Liturgija i pričest već je počela... i završila. Dje-

кінчається. З церкви вийшли і діти, мов янголята, вбрані в блискуче біле, як шовк, легеньке вбрання. Гриця нема.

Дзвонар почув, що в темному куточку дзвіниці щось ніби скиглить. Придивився - то хлопчик. Скулений, тихенько плаче, а домашнє полотно спрагло упиває дитячі сльози, як недавно і піт матері. Не допросившись його вийти, покликав родичів.

За хвилину прийшов батько, насварив, нацабанив: якого він то лайдака, а не дитину має, що на стид і ганьбу перед людьми. Вліпив гарячого ляпаса поза вуха, шарпнув за руку й витягнув хлопчика з кута. Гриць вже не плакав. Лиш стиснув рота, що аж губи побіліли. (Та той ляпас - ба. То пшик у порівнянні з болем в дитячій душі.)

Злісний, батько твердим кроком рушив додому, за собою за руцю тягнучи хлопчика в нових штанях з домашнього світло-сівого полотна.

Загреб, березень 2005 р.

ca su iz crkve izašla poput anđelčića – odjevena u blještavo bijelu, poput svile laganu odjeću. Griše nema.

Uto zvonar začu kako u tamnom kutku zvonika nešto cvili. Zaviri, i ugleda dječarca. Skutren, tiho plače, a domaće platno žedno upija dječje suze, kao skoro i kaplje majčina znoja. Ne uspjevši ga nagovoriti da izađe, pozva roditelje.

Začas dođe otac, izruži Grišu, ispsova ga: kakvog on to dripca ima umjesto sina, živi sram i ruglo pred ljudima. Prilijepi mu iza ušiju vruću pljusku, zgrabi ga za ruku i izvuče iz kuta. Griša više nije plakao. Samo je stisnuo usta, da su mu usne pobijeljele. (Za onu pljusku - pih. To je fić-fuč u odnosu na bol u dječjoj duši.)

Ljutit, otac je žustrim korakom krenuo kući, za sobom za ruku vučući dječaka u novim hlačama od domaćega svijetlosivog platna.

Zagreb, ožujak 2005.

ВОДА

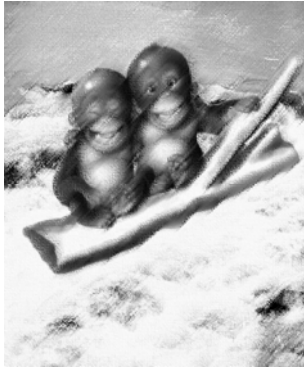
Науково-популярний фільм "Ті чудові тварини" мені розважний і тому цікаво час від часу подивитися його репризу. Цього разу на телебаченні дивилася його з онукою й коментували під час передачі, а й потім. Вона, між іншим, зауважила, що і в небезпечних подіях є симпатичні моменти, як і в цім фільмі, коли після великого дощу надійшла вода, яка стихійно несе все перед собою, а на плаваючій колоді дві злякані мавпочки міцно обійнялися.

- От, як симпатично дурненькі ті мавпочки! Мудріше їм було б не обійманням триматися одна за другу, а міцніше вхопитися за колоду.

- А ти, дитинко, думаєш, що почуття, деколи і кращі за страх, мають багато спільного з розумом. Природно є, що і люди час-то реагують подібно.

- Здається мені, що маєте на думці якусь подію. Оповідайте, прошу Вас.

- Біля містечка, де я колись жила, протікала невелика річка. Хоч місто було на широкому горбі, а в долині майже не було хат, вважалося, що місто якраз до річки, а далі вже село. Досить віддалене від інших хат було одне обійстя, де жила сім'я україн-

VODA

Znanstveno-popularni film "Ta divna stvorenja" meni bude i ugodna razonoda, te mi je zato zanimljivo s vremena navrijeme pogledati ga ponovno. Ovaj put sam ga na televiziji gledala zajedno s unukom, pa smo komentirale tijekom i nakon prikazivanja. Između ostaloga, primijetila je da i u opasnim

zbivanjima ima zabavnih trenutaka, naprimjer kad je nakon velike kiše nadošla poplava, noseći stihijski sve pred sobom, a na plutajućoj kladi - dva uplašena majmunčića u grčevitom zagrljaju.

- Kako su simpatično blesavi ti majmunčići! Bolje bi im bilo, umjesto što se zagrljajem drže jedan drugoga, da se čvršće uhvate za kladu.

- A ti, dijete, misliš da osjećaji, čak i ugodniji od straha, imaju veze s pameću? Prirodno je da i ljudi ponekad reagiraju slično.

- Čini mi se da Vam je na umu nekakav događaj. Pričajte, molim Vas.

- Pored gradića u kojemu sam nekada živjela, protječe nevelika rječica. Iako je smješten na širokom brijegu, a u dolini jedva da je i bilo kuća, držalo se da se gradić prostire upravo do rijeke, a dalje je već područje sela. Prilično udaljena od ostalih stajaše kuća jedne obite-

ських поселенців. Колись там був і млин, бо там річка була глибша, і під час літа люди приходили купатися.

Махмуд, щоб врятуватися від літньої спеки, прийшов скупатися в річці. З ним була і десятилітня дочка, а поніс і трирічного синочка. Знав, що там в галичан є на рік старший хлопчик (чие ім'я - Волесьо - не міг ніяк правильно вимовити), та хай бабраються разом там, де вода жабі по коліна.

Скупався, наказав дочці Айші пантрувати на малого, який з тим "Вулешком" там бризкався, а сам ліг на високому березі й взявся до газет.

Дочці нудно. Там, нижче, поза вербою, її ровесниця, "Вулешкова" сестра Галя, купає корову. Піде туди, а й звідти може дивитися за бахурами.

Хлопчики хляпали по воді, бризкали, кричали радісно... Молодший забіг трохи глибше - вода по його коліна, але вже нема піску і дно - слизька глина. Посковзнувся далі, де глибина йому лиш до пояса, але ноги висунулись з під нього - забурлив головою у воду й не може встати - лиш тріпає ногами й руцями. Волесьо, відчуваючи, що діється щось страшне, закам'янів. Бачить, що той у воді все більше втрачає силу, й нарешті, ледве протиснувши голос, загвалтував так, як єдине і вмів - подитячому українською мовою: "Топиться ляля!... Топиться ляля!... " Збирався з силами й кри-

лji ukrajinskih doseljenika. Nekada je pored nje bio i mlin, jer rijeka tu bijaše dublja, a ljeti su dolazili i kupači.

Za olakšanje od ljetne žege, Mahmut se došao okupati u rijeci. S njim je bila i desetogodišnja kći, a ponio je i trogodišnjeg sinčića. Znao je da tamo u Galicijana ima godinu dana stariji dječak (čije ime – Voljesjo - nikako nije mogao pravilno izgovoriti), pa neka se brčkaju skupa u dijelu gdje je voda "žabi do koljena".

Okupao se, rekao kćeri Ajši da pazi na maloga koji se tamo brčka s onim "Vuleškom", prillegao na visokoj obali i prihvatio se novina.

Kćeri je dosadno. Tamo niže, iza vrbe, njena vršnjakinja, "Vuleškova" sestra Galja, kupava kravu. Otići će k njoj, a i otud može paziti na vragolane.

Mališani su šljapkali po vodi, prskali se i ciktali radosno... Mlađi je utrčao malo dublje - voda mu do koljena, ali dno više nije pijesak, već skliska glina. Poskliznuo se dalje, gdje mu je voda do pojasa, noge su se ispod njega izmakle, zagnjurio je glavom u vodu i više ne može ustati - samo lamata rukama i nogama. Osjetivši da se zbiva nešto strašno, Voljesjo se skamenio. Vidjevši da onaj u vodi sve više gubi snagu, jedva je nekako protisnuo glas i stao zapomagati kako jedino i znao - po dječji na ukrajinskom jeziku: "Топыт'сја лја-лја!... Топыт'сја лја-лја!..." Prikupljao je snagu i kričao sve jače i jače. Nitko nije obraćao pozornost - dje-

чав дужче й дужче. Ніхто не звертав уваги - діти весь час кричать. Коли малий кричав вже істерично, захриплим, не своїм голосом, те Галю мов розбудило, прислухалася - закричала: "Utapa se dijete!!!" (Топиться дитина!)

Махмуд скочив, тих кілька кроків пробіг майже в два кроки й вхопив з води вже нерухоми посинілу дитину з надутим животом. Старому світ перед очима потемнів. Зайойкав з хлопських грудей, мов поранена звірина, а луки, відбиваючи звук, вертали той крик вдвічі, втричі, і мовби так само зміцнювали біль - розривали душу. Дівчата, плачучи, побігли явити людям. Махмуд нараз зірвався. Поклав дитину на траву й притиснув животик. Вода хлюпнула з уст. Повторив знов, та знов... - вода витекла. Тиснув дитячі груди, як без тями, ще і ще... Хлопчик дихнув, закашлявся, поступово нормально почав дихати, потім заплакав. Батько, ридаючи й цілуєчи мокру голівку, пригорнув дитину до грудей. Нараз озирнувся, побачив Волеся й, на повні уста, щиро дякуючи, покликав його підійти. Боячись кари, малий стояв збоку й не підходив. Від страху, витріщивши очі, лиш дивився. Нарешті Махмуд збагнув, що хлопчик не розуміє тієї мови. Сягнув в гаманець, витяг грубий банкнот й наставив його, жестом показуючи, що дарує. Малий обережно приступив, взяв банкнот, швидко відступив і побіг радісно гукаючи: "Мамоооо!...

ca vrište čitavo vrijeme. Kad je njegovo kličanje već postalo histerično, a glas neprirodno promukao, trgnula se Galja, osluhнула i vikнула: "Utapa se dijete!!!"

Mahmut je skočio, onih nekoliko metara preletio zamalo u dva koraka i zgrabio iz vode već nepomično pomodrijelo dijete naduta trbuha. Svijet mu se srušio. Jauknuo je iz dubine grudi kao ranjena zvijer, a od udaljenih vrbika odbijen eho vraćao je taj krik dvaput, triput, i tako jačajući bol - kidao dušu. Djevojke su plačući otrčale javiti ljudima. Mahmut se odjednom trgnuo. Polegao je dijete na travu i pritisnuo mu trbušćić. Iz usta je pljusnula voda. Ponavljao je to opet i opet... i voda je istekla. Pritiskao je dječje grudi kao u bunilu, još i još... Dječaćić je udahnuo, zakašljao se, malo-pomalo normalno prodisao, a onda se rasplakao. Otac, radosno ljubeći mokru glavicu, privio je dijete na grudi. Odjednom se osvrnu, ugleda Voljesja i, iskreno zahvaljujući na sav glas, pozva maloga da pride. Bojeći se kazne, mali je stajao postrani i nije prilazio. Od straha raširenih očiju - samo je gledao. Napokon Mahmut shvati da mali ne razumije njegov govor. Segnu u lisnicu, izvadi krupnu novčanicu i pruži je, pokazujući gestom da je dariva. Mali oprezno pristupi, uze novčanicu, brzo ustuknu i otrča radosno vičući: "Mamaaaaa!... Mamaaaaa!... Mamaaaaa!..."

Мамоооо!... Мамоооо!..."

* * *

Через п'ять або шість років, наприкінці літа, коли починаються дощі, сталося так, що півтори доби падав сильний дощ. Вода надійшла й річка розлилася по всій долині, а в частині, де її русло, була така гучна й швидка, що розвалила дерев'яні мости. Кожного року надходила вода, але такої ще не було. Чим вода в долині дійшла до перших хат, люди позбиралися і пішли до сусідів, чий хати трохи далі на горбку, куди вода не досягне. Лиш згадані галичани нікуди не пішли.

Махмуд нагадав собі галичан і зажурився. Здалека не було видно, що там діється, але їхня хата була у воді. З неї більше не можна було вийти, бо течія понесе, а вода так гучить, що неможливо докликати. Вже вечоріло. Зібрав Милорада, Франю, Ахмеда й ще декілька міцних хлопів та рушили пробиватися до тої хати. У воді, яка подекуди була і до пояса, дорогу намацували палицями. Щоб не застрягнути в глибині та щоб кого вода не віднесла - трималися разом за грубий і довгий шнурок. Ледве дійшли.

Галицьке подвір'я, хоч біля ріки, було непомітно підвищене. Вода дійшла до муру з одного боку хати, але з другого боку, де вхід, залишилася частина подвір'я, як острів, хоч і врівень з водою. Навіть і їхні діти не боялися, бо знали, що тут загрози нема. Лиш ріка страшно реве, та

* * *

Pet-šest godina kasnije, krajem ljeta, kad počinju kiše, dogodilo se da je dan i pol jako kišilo. Nadošla je voda i rječica se razlila cijelom dolinom, a duž korita bijaše tako bučna i brza da je porušila drvene mostove. Bujica je nadolazila svake godine, ali takve još nije bilo. Čim je voda doprla do prvih kuća u dolini, ljudi su se pokupili i sklonili u susjeda čije su kuće dalje uz brijege i gdje povodanj neće doseći. Samo Galicijani nisu pošli nikamo.

Mahmut se sjetio Galicijana i zabrinuo se. Izdaleka se nije moglo vidjeti što se tamo zbiva, ali kuća im je bila u vodi. Iz nje zacijelo nitko više nije mogao izaći jer bi ga ponijela matica, a voda je tako bučna da se ne može dozvati. Već se smrkavalo. Skupio je Milorada, Franju, Ahmeta i još nekoliko jakih momaka, te krenuše probiti se do te kuće. U vodi što je ponegdje dosezala i do pojasa, put su pipali pritkama. Da ne propadnu u dubinu, a i da nekog ne bi odnijela voda, držahu se skupa za dugačak debeo konopac. Jedva su stigli.

Galicijanovo dvorište, iako pored rijeke, bilo je neznatno povišeno. S jedne strane kuće voda je doseгла do zida, ali s druge strane, nasuprot ulazu, ostao je dio dvorišta kao otok, premda gotovo u razini s vodom. Čak se ni djeca nisu bojala, znajući da nema ozbiljne opasnosti. Jedino što rijeka strašno buči,

розмовляючи треба кричати. Газда пояснював, що якби була і більша вода, хата витримає, бо міцно мурована, а сім'я захиститься на горіщі під дахом. Все-таки дозволив, щоб люди взяли дітей - хай спокійно сплять там, де не так гучно. Але, якби виникла небезпека, люди газді порадили, щоб запалив сніпок соломи й махав - вони прийдуть рятувати. Вже добре смеркалось, коли найміцніші хлопці взяли на плечі дівчину й хлопчика й поволі обережно рушили через воду назад.

Хлопчики мали спати в одному ліжку. Шепотіли собі.

- І сюди чути як гучить. Я боюся ріки. А ти?

- Ні, я звик. Але ще ніколи не спав в чужій хаті й боюся темряви.

- *Аба** мені сказав, що ти мене врятував від втоплення і тепер, коли я з тобою, більше не боюся, що ріка гучить.

- Біля тебе і я не боюся темряви.

Притулилися під ковдрою один до другого й заснули, даючи один другому відчуття блаженної безпеки.

- Бабцю, то як ті мавпочки в фільмі!

- Не зовсім, але подібно.

Загреб, квітень 2005 р.

**) аба = батько (між іншими і в боснійських мусульман)*

pa se sporazumijevati može samo vikanjem. Gazda je objasnio da će kuća izdržati i veću vodu, jer je čvrsto zidana, a obitelj se može skloniti na tavan pod samim krovom. Ipak je dopustio da ljudi uzmu djecu - neka u miru prenoće gdje nije tako bučno. No ako se opasnost, posavjetovali su gazdi da maše zapaljenim snopićem slame - oni će doći spašavati. Već se dob-rano smrkavalo kad su najjači momci uzeli na leđa djevojku i dječaka, te kroz vodu polako i oprezno krenuli nazad.

Dječacići su trebali spavati u istoj postelji. Šaputali su si.

- I ovamo se čuje kako hući. Ja se bojim rijeke. A ti?

- Ne, ja sam navikao. Ali još nikada nisam spavao u tuđoj kući i bojim se mraka.

- *Aba** mi je rekao da si me spasio od utapanja, i sad kad sam s tobom, više se ne bojim hućanja rijeke.

- Uza te se ni ja ne bojim mraka.

Stisnuli su se bliže pod pokrivačem i usnuli, dajući jedan drugom osjećaj blažene sigurnosti.

- Bako, to je poput onih majmunčića u filmu!

- Nije sasvim, ali je slično.

Zagreb, travanj 2005.

**) aba = otac (među ostalima i u bosanskih muslimana)*

БОЖОК

- Щобетушечко, хоч час від часу відложи слухавку. Може, нам хто хоче подзвонити.

- Бабцю, то такий телефон, що і підчас розмови дасть знак, що хтось інший дзвонить.

- Все одно, а що батьки скажуть на великий рахунок за телефонні розмови?

- Не журіться, то **він мені** дзвонить.

- Але і ти охоча. Хіба вже закохана?

- Та тихше! Хвилину, щоб закінчила розмову (.....) Ну, так. Закохана чи не закохана. Мені він подобається, а любов, напевне щось

складніше. Але як мені з Вами про це розмовляти? У Вашім дитинстві, напевне, не зналося ані про перехідний вік, а де то про велику любов.

- Хіба не можливо закохатись, як не знаєш про перехідний вік? Любов існує відколи віку. Молодим лиш здається, що світ почався з ними.

- Мені інколи здається, що давні великі любові лиш вдумали письменники для літературних потреб. Якщо не так, то розкажіть про якусь велику любов, а щоб не була з літератури.

- Будеш терпеливо вислухати?... Добре!

Щойно розвиднилося, а до хатин, розкиданих по снігом

БОГАС

- Cvrkotalice, bar s vremena na vrijeme poklopi slušalicu. Možda nam netko hoće telefonirati.

- Bako, to je takav telefon na kojem se i za vrijeme razgovora vidi da netko drugi pokušava nazvati.

- Svejedno, što će roditelji reći na visok telefonski račun?

- Ne brinite, to **on meni** telefonira.

- Ali i ti si zainteresirana. Kao da si zaljubljena?

- Ma tiho! Trenutak, da završim razgovor (.....) No, tako. Zaljubljena ili nezaljubljena. On mi se sviđa, a ljubav je

zacijelo nešto složenije. Ali kako s Vama o tome razgovarati? U Vašem se djetinjstvu zacijelo još ni za pubertet nije znalo, a kamoli za veliku ljubav.

- Kao da je nemoguće zaljubiti se ako ne znaš za pubertet. Ljubav postoji otkad je svijeta i vijeka, samo se mladeži čini da svijet tek s njima počinje.

- Ponekad mi izgleda da su davne velike ljubavi pisci izmislili samo zaradi književnosti. Ako nije tako, hajde mi opišite neku veliku ljubav, a da nije iz književnosti.

- I ti ćeš strpljivo saslušati?... Dobro!

Tek se razdanilo, a do kuća, razbacanih po snijegom pokrivenim

вкритих горбках боснійського краю, долунав дзвін. Бив в один бік - хтось помер. Повний вісті був потрібний цілий день щоб обійшла село, а була коротка: дзвонила Надя - помер її Божок. По черзі, як хто дознав, зітхнув сумно, а попри "Хай з Богом спочиває!" всі потихеньку з співчуттям зауважували, що вдова тепер легше дасть собі раду. Найближчі сусіди, які збіглися, щоб допомогти і розрадити, все-таки дивувалися, що вона так гірко тужить і ридає. Лиш декотрі переселенці з розумінням кивали головами - вони знали історію.

А почалося це в Галичині. Надя була красуня на цілий край, а до того ще й лагідної вдачі та працьовита. Жилося бідно і її батьки з небезпідставно сподівалися, що Надя добре віддасться та під їхню старість буде їм на допомозі. В тім самім селі був парубок, Надин ровесник Богдан, з ще біднішої сім'ї. Батьки його ледве вигодували, але вже підріс і, заробляючи по наймах, полегшав стан. Злагідний, а робив за двох і тому газди наймали його з охотою. Дівчата, одна перед другою, намагалися, щоб він їх замітив і з ними розмовляв, бо такого хлопця вдень зі свічкою не знайти. Хоч батьки боронили, але серце не все розуму слухає, а любов не в домові з маєтками - Надія й Богдан закохалися, а їхня любов перемагала все, що було проти неї. Всі

brežuljcima bosanskoga krajolika, dopre zvon. Tukao je u jednu stranu - netko je umro. Bio je potreban cio dan da puna vijest obiđe selo, a bila je kratka: To je zvonila Nada - umro je njen Bogac. Redom, kako je tko doznao, tužno je uzdahnuo, te uz "Nek' s Bogom počiva!" tiho i suosjećajno primijetio da će udova sada lakše preživljavati. Najbliži susjedi, koji su došli pomoći i razgovoriti, čudili su se što ona tako gorko tuži i rida. Tek su poneki doseljenici s razumijevanjem klimali glavom - oni su znali priču.

Sve je počelo u Galiciji. Nada bijaše ljepotica da joj u cijelome kraju nije bilo ravne, a uz to prijemčiva i vrijedna. Živjelo se siromašno, i njeni su se roditelji s razlogom nadali da će se Nada dobro udati i u starosti im biti od pomoći. U istom selu živio je i mladić, Nadin vršnjak Bogdan, iz još siromašnije obitelji. Roditelji su ga jedva othranili, ali odrastao je i zarađujući nadničarenjem unaprijedio kućanstvo. Prijazan, radio je za dvojicu i gazde su ga rado naimale. Djevojke su se, jedna više od druge, trudile da ih Bogdan primijeti i porazgovara s njima, jer takva momka valja svijećom tražiti. Roditelji su branili, ali srce razuma ne sluša, a ljubav nije u dosluhu s imetkom - Nada i Bogdan se zavolješe i njihova je ljubav nadržastala sve prepreke. Svi su znali da je ona njegova životna nada, a on noj Bo-

знали, що вона його життєва надія, та й вона була певна, що він її Богом даний.

З'явилися чутки, що хлопців будуть брати до війська, а якось в той самий час селами ходили агенти й записували бажуючих виїхати до Канади або Америки. Нікого не дивувало, що оплата за подорож невелика.

Богдан і Надія радилися. Якщо його візьмуть до війська, поки відслужить, її віддадуть за другого. А і без того їм боронять. Мають свою щирю любов і сильну віру в себе і довір'я одне до одного. Він має вже зашпароване, що вистачить оплатити для обох, а ніде їм не може бути так прикро, як тут. Згодилися, що треба рушати в світ, а дорогою відразу й візьмуться.

Зникли з села, а кілька днів пізніше, щоб їх не шукали, агент признався що поміг їм не лиш виїхати, а й домовитися про їхнє вінчання в дорозі.

Здавалося, що все відбувається як слід, і подорож, і їхнє швидке вінчання, і все інше. Але коли прибули в південну частину Панонії, дістали прикре повідомлення: далі дорогу треба добре доплатити або залишитися. Хто хоче і має можливість, може в Славонії дешево купити землю, а ще дешевше в Боснії. Ті, які нічого не мають, можуть у Боснії від держави дістати трохи слабшу землю на дарунок, так звану "царовину". Були ще й не зовсім ясні можливості, та-

gom dan.

Pojavile su se glasine da će mladiće novačiti u vojsku, a nekako u isto vrijeme po selima su hodali agenti i upisivali one koji su željeli otići u Ameriku ili Kanadu. Nikoga nije čudilo što cijena puta nije bila velika.

Bogdan i Nada su se savjetovali. Ako ga uzmu u vojsku, dok odsluži, nju će udati za drugoga. Ta i bez toga im brane. Imaju svoju iskrenu ljubav, jaku vjeru u sebe i povjerenje jedno u drugo. On ima nešto uštedevine koja će biti dostatna da se plati put za oboje, a nigdje im ne može biti gore no tu. Složiše se da im valja krenuti u svijet, a putem će se i uzeti.

Nestali su iz sela, a nekoliko dana potom, da ih obitelji ne bi tražile, agent je priznao da im je pomogao ne samo oputovati, već i dogovoriti da se putem vjenčaju.

Izgledalo je da sve ide kako su nakanili, i put, i brzo vjenčanje, i ostalo. Ali kad su stigli u južni dio Panonije, zatekla ih je loša vijest. Za daljnje putovanje moraju dobiti doplatiti ili ostate. Tko hoće i ima mogućnosti, može u Slavoniji jeftino kupiti zemlju, a još jeftinije u Bosni. Oni koji nemaju ništa, mogu u Bosni od države besplatno dobiti nešto slabiju zemlju, takozvanu "carevinu". Nagadalo se i o ne sasvim izglednim prilikama, također u Bosni, za posao drvosječe ili rudara. Nije teško pogoditi da

кож в Боснії, працювати лісорубом або гірником. Неважко здогадатись що наша пара хліборобів вирішила взяти "царовину".

Як звичайно буває: обіцянка - цяцянка, так майже було і з царовиною. Начекалися і набідувалися. Ледве-заледве дістали номер частини удільної землі і, взявши своє невелике, мов жебрацьке, майно, рушили разом з іншими поселенцями в дикі Боснійські ліси. Наблюкалися, бо не просто було знайти свою пайку. Сусід від сусіда був далеко, а в цих обставинах кожний займався собою. Як і другі, наша пара, поки не збудувала халабуду, перші ночі ночувала під дубом.

Швидко вибудували основне, бо чим скоріше було потрібне дійти до харчів з городу, ниви... Малі частини без лісу були заросли ожиною, але їх було легше викорчувати. На жаль, та земля була слабша. Тому було потрібно більше корчувати ліс, що було важче, але здобувалося більше врожайної землі. Найважче було першу зиму зимувати, а потім діждати перший врожай.

Надя й Богдан, щасливі в своїй любові, майже не відчували всіх тих прикростей. Дихали одне одним, жили одне для одного. Їм здавалося, що разом могли б і гори посувати. В літні вечори часто, хоч зморені працею, сиділи собі на лавці перед хатиною і, поки вечірня зіронька прикликала інших зірок, разом співали. Він вів, вона провадила,

je naš par odlučio uzeti "carevinu".

Kako to obično biva: obećanje - ludom radovanje, tako bi i s carevinom. Načekali su se i namučili. Teškom se mukom domogoše broja dodijeljene im parcele, te uzevši svoj, poput prosjačkoga skroman, imetak, zajedno s drugim doseljenicima krenuše u divlje bosanske šume. Nalutali su se, jer nije bilo lako naći svoju parcelu. Susjed je od susjeda bio daleko, a u takvim se okolnostima svatko bavio sobom. Kao i drugi, Nada i Bogdan, sve dok nisu podigli kolibu, noćiše pod hrastom.

Brzo su sagradili osnovno, jer se moralo što prije doći do hrane iz vlastita vrta, njive... Mali proplanci bijahu zarasli trnjem, i lakše ih se moglo iskrčiti, ali su davali slabiju zemlju. Rodna se zemlja dobivala težim radom – krčenjem šume. Najteže je bilo prezimiti zimu, a onda dočekati prvi urod.

Nada i Bogdan, sretni u svojoj ljubavi, jedva da su i osjećali sve ove nedaće. Disali su jedno drugom, živjeli jedno za drugo... Činilo im se da zajedno mogu i planine pomicati. U ljetne večeri često bi, iako umorni od posla, sjeli na klupu pred kućom i, dok je Večernjača prizivala druge zvijezde, zajedno zapjevali. On je vodio, a ona pratila, i upravo je takvo slaganje

а якраз такий склад їхніх гарних голосів надавав особливу чутливість їхнім ніжним пісням. Найближчий сусід не раз втихомирював діточок, щоб з тієї віддаленості хоч мало почути той спів. А слухаючи, не раз обійняв дружину і, щасливий, погладив діточок. На жаль, нашій парі, хоч сильно бажали, Бог не дарував діточок.

Коли Надя трохи соромлячись, а все-таки радісно сказала, що їй здається, що вона вже якийсь час вагітна, Богданові мовби світ розвиднився. Пестив її, цілував, голубив... Мов би крила дістав, так багато того снував на майбутнє. Виробити ще меблів до хати, а шопу поширити для ще одної корівці - щоб завжди вистачало молока і набілу. А й курник треба б більший, та й ширше подвір'я.

Щоб посунути загороду від подвір'я, було потрібно зрубати дуба, що заважав. Його гілляки будуть на дрова за зиму, а стовбур поріже на дошки, які потрібні для добудови. Лиш прикро, що дуб так похило росте, що, падаючи може зачепити шопу. Ну, треба інакше засікти, та за верх прив'язаним шнуром тягти вбік. Два хлопці би то ще якось, але самому... Богдан підсік дуба, потягає шнур, дуб падає... Час втікати! Богдан зашпортався, і дуб його привалив. Стовбур розтрощив йому обидві ноги. На йойки прибігла Надя, гірко голосить, пробує підняти дуба. Та

glasova davalo posebnu osjećajnost njihovim nježnim pjesmama. Najbliži je susjed, ne jednom, umirivao dječicu, kako bi izdaleka bar malo čuo taj pjev. Slušajući, kadšto bi zagrlio suprugu i, sretan, pogladio dječicu. Nažalost, Nadi i Bogdanu, usprkos žarkoj želji, Bog nije podario djece.

Kad je Nada, pomalo stidljivo ali i radosno, rekla da joj se čini da je već neko vrijeme trudna, Bogdanu kao da je cio svijet zasjao. Grlio ju je, ljubio, mazio... Kao da je dobio krila, toliko je toga planirao za budućnost. Izraditi još pokućstva, staju proširiti za još jednu kravicu - da uvijek bude dovoljno mlijeka i mliječnoga. A trebao bi veći kokošinjac i šire dvorište.

Da bi se pomaknula dvorišna ograda, valjalo je posjeći hrast koji je smetao. Njegovo će granje dobro doći zimi za loženje, a trupac će izrezati u daske potrebne za gradnju. Tek, nezgodno je što hrast raste nakrivo, i u padu može zahvatiti staju. No, mora se drukčije zasjeći, i užetom zavezanim za vrh povući u stranu. Dvojica bi ljudi još i nekako, ali jedan sam... Bogdan je podsjekao stablo, povukao uže, hrast se nagnuo... Bjež! Bogdan se sapleo i hrast ga je poklopio, a trupac mu prignječio obje noge. Čuvši jauke dotrča Nada, zapomaže, pokušava podići hrast. Ma otkud! Stenjući, Bogdan joj reče da sazo-

де! Богдан їй, стогнучи, заповів, щоб скликала людей. Побігла! І перші сусіди не так близько, скликати їх - потривало. Відразу попросили їй старого Стаха, бо вмів лікувати поламаних.

Таким бездоріжжям фірою важко, треба вільно їй довго їхати до лікаря в місто. Богдан би, так поранений, не пережив ту подорож. Стах відразу став лікувати по-своєму, а було потрібно не лиш зберегти Богданові ноги, але і його життя рятувати. У наступні дні і в Насті під животом заболіло, мов ножем проколело. Почала їй кривавити. Покликали Стефаниху, що розуміється на жіночих хворобах. Вонавилікувала Настю, а аж потім, через якийсь час, коли Богданове здоров'я рушило на краще, сказали йому що дитинки в них не буде. Він те мовби не почув. Здавалось, що вже ніякий біль його не може вразити - мов душею отупів.

Під час лікування, яке тривало досить довго, часті гарячки були такі прикрі, що інколи здавалось, що Богданове життя тримається на ниточці. В тих моментах безтямності вимовляв Надине ім'я. Нарешті одужав, але кости криво зрослися, а ноги майже зовсім всохли. Ледве міг поволеньки ходити на милицях. Надя була щаслива і Богу дякувала, що не помер. Стахові за лікування дала корівку, а знала що їй того замало, бо їздити фірою щораз до міста та на лікаря, пішло би і багато більше, як ко-

ve ljude. Otrča! Ni prvi susjedi nisu baš blizu, te sazvati ih - potraja. Odmah pokupiše i staroga Staha, jer je umio liječiti polomljene.

Takvim je bespućima i inače teško prolaziti kolima, a još teže i mučnije, voziti ranjenika liječniku u grad. Ovako ranjen, Bogdan ne bi ni preživio put. Stah ga je odmah počeo liječiti po svome, a valjalo je ne samo sačuvati Bogdanove noge već mu spašavati i život. Koji dan potom Nadu je zaboljelo u trbuhu, kao nožem presjeklo. Prokrvarila je. Zovnuli su Štefanovnu, jer se razumije u ženske boljke. Izliječila je Nadu, a Bogdanu tek kasnije, kad mu je zdravlje krenulo nabolje, rekoše da neće dobiti prinovu. On to kao da i nije ni čuo. Činilo se da ga više ne može dirnuti nikakva bol - kao da mu je duša otupjela.

Tijekom dugotrajna liječenja česte su vrućice bile tako jake da je ponekad izgledalo kako Bogdanov život visi na niti. U trenucima burnila zazivao je Nadino ime. Naposljedku je ojačao, ali kosti su zarasle nakrivo, a noge se skoro sasvim sasušile. Jedva je mogao polako hodati na štakama. Nada je bila presretna i zahvaljivala je Bogu što nije umro. Za liječenje, Stahu je dala kravu, a znala je da je i to premalo, jer na česte vožnje kolima u grad, i osobito na liječnike, otišlo bi daleko više od krave. I kokoši u dvorištu već je nestalo. Onomad je

рова. І курей в подвір'ї вже не стало. Тоді-то дала дві Стефанисі, а решту час від часу різала щоб Богдан, завдяки міцнішому харчуванню скоріше видужав. На двері стукала біда.

Надя небагато могла замовити орання на відробок, а рік за роком зі всіх корчувин дощі змили плідну землю і врожай став бідним. Тому люди не затримували дітей вдома на хліборобстві, а посилали їх в міста шукати роботи. Декотрі залишили обійстя і поїхали в краї, де краща земля, навіть в Славонію та Бачку. Щоб пережити, Богдан вдома займався тим, що міг руками полагодити, чесав коноплі, сукав і виплітав шнури, тощо, а Надя все більше і більше мусила ходити по наймах у селі. Хоч вона його бадьорила, а він їй був вдячний за жертви, все-таки просив у Бога смерті - щоб полегшити життя своїй безмірно любленій Надії. Може, тому він, день за днем, все більше сохнув. За десяток років після нещастя всох, скулився і зморщився мов дідусь, а лице стало попелястим. Ані тіні від колишнього хлопа, а хоч старався, його робота вже була ні до чого. Навіть важко посувався з кута в кут хати. І все бідкався: "Бозю, Бозю, зроби полегшення моїй Надії - дай мені вмерти." Люди вже і не споминали його як Богдана, а прозвали - Божок.

Наступила зима з міцними морозами. І зимою Надя мусила

dvije dala Štefanovnoj, a od ostalih je s vremena na vrijeme koju zaklala kako bi, bolje hranjen, Bogdan brže prizdravio. Na vrata je kucala bijeda.

Odrađivanjem Nada nije mogla unajmiti orača na dugo, a godinu za godinom kiše su sprale crnicu s krčevine i urod je bivao sve slabiji. Zato ljudi i nisu više zadržavali djecu na zemlji, već su ih slali da traže posao u gradu. Poneki su napustili imanje i otišli u kraj gdje je zemlja bolja, čak u Slavoniju ili Bačku. Da se preživi, Bogdan se po kući bavio onim što je mogao rukama načiniti: grebenao je konoplju, sukao i pleo užad, i slično. A Nada je sve češće morala ići u najam po selu. Iako ga je hrabrila, a on joj bio zahvalan za silnu požrtvovnost, ipak je molio smrti u Boga - da olakša svojoj neizmerno voljenoj Nadici. Možda je i zato, dan za danom, sve više sahnuo. Desetak godina nakon nesreće, osušio se, zgrbio i smežurao poput starca, a lice mu je postalo pepeljasto. Ni sjena od nekadašnje ljudine, a i posao mu više nije bio čemu. Čak se teško i pomicao iz kuta u kut kuće. I uvijek je jadikovao: "Bogac, Bogac, olakšaj mojoj Nadici - daj mi umrijeti." Ljudi ga više nisu ni spominjali kao Bogdana, već su ga zvali - Bogac.

Nastupila je zima s jakim mrazovima. Nada je i zimi morala ići

іти по хатах. Дійсної роботи й не було, але люди подавали будь-що пецькати, щоб не бачити, що то вона вже по жebraх ходить. А важко було помагати, бо і в людей діти сварилися за вишкрепки з миски.

Одного дня пішла і в сусіднє, але досить віддалене село. День не довгий, та там і заночувала. Раненько вже бігла додому й несла Богданові зароблену грінку хліба і грудку сиру. Застала порожнє ліжко, в хаті нікого, порожнє подвір'я. Нарешті, побачила милиці біля печі. Глянула в середину, покликала, помацала... стала голосити. Зірвалась, перехрестилася, запалила свічку та побігла в сльозах геть на другий горбок до дзвіниці.

Потім люди оповідали, що хата вихолонула, бо вже не було чим напалювати піч. Поки ще була тепла, щоб ще хоч трохи загіртіть, Божок втягнувся в піч і там в теплім, напевне, заснув. Потім від холоду помер і задубів, що ледве витягли тіло, хоч в нім, мов в дитинці, - на подих ваги.

За день-два після похорону, випали ще більші сніги. Люди зимували кожний в своїй хаті, а коли замітили, що Надія вже довший час ані до церкви не приходить, подумали, що пішла десь далі в друге село в когось зимувати. Та що б і робила сама в тій порожній хаті, де панує сум.

Кінцем зими, якраз коли сніг вже почав танути, ховали покій-

по kućama. Pravoga posla nije ni bilo, ali ljudi su joj davali da radi bilo što, samo kako se ne bi vidjelo da već prosjači. A teško je bilo pomagati, jer su se i u drugih djeca otimala ostrugati dno zdjele.

Jednoga dana Nada je otišla u susjedno, ali dosta udaljeno selo. Dan nije dug, pa je tamo i zanočila. Već zorom žurila je doma i nosila Bogdanu komad kruha i grumen sira. Zatekla je praznu postelju, u kući nikoga, prazno i dvorište. Napokon ugleda štake pored zidane peći. Pogleda unutra, zovnu, opi-pa... poče naricati. Domalo se trgnu, prekriži, zapali svijeću, te u suzama otrča čak na drugi brijeg k zvoniku.

Ljudi su kasnije pričali da se kuća ohladila, jer se više nije imalo čime ložiti. Dok je peć bila topla, da se bar još malo ogrije, Bogac se uvukao u peć i tamo u toplome zacijelo zaspao. Kad se peć ohladila, umro je od studeni i tako se ukočio da su jedva izvadili tijelo, iako u njemu bijaše, kao u djetetu - tek trunka težine.

Dan-dva nakon pogreba napadao je još veći snijeg. Ljudi su kutrili svatko u svojoj kući, a kad su i primijetili da Nada već dulje vrijeme ni u crkvu ne dolazi, pomisliše da je otišla nekamo dalje, zimovati u nekoga u drugom selu. Ta što bi i radila sama u praznoj kući gdje vlada tuga.

Krajem zime, kad se snijeg već počeo topiti, pokapali su babu Za-

ну бабцю Заоборну. На цвинтарі якась жінка нараз злякано скрикнула. Люди підбігли, а там, на гробі, де похований Божок, зспід снігу визирала в хустку загорнена спина, потилиця й рамено трупа. Була то Богданова Надія.

Ось так скінчилася одна велика любов.

- (схлиуючи). ... А Ви бабуся.... Ви не могли... пригадати якусь іншу, щасливішу любов...

- Ой голубонько, напевне, могла, але те, що сказав Толстой про сім'ї, може, ще і більше стосується любові: щасливі всі схожі, а ті, нещасні, - кожна нещасна на свій спосіб.

Записано влітку 2005-го р.

obornu. Za pogreba jedna žena iznenada kriknu. Ljudi pritrčāše: na mjestu gdje je sahranjen Bogac, ispod snijega su se nazirala velikom maramom ogrnuta leđa, potiljak i rame. Bila je to Bogdanova Nada.

Eto, tako je završila jedna velika ljubav.

- (šmrcajući) A Vi bako... Vi niste mogli ... sjetiti se nekakve druge, sretne ljubavi...

- Eh, golubice, zacijelo sam i mogla, ali ono što je Tolstoj rekao za obitelji, možda još više vrijedi za ljubavi: sretne su sve slične, a one nesretne – svaka je nesretna na svoj način.

Zapisano ljeti 2005.

НА ДЕНЬ МЕРТВИХ

Осінь. Римо-католицьких Всіх святих, а за ними - День мертвих. Подібно, як весною в нас, греко-католиків, Томина неділя. Чи цей день дійсно все тихий, все святочний? Може, він такий, бо ми почуваємось так. А почуття такі, бо з пошаною доводимо в думки любих ближніх, котрих вже нема. Поступово і ми, тутешні українці, за своєю і шануємо ці звичаї. В той день відвідуємо гроби предків, рідні і знайомих, палимо свічки й молимося за їхні душі, згадуємо....

Цього року в той день, опинилася не в ріднім краю. Попросила, щоб унука відвела мене на місцевий цвинтар – запалю свічки біля центрального хреста. Стою над озером блимаючих племінців – кожен племінець символізує померлих, котрих хтось все ще згадує («Вічная пам'ять!») Молюся, та зі спогадами важко дотримуватися слів молитви.

«...воля Твоя... так і на землі... ...хліб наш...» Та всі вони, колись-то, за хлібом... рушили за землею. Здобули якнайгіршу, а потім, сім'я за сім'єю «капали» в кращі краї, хоч і там їм «не раювалося». Нездарма десь в Біблії пише, що поселенцям Бог на допомозі – аяк-

NA DAN MRTVIH

Jesen je. Rimokatolicima Svi sveti, odmah potom Dan mrtvih. Slično kao u nas grkokatolika u proljeće Tomina nedjelja. Je li ovaj dan uistinu uvijek tih, i tako svečan? Možda je takav zato što se mi tako osjećamo. A čuvstva su takva jer se s poštovanjem sjećamo bližnjih kojih više nema. Postupno i

mi, ovdašnji Ukrajinaci, štujemo običaj u taj dan. Posjećujemo grobove predaka, rodbine i znanaca, palimo svijeće i molimo se za njihove duše, prisjećamo se...

Ove sam se godine u taj dan zatekla daleko od rodnoga kraja. Zamolila sam unuku da me odvede na mje-

sno groblje; zapalit ću svijeće u središnji križ. Stojim nad jezerom lelujavih plamičaka - svaki simbolizira umrle kojih se netko još sjeća ("Vičnaja pamjat!"). Molim se, ali obuzetoj uspomenama, teško mi se držati riječi molitve.

"...volja Tvoja... tako i na zemlji... ...kruh naš..." Ta svi su oni onomad, i krenuli za kruhom, za zemljom. Dobiše ponajgoru, a potom, obitelj za obitelji odlažahu u bolje krajeve, iako ni tamo nije bio raj. Nije bez temelja riječ što i u Bibliji piše, da je doseljenicima tek Bog na pomoći - naravno, jer

же, та ніхто інший їм і не допомагав. Перші ще могли й продати таку землю хоч дешево, а котрі залишали колонію пізніше – землю залишали дарма і відходили зовсім бідні ближче до міста. Та хоч місто – не все попанському.

Раз мені приснилося, що коли був похорон батька, його труну клали в яму, наповнену рідким болотом. Притискали лопатами, щоб труна втонула, а вона відчинилася й болото заповнило її. З жаху я прокинулася, і, не вгадуючи його можливого значення, про той сон ніколи нікому ані не оповідала. Аж недавно попали мені в руки записи Йосифа Гродського про колишній стан наших поселенців, а там написано якраз і про такий похорон, який мені снівся. А пригадую: батько й інші поховані вже під горбком, але перші гроби, від котрих сьогодні ані сліду не залишилось, були, напевне в долині, куди загорода досягає. (Так властями було визначене українцям місце для цвинтаря.) А то майже до самого потоку, і правда, що ями поволі натікали водою, а коли від дощу потік повний, то, напевно неможливо викопати яму так, щоб вона відразу не заповнилася водою. Лиш, як я це скоріш не помітила? Напевне тому, що думки ішли про інше.

Коли відвідую батьків гріб, все помолюся і біля сусіднього. І там лежить знайомий. Помер

nitko im drugi i nije pomagao. Makar i jeftino, prvi su još i mogli prodati takvu zemlju, a koji su kasnije napuštali koloniju - zemlju su ostavljali nizašto i sasvim osiromašeni odlazili bliže gradu. No ni u gradu nije sve po gospodski.

Jednom sam sanjala da su – kad je bio očev pogreb – njegov lijes polagali u jamu punu žitkoga blata. Pritiskali su lopatama da lijes utone, a on se otvorio i ispunio blatom. Od jeze sam se probudila. Ne odgonetnuvši moguće značenje sna, o tomu nikada nikome nisam pričala. Tek su mi nedavno došli u ruke zapisi Josyfa Hrodskog o nekadašnjem životu naših doseljenika, u kojima je opisan i pogreb kakav sam sanjala. Prisjećam se: otac i drugi pokopani su već pod brijegom, ali prvi grobovi, od kojih danas nema ni traga, zacijelo su bili u dolini, dokle ograda seže. (Vlasti su odredile da to bude ukrajinsko groblje.) A to je tik do samoga potoka, i istina je da su se jame polako punile vodom, a kad zbog kiše potok nabuja, jamačno nije moguće iskopati raku, a da se odmah ne prelije vodom. Samo, kako to nisam ranije primijetila? Zacijelo zato što sam razmišljala o nečemu drugom.

Kad posjećujem očev grob, uvijek se pomolim i pored susjednoga. I tamo leži znanac. Umro je

підчас великої біди вже після Другої світової війни. Він був один з тих, котрі з колонії рушили пізніше. Добре, що з сином міг збудувати якусь вальковану хатину й вкрити її хоч соломою. Але в сина купа дрібних дітей, землі лиш клаптик, а майна – худенька корівка. Коли дідусь занедужав, могли його годувати лиш тим молоком, а діточки ремигали пісну лемішку – і того не до ситості було. Я в той час, день за днем, дітям могла подати майже одне й те саме: сніданок – лемішка, полуденок – тісто на водою розрідженому молоці, вечеря – бараболя, в неділю – шпаровито шкварками підмащені вареники з бараболею і лиш в слідами від сиру. Все-таки згаданій сім'ї час від часу давала дещо з харчів. Але найбільше було мені жаль, що ті діточки і по тижню не пробували молока, хоч я і його деколи там по синочкові посилала. Раз йому і наказала, аби сказав, що молоко послала дітям. Повернувся в сльозах і ледве розповів, що сказав «...послали молоко дітям», а їхня мама ніби повторила «Так, так – дідове!», а він тоді наголосив «дітям», а діти – ревне в плач. Тому малий втік також плачучи. Боже, Боже, ані сьогодні не знаю чи то було мені на гріх. Навіть і до синочка... Він так переживав коли дідусь помер. Навіть...

- Бабцю, ви задумалися. Нам вже час іти додому.

u vrijeme velike krize nakon Drugoga svjetskog rata. Bio je jedan od onih koji su kasnije krenuli iz kolonije. Dobro da je mogao sagraditi valjkovanu* kuću i pokriti je bar slamom. Ali u sina je mnoštvo male djece, zemlje je tek krpica, a imetak - mršava kravica. Kad je djeda onemoćao, mogli su ga hraniti samo tim mlijekom, a djeca su žvakala posnu palentu - i toga nije bilo do sitosti. U to vrijeme ja sam svojoj djeci dan za danom mogla davati zamalo jedno te isto: doručak - palenta, ručak - tijesto kuhano u razvodnjenu mlijeku, večera - krumpir, u nedjelju - čvarcima šteditljivo zamašćene piroge s krumpirom i, tek u tragovima, sirom. Ipak sam spomenutoj obitelji tu i tamo davala ponešto hrane. Ali najviše mi je bilo žao što ta dječica po tjedan dana nisu ni okusila mlijeka, iako sam im ga ponekad poslala po svom sinčiću. Jednom sam mu rekla neka kaže da sam mlijeko poslala djeci. Vratio se u suzama i jedva ispričao kako je rekao "...poslali mlijeko djeci", a njihova mama ponovila "Da, da - djedu!", na što je on naglasio "djeci", a djeca - u plač. Zato je mali pobjegao također plačuci. Bože, Bože, ni danas ne znam je li mi to bilo nagrijeh. Čak i prema sinčiću... On je tako tugovao kada je djedica umro. Čak je...

- Bako, Vi ste se zamislili. Već nam je vrijeme ići doma.

- A! Так, так... А то я... про
МОЛОКО...
- ??

Записано в осини 2005-го р.

- A! Da, da... A to ja... o mlije-
ku...
- ??

Zapisano u jesen 2005.

**) valjkovanje – jeftiniji način
gradnje u Ukrajinaca, koji se sas-
toji u tome da je zid sačinjen od
usporednih dugačkih valjčića na-
činjenih tako da se oko debljega
štapa omota glinom ulijepljeno uže
od ražene slame*

ГАЛИЦЬКА ХАТА

Вже почало вечоріти. Дітвора гнала худобу з пасовиська додому. Нараз стали і, мов зачаровані, дивилися на незвичайне видовище. Вечірнє небо розсвітило велике, в три рази вище хати полум'я. В долині, досить віддалена від інших, горіла Петрова хата. Дітям хотілось зблизька бачити подію, та не сміли лишити худобу.

А що було там бачити? Як і кожної суботи, пізно вечором, від того обійстя було чути крики й зойки. Цей раз почалося ще за

дня, бо несподівано Петро прийшов раніш і сім'я мусила нагло втікати. Щоб дітям дати можливість втекти, його дружина буцімто, не встигла вчасно вибігти, то він її й піймав. Поки діти повтікали, дістала поза вуха не одного ляпаса, та кулаками по спині. Тоді вирвалася. Петро прикликував і загрожував. Дарма - ніхто не з'явився. Нарешті увійшов до хати й почув під ліжком дитяче схлипування. Був то наймолодший - чотирирічний Миколка. Малий зі страху зомлів, а п'яний батько заспокоював по-своєму. Говорив, хай не боїться, бо і він вже хлоп, та допоможе батькові в цій роботі. На своїх грудях чорнилом зазначив місце, де, казав, проколеться но-

GALICIJSKA KUĆA

Već se počelo smrkavati. Dječurlija je tjerala stoku s pašnjaka doma. Odjednom stadoše i kao začarani se zagledaše u neobičan prizor. Večernje je nebo rasvijetlio velik, od kuće triput viši plamen. U dolini, podosta udaljena od drugih, gorjela je Petrova kuća. Djeca su htjela i izbliza promatrati događaj,

no nisu smjeli napustiti stoku.

A što je bilo za vidjeti? Kao i svake kasne subotnje večeri, od te se kuće čula vika i krici. Ovaj put je počelo još za dana, jer je Petar, neočekivano,

stigao ranije i obitelj je morala naglo pobjeći. Da djeci pruži mogućnost bijega, njegova se supruga tobože nije uspjela skloniti navrijeme - te ju je uhvatio. Dok su djeca uspjela uteći dobila je ne jednu pljusku i šakom u leđa. Onda se istrgnula. Petar je zvao i prijetio: uzalud nitko se nije javio. Naposljetku začu pod ležajem dječje šmrcaње. Sagnu se i ugleda najmlađega - četverogodišnjeg Nikolicu. Mali je od straha bio oduzet, a pijani ga otac pokušava umiriti po svojemu. Govorio mu je da se ne treba bojati, jer on je već momak, pa će pomoći ocu u ovom poslu. Na svojim je grudima tintom označio mjesto gdje će se, reče, probosti nožem kojega je držao u ruci. Malome je u ruke tutnuo politrenu bocu, nare-

жем, якого вже тримав в руці. А малому встромив півлітрову пляшку в ручечки, заповідаючи, що повинен з пробитих грудей в неї вловити крові - на пам'ятку. Хай би всі вони, дармоїди, нарешті побачили, яка то кров, котру він в своїй муці, щоденно в шахті за них проливає. Вже ножем міцно притиснув на грудях і назначене місце, коли Миколка, який, скам'яніло стоячи і несвідомо стискаючи пляшку, не міг ані голосу пустити, від безмірного страху впав безтямний. Петро вийшов надвір, кличучи жінку, називаючи її погано, бо яка то мати, що не має сумління допомогти своєму пестунові. Відгуку не було. Тоді прикликував лагідно, навіть пестливо, що він свою голубочку Теклюню любить понад усе. Та він би за неї і життя своє віддав. Так прикликуючи і розплакався навіть. Знов нічого. Тоді пригрозив, що, як жінка не з'явиться, він запалить хату. Навіть надивав зіжмаканих старих газет, запалив їх, підніс вгору і, загрожуючи, тримав біля солом'яної стріхи. Нараз подув вітерець і легко віддув шматок палаючої газети та поніс геть на серед даху. Мов порох сухі сніпки вмиль спалахнули, а полум'я піднеслося високо в небо. Петрові тепер вже було дарма, що він і верх того ножа навмисне добре затупив і що пожежею хотів лиш погрожувати. Дарма і запізно. Але тепер вже буде роль грати до кінця. За якийсь час по-

дивіши му da iz probodenih grudi u nju mora uloviti krvi - za uspomenu. Da ovi gotovani konačno vide kakva je krv koju on, u svojoj mući, svakodnevno za njih u rudniku proljeva. Već je i vrhom noža tisknuo oznaku na grudima, kad se Nikolica, koji skamenjeno stojeći i grčevito stiščući bocu nije mogao pustiti ni glasa, od straha onesvjestio. Petar je izašao van dozivajući ženu, obasipajući je pogrđnim imenima, jer kakva je to majka koja nema samilosti da pomogne svojemu mezimcu. Odaziva nije bilo. Onda je pokušao pomirljivo, čak umilno, tepajući da on svoju golubicu Tekljicu voli iznad svega. Ta on bi za nju život svoj dao. Slušajući samoga sebe, čak se i rasplakao. Opet ništa. Zatim je zaprijetio: ako se žena ne pojavi – zapaliti će kuću. Čak je našao i smotak starih novina, užgao ih, podigao uvis i prijeteći držao pored slamnate strehe. Odjednom puhnu povjetarac, lagano otrpnhu komad plamtećih novina i odnese ih nasred krova. Poput baruta suhi snopići za tren su planuli, a oganj se vinuo visoko u nebo. Petru je sad bilo zaludu što je vrh onog noža namjerno dobro zatupio, i što je požarom htio tek prijetiti. Zaludu i prekasno. Sad će ulogu igrati do kraja. Za kratko se vrijeme sjatiše ljudi da gase požar, ali Petar, oboružan sjekirom, nikomu nije dopuštao da priđe. Protiv ljudeškare stasite poput hrasta, pa još sa sjekirom, nitko od ljudi nije htio pokazati suludu hrabrost. I stajali bi tako da netko ne povika da je

збігалися люди, щоб гасити пожежу, а Петро, взявши сокиру в руки, не дозволяв нікому приступити. Проти хлопчиська який ростом мов дуб, та ще зі сокирою, ніхто з людей не хотів показати дурної сміливості. І стояли б так, якби хтось не закричав, що дитина в хаті. На те, хоч був мов комарик худенький, виступив Микола, хресний кум малого Миколки. Натхнений сміливістю по Божій справедливості, закричав на Петра, що як не відступиться, щоб дитину рятувати, - розіб'є його мов гарбуза. Петро стояв, п'яно хитаючись. Аж тепер збагнув, що забув про Миколку в хаті. Відкинув сокиру і, поки люди з пожежі рятували дитину і те, що можливо, сам сів збоку, закрити лице долонями і на весь голос гірко ридав. І здавалося, що то кінець одного з останніх подружжів, заснованих в одній з боснійських колоній українських переселенців.

Петро запарубкував вже по Другій світовій війні. Прийшов час, коли, як і інші парубки, відслужив військо, та знов вернувся в колонію, хоч вона поступово вже стала безлюдною. Все-таки там була Текля, з якою він покохався. Взяли шлюб, жили собі. Бог їм, майже рік за роком, подарував троє діток. В колонії і та земля з-під викорчуваних лісів, що колись давала врожай, тепер заростала ожиною. Після корчужання той тонкий шар врожайної землі поступово змили

dijete u kući. Na to, iako suhonjav poput komarca, priskoči Nikola - krsni kum malom Nikolici. Nadahnut hrabrošću po Božjoj pravdi, izdera se na Petra - ako se ne makne da se dijete spašava - razbit će ga kao tikvu. Petar je stajao njišući se pijano, i tek u tom trenutku shvati da je zaboravio Nikolicu u kući. Odbaci sjekiru, i dok su ljudi iz požara spašavali dijete i stvari što se spasiti dalo, sjede postrani, pokri lice dlanovima i gorko zarida iz svega glasa. Izgledalo je da je to kraj jednog od posljednjih brakova sklopljenih po bosanskim kolonijama ukrajinskih doseljenika.

Petar se bio zamomčio već nakon Drugoga svjetskog rata. Došlo je vrijeme kad je, poput drugih momaka, odslužio vojni rok i vratio se u koloniju iako je već pomalo opustjela. Među posljednjima tamo bijaše Teklja, u koju se i zaljubio. Vjenčaše se i življaše zajedno. Bog im je, skoro godinu za godinom, podario troje dječice. U koloniji je čak i ona nekoć rodna zemlja na krčevini sada obrastala trnjem. Poslije krčenja šume, tanak sloj crnice sprale su kiše. Sada ori koliko hoćeš - iz gline kruha više dobiti ne-

дощі. Тепер перевертай її скільки хочеш, з глинкуватої землі вже хліба не дістанеш.

Петро й Текля рішили вирушити разом з дітьми з колонії. Але куди? Неосвіченій людині важко знайти роботу, а тут ще й сім'я. Ледве дістав роботу на вугільній шахті. Біда була в тому, що та шахта ледве ще і використовувалася, бо там було найслабше вугілля лігніт. Не горить, лиш тліє і слабо тепло дає, бо багато попелу залишає. Все-таки Петро заробляв якийсь гріш, а вигода була і в тім, що сім'я таким чином тепер вже мала і медичне забезпечення.

Притулок був окремою проблемою. Гірничі квартири біля шахт вже були повністю зайняті сім'ями, а нових, при такій ситуації, більше не будували. Добудовано лиш декілька суспільних бараків для безсімейних гірників. Петрова сім'я не мала де населитися. Але, як то буває, все на світі з людьми полагоджується. Добрі люди порадили розпитатися за одну порожню хату, яка в долині, зо три кілометри від малого містечка, хоч від нього до шахти було майже чотири години пішки. То була українським способом збудована двокімнатна валькована хатина, з сінми між кімнатками, обшита сніпками, тобто чотирибігна покривля була з житньої соломи. Тут колись мешкала одна сім'я українських поселенців, які дешево купили той клаптик левади і

цеш.

Petar i Teklja odlučiše napustiti koloniju. Ali kamo ići? Neobrazovanu je čovjeku teško naći zaposlenje, a obitelj se mora prehraniti. Teškom mukom dobio je posao u ugljenokopu, ali nevolja bijaše u tome što se rudnik jedva još i koristio, jer je prevladavao najslabiji ugljen - lignit. Ne gori, tek tinja, slabo grije i ostavlja puno pepela. Ipak, Petar je zarađivao nešto novca, uz dodatnu pogodnost: obitelj je imala zdravstveno osiguranje.

Smještaj je bio poseban problem. Rudarski stanovi uz rudnik svi bjehu zauzeti, a nove u takvim okolnostima nisu više gradili. Dograđeno je tek nekoliko zajedničkih baraka za rudare-samce. Petrova se obitelj nije imala gdje smjestiti. No, kako to obično biva, sve na svijetu rješava se s ljudima. Dobri ljudi mu savjetovali da se raspita za praznu kuću u dolini, na kilometar-dva od malena gradića, premda je od rudnika bila udaljena zamalo četiri sata pješaćenja. Bila je to na ukrajinski način sagrađena, dvosobna valjkovana* kuća, s hodnikom između soba, pokrivena snopićima, odnosno - četveroplošni je krov bio prekriven raženom slamom. Tu je nekad stanovala obitelj ukrajinskih doseljenika, koji su jeftino kupili komadić livade i sagrađili kuću. Sama je zemlja bila podvodna i kisela, tako da nije uspijevalo nikak-

збудували хату. Сама земля була кисла і на підводнім терені, так що ніякий город там не міг бути, та і худоба не хотіла пастися. Сім'я після кількох років переселилася далі, навіть не продавши цю хату, бо не було кому. Лишили її на опіку сусідові, а він її тепер подав Петрові на вжиток, поки бажає. Здавалося, що Петро полагодив мешкання для своєї сім'ї на довший час. Щастя, пестощі – вродилося ще двоє діток. Тепер всіх разом п'ятеро. Біля хати ані паприка б не виросла, ані огірочок. То купи все за гроші! Петро навіть випрошував продовжену роботу, щоб більше заробити, та й того не вистачало. Не бачив можливості знайти кращу роботу, а тут почав в кості втягатися страх. Безпека в шахті була погана. Вже декілька гірників ледве витягли з-під обвалів. Петро раз за разом все тяжче ішов у шахту, а також, суботою після роботи, все важче ішов тих три з рештою години пішки додому. Дорогою купив би горілки й попивав. Чимраз більше. І ставало йому легше, бо вся вина була на Теклі. Чому вона така плідна?! Чому, як другі жінки, не вродила двох-трьох діток і амінь. А то аж п'ятеро! І чи то кінець?! Та її не можна ані рукою плеснути по задку, щоб вже завтра в неї живіт не почав рости! А як годувати ще один рот?! Так, вона винна за його муки! Пізно, суботнього вечора, з такою думкою приходив додому, і починалася

во povrće, a samoniklo raslinje ni stoka nije htjela pasti. Obitelj je nakon nekoliko godina odselila dalje, čak i ne prodavši kuću - jer nisu imali komu. Ostavili su je na brigu susjedu, a on ju je ponudio Petru na korištenje dokle god želi. Izgledalo je da su Petrovi riješili smještaj na dulje vrijeme. Sreća zbog toga što su se konačno – valjda – skrasili, malo maženja – i rodi se još dvoje djece. Sad ih je ukupno petoro. Uz kuću ni papričica neće rasti, ni krastavčić. Pa kupuj sve za novac! Petar je čak izmolio da radi prekovremeno, kako bi više zaradio, ali ni to nije bilo dovoljno. Nije se ni nazirala mogućnost da nađe bolji posao, a ovdje se i strah u kosti već počeo uvlačiti. Osiguranje u rudniku nije bilo baš bogzna kakvo. Nekoliko je rudara jedva spašeno iz urušenih jama. Petar je dan za danom sa sve većom mukom ulazio u okno, i subotom poslije posla sve teže tri-i-nešto sata pješice klipsao kući. Da skрати put, kupio bi rakiju i pijuckao. Pa sve više. I činilo mu se da mu je lakše, jer sva je krivica na Teklji. Zašto je tako plodna? Zašto, poput drugih žena, nije rodila dvoje-troje djece i - amen. A ona čak petoro! I je li to kraj?! Ta nju se ne može ni rukom po stražnjici pljesnuti, a da joj već sutradan ne počne rasti trbuh! A kako hraniti još jedna usta?! Tako je! Ona je kriva za njegove muke! S takvim je mislima stizao kući pozno u subotnju večer, i počinjala je obiteljska Golgota. Kinjio je djecu i nije imao prilike ni vidjeti odlične ocjene

сімейна Голгофа. Знушався над дітьми й не мав коли бачити відмінні оцінки в тих, котрі вже ходили до школи, бо пороздирав їхні зошити. Він Теклю інколи так гаратав, що гепань було чути на сотні метрів, до перших сусідів, й вони прибігали боронити, щоб її не забив. Вона все-таки не лишила його. Надіялася, що все зміниться на краще. Діточки вибору ані не мали.

Другого дня після пожежі, Петро з ранку крутився на попелищі. Розчищав, відділював крокви, котрі менше обгоріли, з обгорілих лат виймав цвяхи... Тих небагато меблів зложив до купи, від гашення мокрі шмати розклав сушити довкола. Не бачив способу, як відновити хату, а ось і те прикро, що ніхто не приступає помагати.

Пополудні, несподівано прийшла Текля, принесла грінку хліба і до хліба. Відступили трохи далі від попелища і сіли у високу траву обідати. Петро плакав, перепрошував, присягався що поправиться.

Сусідські бахурі, які притяглися близько, щоб підслухати, нараз більше не чули розмови. Звідти не могли нічого бачити у високій траві, крім, з часу на час, гойдання бадилля. Збагнули, що то за дія й потихеньку хихотались, бажаючи і ближче глянути, що тих двоє роблять, та забракло сміливості. Коли нарешті, Петро нараз встав приперізуючи штани, то дітиська, викрикуючи від

онih koji su već pohađali školu, jer im je poderao bilježnice. Ponekad je Teklju mlatio toliko da su se udarci čuli na stotine metara, čak do prvih susjeda, i uspaničeni su ljudi priskakali braniti da je ne ubije. Ona ga ipak nije ostavila. Nadała se da će se sve promijeniti nabojlje. Djeca nisu ni imala izbora.

Sutradan nakon požara, Petar se od jutra motao po zgaristu. Raščičavao je, odjeljivao krovne grede koje nisu posve izgorjele, iz nagorjelih letava vadio čavle... Ono nešto pokućstva složio je na kup, od gašenja mokru posteljinu razastro je okolo da se suši. Nije vidio načina kako obnoviti kuću, a evo, zlo je i to što nitko ne dolazi pomoći.

Neočekivano, poslije podne je došla Teklja i donijela komad kruha i do kruha. Povukli su se podalje od zgarista i sjeli u visoku travu objedovati. Petar je plakao, molio oprost, prisezao da će se popraviti.

Mangupi iz susjedstva, koji su se prikrali bliže da bi prislušivali, najednom nisu više čuli razgovor. Otud se u visokoj travi ništa nije moglo vidjeti, osim povremena njihanja visokih stabljika. Shvatili su o čemu se radi i tiho hihotali, želeći prići čim bliže i virnuti što ono dvoje rade, no nedostajalo je odvažnosti. Napokon, kad je Petar naglo ustao zakopčavajući remen hlača, dječurlija se poput vrabaca razbje-

страху, порозбігалися, мов горо-
бці.

Перед вечором позаносили дещо тих буцімто вартих речей до того, що від хати залишилося, і Петро пішов назад на шахтарську роботу. Скоріше домовився з Теклею, щоб завтра, хоч то й далеко, пішла до рідні і спробувала пороздавати дітей на якийсь час, поки вони мешкання відновлять.

Вночі падав дощ. Валькована стеля розмокла і відпадала. За кілька наступних тижнів поволі те саме сталося і з стінами. Залишки лиш нагадували, що там колись була хата.

Сусіди більше не бачили Петрову сім'ю. Тільки, майже через півроку після пожежі, бачили Теклю, коли прийшла там перешпортувати, щоб, можливо, знайти якісь документи. З огляду на її вже добре видний живіт, можна було завважити що післяпожежні пестощі були також плідні. Вона, як з'явилась – так і зникла. Ніхто більше не знав, що з тією сім'єю, бо не явилися ані кумові. Те обійстя заросло травою, звалені стовпи й крокви зогнили, мовби там галицької хати ніколи й не було.

Записано влітку 2005 р.

žala vrišteći od straha.

Predvečer, u ono što je od kuće ostalo unijeli su ponešto od tobože vrednijih stvari, a Petar se vratio u rudnik na posao. Prethodno se s Tekljom dogovorio da sutra posjeti rodbinu, iako su živjeli daleko, i pokuša u njih na neko vrijeme razmjestiti djecu, dok ne obnove kuću.

Te je noći padala kiša. Valjkovani se strop razmočio i urušio. U nekoliko narednih dana i tjedana isto se to postupno događalo i sa zidovima. Nakraju su tek ostaci podsjećali da je tu nekada bila kuća.

Susjedi više nisu vidjeli Petrovu obitelj. Samo jednom, oko pola godine nakon požara, opaziše Teklju koja je došla prekapati po zgarištu, tražeći možda kakve dokumente. S obzirom na njezin već dobro uočljiv trbuh, moglo se zaključiti da je poslijepožarno milovanje također urodilo plodom. Kako se pojavila - tako je i nestala. Nitko više nije znao što je s tom obitelji, jer se ni kumu nisu javljali. Dvorište je zaraslo travom, stupovi i grede su istrunuli - kao da galicijske kuće nikad tamo nije ni bilo.

Zapisano ljeti 2005.

**) valjkovanje – jeftiniji način gradnje u Ukrajinaca, koji se sastoji u tome da je zid sačinjen od usporednih dugačkih valjčića načinjenih tako da se oko debljeg štapa omota glinom ulijepljeno uže od ražene slame.*

МОРОЗНИЙ СПОГАД

Важкими шматками сніг падав так густо, що будинки по той бік вулиці ледве назиралися, а було помітне як гилля дерев під білим тягарем схиляється поволі до землі. Вже довгі роки не було нагоди бачити таку зимову красу. А ще якби сісти в крісло біля розпаленої печі, загорнути ноги

пледом та взяти роман якогось з класика, де є багаті північні зимові розмальовки, було б як у казці. Ну, під старість, мабуть і ліпше біля теплового радіатора, а ось і унука підійшла та й, разом дивлячись у вікно, насолоджуватимемося цією красою.

- Бабцю, що Ви так задумалися?

- А ось, пригадую давно минулі молоді літа, колишні справжні зими, давні міцні морози й сніги, яких більше нема... Морозиво.

- Дійсно, там той стовп для афіш дістав таку велику снігову шапку, що виглядає, мов великий, багато накладений кубок морозива.

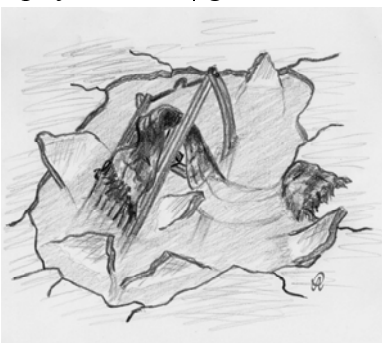
- Ах, не так просто.

- ??

- Знаєш, голубко, хоч морозиво існує з давніх-давен, не бу-

LEDENO SJEĆANJE

Snijeg je padao poput teških krpica, tako gusto da se zgrade preko puta jedva moglo nazrijeti, a grane drveća su se naočigled polako savijale pod teškim teretom. Već dugi niz godina nije se vidio takav zimski ugođaj. Još kad bi se moglo sjesti u dubok naslonjač pored razgorena kamina, omotati noge prekrivačem i udubiti se u roman nekoga klasika, u kojem se opisuju sjeverni zimski krajobrazi - bilo bi kao u priči. No, pod starost, skoro da je i bolje uz topli radiator, a evo i unuka je došla, pa ćemo gledati

kroz prozor i zajedno uživati u ovoj ljepoti.

- Što ste se tako zamislili, bako?

- A eto, prisjećam se davno minulih ljeta mladosti, nekadašnjih pravih zima, jakih mrazeva i snjegova kakvih više nema... Sladoleđa.

- Stvarno, onaj oglasni stup тамо добіо је тако велику сніжну капу да изгледа попут голема, издашно напуњеног корнета сладолеđa.

- Ah, nije tako jednostavno.

- ??

- Znaš, golubice, iako sladoled postoji odavno, nije ga uvijek bilo

ло так просто зробити його, як тепер, бо не було холодильників. Морозиво розхолоджували льодом, який здобували природнім способом. Зимою лідоруби на озерах сокирами лупали лід, гаками виймали і у великій кількості вкладали його в глибокі підмури. Там він танув дуже поволі і тому міг протриматися майже до наступного льоду.

- Ну, і що Ви в тім якраз пригадали?

- Згадала одну, таку тріскучу зиму. Сніг до пояса, а під час місячних ночей в лісі від морозу декотрі дерева, тріскаючи, розколювалися. Вдень трохи відпустило та могли відбуватися й дитячі зимові радощі.

Михась тягнув саночки по снігу прогорнутою стежкою і вперто намагався мотузками в них впрягти свого песика. Показував йому бажану «конячу» роль для прикладу, але все було дарма. Песик все крутився навколо санок і, заплутавши їх «шлейками», щоразу перевертав. Мати поралась в хаті і час від часу поглядала через вікно, та побачивши понад снігом хоч верх коричневої вовняної шапочки, заспокоєна продовжувала роботу. Нарешті, так зайнялась роботою, що і про час забула. «Прокинуло» її скавуління песика перед дверми.

Бідний песик тремтів від морозу, а шерсть верхами позамерзала, зліплена снігом. Ще ніколи так жалібно не скавулів з опу-

tako jednostavno spraviti kao sada, jer nije bilo hladnjaka. Rashlađivali su ga ledom što se dobivao na prirodan način. Ledari su zimi na jezerima sjekirama lomili led, vadili ga kukama i u velikim količinama spremali u duboke podrume. Tamo se otapao vrlo polagano i mogao se održati zamalo do narednoga leda.

- Da? I čega ste se iz tih dana sada prisjetili?

- Sjetila sam se jedne takve ciče zime. Snijeg do pojasa, a za vedrih noći u šumi drveće puca od mraza. Danju je malo otpuštalo pa su se djeca mogla igrati na snijegu.

Miha je prtinom kroza snijeg vukao sanjkice, uporno pokušavajući upregnuti u njih svoga psića. Za primjer mu je i osobno pokazivao željenu "konjsku" ulogu, ali uzalud. Pas se stalno vrtio oko sanjki i, zapetljavši ih "štrangama", svaki put prevrnuo. Mati je radila po kući i s vremena navrijeme pogledavala kroz prozor, te vidjevši povrh snijega vršak smeđe kapice, spokojno nastavljala raditi. Nakraju se tako zanjela poslom, da je i na vrijeme zaboravila. Trgnulo ju je cviljenje psića pred vratima.

Siroti je pas drhtao od zime, a dlaka skorena snijegom bijaše mu smrznuta. Stojeći tako opuštена repa, cvilio je tužno kao nikada do-

щеним хвостом. Мати лиш хапнула хустку, назула ходаки й вибігла на двір. Ледве кликала Михася, бо від поганого передчуття в очах світ туманів, а на груди, мовби скала привалилася. Не чути й не видно Михася. А може, бахур таки пішов човгатись по льоду на недалеке озерце.

Воно не дуже глибоке і під час зими замерзає, а коли такий міцний холод, то, напевне, лід дуже грубий і зовсім безпечно човгатися. Така думка її заспокоїла поки швидко ішла в напрямі, темно-червоною цеглою мурованої, широкої хати на горбку над озером. Якраз тому, що на горбку, одинока в окрузі ця хата мала такий великий підмур, та ще ц біля озера, що газда за добрі гроші винаймав той підмур кондитеру з міста. Там до літа зберігали лід для морозива.

Морозива?! Айбій, та вчора лупали й виймали лід з озера. Мати, гукаючи, бігла, що аж духу не ставало. Ось, нарешті, й озеро.

На великій льодяній площі була дещо менша темніша пляма напівпрозорого тоншого льоду. То вода від вчора знов замерзла. Як і звичайно, міцніше скраю як на середині. Якраз там, на середині, лід був проламаний. Через кавалки льоду з води стирчала частина дитячих сан, на якій зачепився шальок, а на воді біля них плавала коричнева вовняна шапка.

Мати не роздумуючи, ногу

tad. Mati je stigla tek zgrabiti veliku maramu, nazuti galoše i izjuriti van. Prepuklim je glasom zazivala Mihi, jer joj je pred očima tamnjelo od strašna predosjećaja, a grudi kao da joj je pritiskala stijena. Mihi ni vidjeti ni čuti. A možda je deran ipak otišao sklizati se na obližnjemu zaleđenom jezercu.

Jezero nije osobito duboko i zimi se zaledi, a kad je ovako jako hladno, led je zacijelo dovoljno debeo i klizanje je sigurno. Ta ju je misao smirila dok je žurila prema kući na brežuljku, sazidanoj od tamnocrvene cigle. Upravo zbog svoga povišenog položaja, ova je kuća, smještena sasvim blizu jezera, jedina u okolici imala velik podrum, kojega je gazda za dobre novce iznajmljivao slastičaru iz grada. Tamo su do ljeta pohranjivali led za sladoled.

Sladoled?! Ajoj, pa jučer su lomili i vadili led iz jezera! Mati je trčeći dozivala tako da joj je nestajalo daha. Konačno, eto i jezera.

Na velikoj ledenoj plohi nazirala se nešto manja tamnija zona poluprozirnoga tanjeg leda. Tu se voda od jučer ponovno zamrzla. Kao i obično - jače s kraja no na sredini. Upravo tamo, na sredini, led je bio prolomljen. Kroz okrhnutе je komade stršio dio sanjki za koje se zakvačio šal, a na vodi pored njih plivala je smeđa kapa.

Bez dvojbe, nogom ispred no-

поперед ноги, обережно рушила туди. Вже під прозорим льодом назирала і знайому рукавицю, коли під ногами лід почав загрозливо тріскотіти. Скам'яніла стала. Як і сама застрягне, то і синочка не врятує. Швидко відступилася і з криком благаючи про допомогу, побігла до тієї хати.

- Анно-о! ... Анно-о! ... Рятуй за Бога!...

Анна вибігла з хати – вже в кабаті й чоботах.

- Заспокойтесь, сусідко, я якраз до вас...

- Рятуйте, за Бога! Швидко! Давайте драбину й сокиру!... Щоб прорубати!... Малий під льодом!... Рятуйте!...

- То й хочу казати – Михась тут, в хаті!

Матері попустила напруга, але і сила. Схилилась на сусідку поки заходили в хату.

На лавці біля печі, замотаний ковдрою, сидів Михась. Переполохано, не кліпаючи, чорними оченятами дивився на матір, очікуючи кару. А з матері прорвався гнів. Міцно талапнула малого поза вуха, що аж впав з лавки. Сусідка скрикнула, стримуючи матір, а Михась встав і скулився на лавці, ледве чутно скиглячи. Материнську душу, мов кліщами, вхопив біль. Посадила малого в поділок, обняла й цілувала його вогке волосся. Над піччю вимокала дитяча одежа. Краплі з неї падали на гарячу плиту й кипівши бігли вбік, мов і ті слізки

ge, majka je krenula tamo. Već je pod prozirnim ledom nazirala i poznatu rukavicu, kad joj je pod nogama počelo prijeteći pucketati. Skamenila se. Ako i sama propadne, ni sinčića neće spasiti. Brzo se povukla, te zapomažući - trkom k onoj kući.

- Ano-o!... Ano-o!... Pomagaj pobogu!...

Ana istrča iz kuće, već u kaputu i čizmama.

- Smirite se, susjedo - ja upravo k vama...

- Spašavajte, za Boga! Brzo! Dajte ljestve i sjekiru!... Treba prosjeći!... Mali je pod ledom!... Spašavajte!...

- To Vam i hoću reći - Miha je tu u kući!

Majci je u trenutku popustila napetost, a s njom i snaga. Klonula je na susjedu dok su ulazile u kuću.

Na klupi uz peć, umotan dekom, sjedio je Miha. Uplašeno, ne trepćući, očekujući kaznu, gledao je majku crnim očicama. Iz nje je provalio gnjev. Pljusnu ga iza ušiju tako da je pao s klupe. Susjeda povika zaustavljajući majku, a Miha se podiže i skutri na klupi jedva čujno cvileći. Majčinu dušu, kao kliještima, kidao je bol. Uzela je malog u krilo, objumila ga i ljubila mu mokru kosicu. Iznad peći cijedila se dječja odjeća. Kaplje su padale na vrelu ploču i bježale ustranu, kao i suze na licu majke i dječaka.

на лицях матері й синочка.

- Ось така-то моя згадка про морозиво.

Далі ми мовчки дивилися на ту зимову казкову красу. Здавалось, що чути, як сніг, падаючи, шумить.

Загреб, грудень 2005 р.

- Eto, takvo je moje sjećanje na sladoled.

Šutke smo gledale zimsku čaroliju. Činilo se kao da se čuje kako snijeg šumi padajući.

Zagreb, prosinac 2005.

І ТВАРИНИ ВІДЧУВАЮТЬ

- Бабцю, я чула що дівтора іноді може бути у своїх забавах така жорстка й немилосердна що то аж жах. Не можу собі то уявити! Скажіть чи то правда.

- Хто знає, що відбувається в дитячій голові?... Розкажу тобі приклад, а ти розбери сама.

В часи, коли ще й холодильників не було так всюди, ані сире м'ясо не могло в торгівлі довше стояти, у малих містечках в Боснії були невеличкі бойні, в котрих різали якраз стільки штук худоби, скільки мешканцям було потрібно свіжого м'яса того дня. Так було і в

одному містечку, в Боснії, біля якого жило досить наших переселенців, котрі досягли хоч трохи кращого стану.

Біля згаданого містечка бойня була на березі річки, завдяки якій бойнева криниця була багата водою для змивання крові і споліскування м'яса, а й брудна вода мала куди стікати – в річку нижче бойні.

В гарячі дні під час літа в річці, вище бойні, бабралася дівтора. Як і всі дітлахи, мали багато забави – як у воді, так і на сухому. На бойню не звертали багато уваги. Вважали лиш на дві

І ЖИВОТИНЈЕ ОСЈЕЌАЈУ

- Bako, čula sam da djeca u svojim igrama ponekad mogu biti strašno gruba i nemilosrdna. Ne mogu si to predstaviti! Recite, je li to istina?

- Tko zna što se sve zbiva u dječjoj glavi?... Ispričat ću ti primjer, a ti razluči sama.

U vrijeme kada hladnjača još nije bilo svuda, pa svježe meso u mesnicama nije moglo dulje stajati, po bosanskim je gradićima bilo malenih klaonica u kojima su klali taman toliko stoke koliko je mještanima dostajalo za dnevne potrebe. Tako bijaše i u mjestu uz koje je živjelo i podosta naših doseljenika koji su dosegli bar malo bolje imovno stanje.

Mjesna se klaonica nalazila na obali rječice, i bunar joj je uvijek obilovao vodom za sapiranje krvi i propiranje mesa, a i otpadna je voda imala kamo otjecati - u rijeku.

Za vrućih ljetnih dana, uzvodno od klaonice, u rijeci se brčkala dječurlija. Uživali su u bezbroj zabava - u vodi i na suhome. Na klaonicu se nisu obazirali. Pazili su tek na dvije stvari: da se ne kupaju nizvo-

речі: щоб не купалися нижче бойні, коли там випускають брудну, інколи червону воду, та щоб не надійшов «німець».

Німцем називали худенького, похилого, в обличчі чорного цигана, який був німий зроду. Він час від часу робочим в бойні робив послугу – приводив щодня тих одну чи дві штуки для різання купленої худоби. Хоч не велика робота, але тягатися дорогою з впертою худобиною різники не мали охоти. Тому те робив німець, а як «заробок» подавали йому худоб'ячий шлунок (який би і так мусили закопати), що цигани вважали не гіршим від м'яса, а іноді діставав і кавальчик неякісної печінки. Той «заробок» циган відносив на плечах в торбі, з якої під тиском тягара вищіджувалася ще все смердяча вода.

Малих дітей лякали, що німець краде неслухняних діточок і так відносить, та з них цигани мило варять.

Літна спека. Дітвора купається в річці вище бойні. З берега скачуть у воду, нуртують, плавають і ловляться у воді. Лукою лунає дитячий радісний сміх і крик.

Нараз хтось скрикнув, що іде німець. Усі затихли, вилізли на берег і з-поза кущів визирали на дорогу до бойні. Зі страху всі мовчали. Не знати, чого більше боялися – страшних оповідей про німого цигана, його зморщеного, темного, майже чорного

dno od ispusta kad poteče prljava, ponekad crvena voda, te da ne naiđe "nijemac".

Nijemcem su zvali mršavoga, vremešnog, u licu crnoga Ciganina, gluhonijema od rođenja. On je povremeno pomagao mesarima, dovodeći stoku – grlo do dva dnevno, koliko je kupljeno za klanje. Nije velik posao, ali mesare nije bilo volja natezati se putem s tvrdoglavim govedom. Zato je to obavljao nijemac; kao plaću davali su mu goveđi želudac (ionako bi ga morali zakopati), kojega Cigani nisu smatrali lošim mesom, a ponekad je dobio lošiju kravlju jetru. «Zaradu» je nijemac odnosio na plećima, u torbi iz koje se, zbog težine, cijedila još uvijek smradna voda.

Malu su djecu plašili pričajući da nijemac krade i odnosi neposlušnu djecu, te od njih prave sapun.

Ljetna žega. Dječurlija se kupala u rijeci uzvodno od klaonice. S obale skaču u vodu, rone, plivaju i u vodi se igraju lovice. Lukom odzvanja dječja cika i smijeh.

Odjednom netko povika da ide nijemac. Svi utihnuše, izadoše na obalu te su iza grmlja zirkali na put do klaonice. Šutjeli su, ustrašeni. Nije se znalo čega se više boje – strašnih priča o nijemom Ciganinu, njegova smežuranog, tamnoga, skoro crnog lica, oštrih gesta koji-

лица, гострих жестів, якими «розмовляв», чи неартикульованих звуків (щось як вистогнаний звук поміж «о» і «е» або «а»), яких в «розмові» протискав з гортла. Просто – боялися німого цигана, як страшної смерті. Нарешті вздріли його як до бойні веде невеличке теля.

Хоч зі страхом, поза кущами підходили якнайближче, щоб бачити цигана й теля. Кожний бахур хотів показатися сміливішим від решти. Коли німець увів, тобто утягнув теля в бойню (бо тварина своїм способом відчувала загибель), лишилися відчинені двері. Декілька сміливих хлопчиків, а з ними і найменший – Петрусь, котрий ще зовсім і не уявляв цілої справи, підійшли збоку до самих дверей, щоб, можливо, побачити подію.

Насеред бойні, з бетонною підлогою, з опущеною головою, тремтячи, стояло теля. Два різники шнурами швидко в'язали йому задні ратиці.

Хтось з бахурів вхопив Петруся, шпурнув у бойню й зачинив двері. Всі порозбігалися поза кущі. Петрусь зі страху закрикнув й спробував відчинити двері. Клямка була зависоко.

Різники не почули крику, бо якраз один другому викрикували накази, піймали велике колесо й закурили його. Механізм високо підняв теля, а різники швидко заблокували колесо, так що теля висіло стрімголов. І далі покрикували накази – один вхопив те-

ма je "razgovarao", ili neartikuliranih glasova (nešto poput prostenjanog "o" i "e" ili "a") koje je u "razgovoru" protiskivao iz grla. Naprosto - bojali su se Ciganina kao strašne smrti. Konačno ga ugledaše kako vodi u klaonicu neveliko tele.

Iako sa strahom, prikradali su se iza grmlja kako bi izbliza vidjeli tele i Ciganina. Svaki se htio pokazati hrabrijim od ostalih. Kad je nijemac uveo, odnosno uvukao, tele u klaonicu (jer životinje na svoj način osjete pogibao), vrata ostadoše otvorena. Nekoliko hrabrijih dječaka, a s njima i najmanji, Petrik, koji još i nije sasvim shvaćao cijelu stvar, prišli su sa strane do samih vrata da bi, po mogućnosti, vidjeli što se zbiva.

Nasred klaonice s betonskim podom, opuštene glave, drhteći, stajalo je tele. Dvojica mesara žurno su mu vezali zadnje papke.

Netko od mangupa zgrabio je Petrika, gurnuo ga u klaonicu i zatvorio vrata. Svi su se razbježali iza grmlja. Petrik je, kriknuvši od straha, pokušao otvoriti vrata. Kvaka je bila previsoko.

Mesari nisu čuli krik jer su upravo jedan drugome dovikivali zapovijedi, latili se velikoga kotača i zavrtjeli ga. Mehanizam je visoko podigao tele, a mesari su hitroablokirali kotač, tako da je tele visjelo strmoglavce. I dalje su dovikivali zapovijedi - jedan je zgrabio tele za

ля за ніс і задер його голову так щоб було чим більше наставлене горло, а другий, одною рукою притримуючи телячі передні ноги, другою вміло махнув великим гострим ножем. На телячому горлі роззявилася велика рана, а з жил міцно бризнула кров. Той, що різав, наставив рота й прямо з жили хлебтав теплу кров. Другий бридився й ганьбив – той не звертав уваги, а обітер криваве лице й цокнув язиком, мов після найкращого смакування.

Петрусь, упершись плечима в двері, задеревів. Зі страху всі м'язи нап'ялися, мов струни, а горло стиснулося, що вже й голосу не міг протиснути. Очі широко розплющив, але вони були як скляні. Вже бачив, що його вішають за ноги, задирають голову, ріжуть і п'ють його кров, а німець готує свою торбу.

Нараз цілу сцену заслонило темне циганське лице. Німець зігнувся і, майже влізаючи в очі Петрусеві, стогнучи своє о-е-о-о, розмахував руками, толкуючи щось. Петрусь вже не відчував ані себе ані світу. Нарешті, німець взяв Петруся ніжно за руку, вивів надвір і за ним зачинив двері.

Петрусь стояв скам'яніло. Ноги підсіклися не міг ані кроку зробити, а де-то втікати. Ані голосу пустити, а де-то плакати. За якийсь час схаменувся і мовчки, поволі, нога за ногою, рушив додому. Сам! Бахурів не було, бо вже повтікали.

nosnice i zadigao mu glavu tako da što više isturi vrat, a drugi, držeći teletu prednje noge jednom, drugom je rukom vješto potegao oštrim nožem. Na teletovu je vratu zinula velika rana, a iz žila snažno šiknula krv. Onaj što je klao, podmetnuo je usta i ravno iz žile lokao toplu krv. Drugi se gadio i ružio ga - a ovaj nije obraćao pozornost, već je obrisao krvavo lice i cokuo jezikom kao pri najvećoj nasladi.

Uprijevši plećima u vrata, Petrik se odrvenio. Od straha su mu se svi mišići napeli poput struna, a grlo se stisnulo da ni glasa nije mogao protisnuti. Razrogačio je oči koje su postale poput staklenih. Već je vidio kako ga vješaju za noge, zadižu glavu, kolju i piju mu krv, a nijemac priprema svoju torbu.

Odjednom cijeli prizor zakloni tamno cigansko obličje. Sagnuvši se i unoseći mu se u lice, stenjući svoje o-e-o-o, nijemac je gestikulirajući nešto tumačio. Petrik više nije osjećao ni sebe ni svijeta. Nakraju ga nijemac nježno uze za ruku, izvede van i zatvori vrata za njim.

Petrik je stajao kao skamenjen. Noge su mu se podsjele te nije mogao načiniti ni koraka, a kamoli bježati. Ni glasa pustiti, a kamo li plakati. U neko vrijeme dođe k sebi i šutke, polako, nogu pred nogu, krenu doma. Sam! Dripaca nije bilo jer su odavno pobjegli.

Петрусь прийшов додому і, не обзиваючись ні до кого, скулівся в кутику. І далі не плакав, лиш зачав трястися, мов цьваговий прут у бистрій воді. Збіглися батьки, заспокоюють, допитують – дарма. Побігли допитувати сусідських дітей, але кожне з них буцімто нічого не знало. Та якось, мала Ганя, шепелявлячи, мелькнула, що Петруся хотіли зарізати. Поступово, притча почала торочитися, й батьки дізналися що сталося.

Наші українці, котрі населилися в боснійських лісах, з біди навчилися лікуватися самі. Цей звичай потроху затримали і тоді, коли їх стан покращав та населилися біля міст. Так і в цьому випадку – для чого іти до доктора, дитина здорова, лиш сполохана.

Батько не хотів ніякого ворожіння над своїм синочком, але переконали його, що баба Юстина не ворожка, а побожна жінка і знає в Хресті лікувати зомлілих або сполоханих, та ще й заспокоювати тих, які потроху божевільні. Ну, нехай вже буде – позволив послати по неї, хоч все-таки думав, що вона ворожка і тому погрозив, що не позволить ніяке «оливо зливати» або подібні забобони.

Бабця Юстина відразу прийшла, довідалася, що за справа, та сказала подати їй посвяченого зілля, посвяченої водиці та ладан і декілька жаринок з кухні. В українській хаті все те мали, лиш

Petrik je stigao kući i, ne oslovivši nikoga, skutrio se u kutku. Nije plakao, samo se počeo tresti poput vitka pruta u brzjoj vodi. Priskočiše roditelji, umiruju, zapitkuju - uzalud. Odjuriše upitati djecu u susjedstvu, ali kao da nitko od njih ništa nije znao. Već nekako, mala je Ana onako po dječji profrljajala kako su Petrika htjeli zaklati. Priča se postupno počela odmatati i roditelji saznaše što se zbilo.

Naši Ukrajinci što se naseliše po bosanskim šumama, u mucu su naučili liječiti se sami. Ovaj su običaj zadržali i kad su poboljšali svoje imovno stanje i naselili se uz gradove. Tako i u ovom slučaju - čemu ići doktoru, dijete je zdravo, tek je uplašeno.

Otac nije htio nikakvo vraćanje nad svojim sinom, ali su ga uvjerali da baba Justina nije vračara, već pobožna žena, te zna u Kristu liječiti onijemjele i uplašene, a također i smirivati one malo sulude. Pa neka im bude - dopustio je da pošalju po nju, iako je sveudilj držao da je vračara, i zaprijetio da ne dopušta nikakvo "salijevanje olova" ili slična praznovjerja.

Baka Justina dođe odmah, saslušaj što se zbilo, i reče da joj done su posvećena cvijeća i svete vodiće, te tamjana i koju žeravicu iz kuhinjske peći. U ukrajinskoj su kući imali sve osim tamjana, te otr-

крихточку ладану побігли позичити в куми Василюхи. Бабця Юстина перехрестилася, пошепки молила й благословила хлопчика, тоді на жар поклала зеренце кадила – кімнатою запахло мов у церкві. Спалила на жару і пучку сухого посвяченого зілля та кадила хлопчика тим димом. В кінці подала йому пити свяченої водиці. Вистачало, щоб він випив хоч крапку, а вона й далі молилася до Матері Божої. Незадовго хлопчик перестав тремтяти, а бабця наказала щоб його поклали спати. Ще порадила, щоб, коли прокинеться, не допитували відразу про страшну подію.

Малий прокинувся аж завтра перед полуднем. Приступили до його звичайно, як і кожного дня. Мовчав. Подали снідати – їв (Богу дякувати), але лиш хліб. Допитували, чи ще що бажає їсти – мовчав, отупіло дивлячись перед себе. Домашні вже стали побоюватись, що Петрусь занімів навіки.

Нараз, мов прокинувся зі сну, спитав, чи то раніше декілька років, коли продали теля, а корова цілий день жалібно ревіла, та від очей геть униз її шерсть була зовсім мокра – чи то були її сльози. Здивовані що Петрусь щось таке з тих часів тямить взагалі пам'ятає, відповіли що так – корова плаче. «І тварини відчуювають!» - закінчив сумно хлопчик.

Скоро дітвора знов побачила

čáše pozajmiti u kume Vasiljevne. Baka Justina se prekrížila, šaputala molitve i blagoslivljala momčiča, a onda na žar stavila zrnce tamjana - u sobi je zamirisalo kao u crkvi. Palila je na žeravici i malo posvećena cvijeća i kadila momčiča tim dimom. Na koncu mu je dala kušati posvećene vodice. Bilo je dovoljno da popije bar kap, a ona se nastavila moliti Bogorodici. Uskoro mališan prestade drhtati, a baka reče da ga stave spavati. Još ih posavjetova da ga ne ispituju o strašnom događaju odmah čim se probudi.

Mali se probudio tek sutradan pred samim podnevom. Ponašali su se prema njemu obično, kao i svakoga dana. Šutio je. Dadoše mu objedovati - jeo je (Bogu hvala), ali samo kruh. Pitali su ga želi li još što jesti - šutio je, tupo gledajući preda se. Uplašiše se da je Petrik trajno zanijemio.

Odjednom, kao da se trgnuo oda sna, upita je li ono prije nekoliko godina, kada su prodali tele, a krava je tužno rikala cijeli dan, te joj je od očiju naniže sva dlaka bila mokra - jesu li to bile suze. Začuden što Petrik nešto takvo iz onih vremena uopće i pamti, odgovoriše potvrdno - krava plače. "I životinje osjećaju!" - tužno zaključio dječak.

Nedugo zatim dječurlija je opet

німця, як веде теля. Всі втекли з дороги, лиш Петрусь спокійно чекав зустрічі. Циган жестом вітав – хлопчик, також махаючи, відповів та, показуючи рукою на теля, заголосив: «А-а?»). «А-о-о-е!» - відповів німець, проводячи пальцем попід своїм горлом. Петрусь дав знак, щоб зупинились, приступив до сполоханого телятка й погладив його, прошептавши, що його не буде боліти, бо мама плаче за ним.

Хоч дитяча юрба докучала й докучала, допитуючи Петруся, про що то час від часу розмовляє з німим циганом і телятком (очевидно, що знає їхню мову), він ніколи їм про те не оповів.

Від тих часів діти сильно поважали Петруся, бо такої сміливості ніхто з них не мав й ще не бачив. А й тому, що, крім Петруся, ніхто з них не знав «німецьку мову».

Ну, голубко, уявляєш тепер, які прикрі можуть бути дитячі забави?

- Бачу, але тепер маю важливіше питання: прошу, скажіть, Ви, напевне, знаєте, відколи мої тато стали вегетаріанцем?

- Віддавна, голубко, віддавна...

м. Раб, влітку 2006 р.

opazila da nijemac vodi tele. Svi su pobjegli s puta, samo Petrik ostade čekati ga. Ciganin je pozdravio gestom; dječak je mašući odgovorio, te pokazujući rukom na tele izustio "A-a?". "A-o-o-e!" odgovori nijemac, povlačeći prstom ispod svoga vrata. Petrik dade znak da zastanu, pristupi k uplašenom teletu i pogladi ga, šapnuvši mu da ga neće boljeti jer mama plače za njim.

Iako je dječurlija gnjavila i dosađivala zapitkujući Petrika što on to povremeno razgovara s nijemim Ciganinom i teletom (očito poznaje njihov govor!), on im to nikada nije rekao.

Od tog su vremena djeca Petrika osobito poštivala, jer nitko od njih takvu hrabrost nije ni imao niti je u životu vidio. A i zato što, osim Petrika, nitko nije znao "njemački jezik".

No, golubice, shvaćaš li sada koliko dječje igre mogu biti grube?

- Vidim, ali sada imam važnije pitanje: molim Vas, recite, zacijelo znate, od kada je moj tata vegetarijanac?

- Odavno, golubice, odavno...

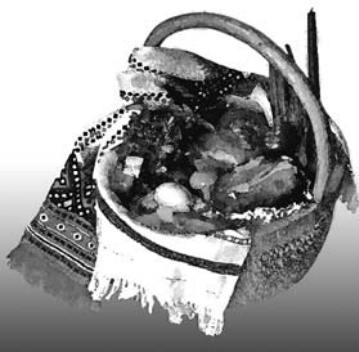
Rab, ljeti 2006.

З НАЙБЛИЖЧОГО
IZ BLISKOOG VREMENA

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК

Надходять Свята. Вже Вербна неділя – "... за тиждень буде Великдень"! В підготовці до Свят – думка про кошачок і, мов вишиваний рушник до нього, постає ціле барвисте життя, як на долоні.

Дитячі очі бачать не лише таємницю цього невичерпного джерела надзвичайних страв. Та там така краса, що аж-аж. А дітям заборонено там бабратися руцями. А так кортить вишукувати! Не все в пахучій шинці (а гіркокого хрону – нащо?), там солодкувата паска з біленької пилтьованої муки, з хрестиками, віночком й іншими прикрасами, перемазаними розколючим жовтком. А казкові писанки, що воском розмальовуванні – мистецтво життєвих радощів. Найкращий колір той темно-темно-червоний, що писанки варені в лушпинні червоної цибулі. Хіба до тої краси треба давати ще якісь сині квіточки? Кажуть, що то барвінок і що так має бути. Так само все потрібно накрити вишиваним рушником, якого мама ще дівчиною вишивала. (А чи бідний, самотній дідо Охрім і цього року, щоб посвятити, при-

USKRŠNJA KOŠARICA

Dolazi blagdan. Već je Cvjetnica - "... za tjedan je Uskrs"! U blagdanskim pripremama - razmišljanja i o košarici, a u tome, poput njezina vezenog pokrova - svekolik život kao na dlanu.

Dječje oči ne vide samo tajnovitost ovoga neiscrpnog izvora slasnih jela. U njoj je i takva ljepota, da je to oho-ho. Ali djeci je zabranjeno gurati ruku i prčkati po košarici. A tako je primamljivo istraživati! Nije sve samo u mirisnoj šunki (a čemu će goraki hren?), tu se krije i slatkast kruh "pasha" od bijela prosijana brašna, s križićima, vjenčićem i drugim ukrasima od tijesta premazanima razmućenim žutanjkom. A tek bajkovite pisaničice oslikane voskom - umjetnost životne radosti. Najljepša je boja ona tamno, tamno crvena, kakva su jaja kuhana s ljuskom crvenoga luka. Zar toj ljepoti treba dodavati i još nekakve plave cvjetice? Kažu da je to vinca i da tako mora biti. Sve to valja prekriti vezenim ručnikom, kojega je mama izvezla još kao djevojka. (A hoće li jadni samotni djeda Ohrim i ove godine, za posvećenje u crkvi, pod pazuhom donijeti tek crni kruščić zamotan u komad domačega lanenog platna?)

несе за пазухою лиш чорний хлібець, замотаний в лляну шматину?)

Ну, дівчинка стала дівкою. Вже, між іншим, вишила і рушничок. І в святочний час допомагала підготувати кошичок. А мати її підчувала, що в нім повинно бути. Паска, шинка, ковбаса, сир, масло, писанки, хрін, молода цибуля, сіль, свічка й сірник. І барвінок! А не дай Боже біди або війни, то хоч паску треба придбати. (Ой, бідний був дідо Охрім!)

І довелось свій кошичок готувати і малі збитошні руці відсувати. Та щоб і вони свого внеску додали, нехай у садочку нарвуть барвінку. А у церкві по кошиках можна було бачити, скільки є сімей, а по руцях, які тримаються за кошички – скільки в сім'ях дійсного життя є.

Сталося – війна розвіяла людей на всі боки світу. На Великдень не видно довгих рядів кошиків, як колись. А ці і не зовсім повні. І потреби заспокоювати діточок більше немає. Кольори стали темнішими, а обличчя попелясті (мовби і Охрім десь тут між ними). Тільки барвінок однаково синьо цвіте.

Відвідати свою дитину та ще під час Свят – більшого щастя немає. Але часи змінилися, і харчування теж – дотримується якоїсь дієти. А й до церкви вже не так ходять. Кажуть: звичай залишається звичаєм, але кошичок готувати треба лише симво-

Eto, djevojčica je stasala u djevojkju. Između ostaloga, već je izvezla i ručnik. I u svečanim pripremama pomagala je složiti uskršnju košaricu. Mati ju je poučavala što sve košarica mora sadržavati: "pasha", šunka, slanina, kobasica, sir, maslo, pisanice, hren, mladi luk, sol, svijeća i šibice. I vinca! A ne daj Bože bijede, ili rata, bar "pashu" se mora priskrbiti. (Oj, jadan li je bio djeda Ohrim!)

I došlo je vrijeme i vlastitu košaricu pripremati i male nemirne ručice odmicati. Ali da i one dadnu svoj doprinos - neka idu u gaj i naberu vince. U crkvi se po košaricama moglo vidjeti koliko ima obitelji, a po ručicama koje se držahu za košaricu - koliko u tim obiteljima ima stvarnoga života.

Zbilo se - rat je raspršio ljude po cijelome svijetu. Na Uskrs se više ne vide dugi redovi košarica kao nekada. A i ove što ih ima nisu sasvim pune. Nema više ni potrebe smirivati dječicu. Boje su postale tamnije, a lica pepeljasta (kao da je i Ohrim tu negdje među nama). Samo vinca cvjeta jednako plavo.

Posjetiti svoje dijete, i još u blagdanske dane - nema veće sreće. Ali vremena su se promijenila, i prehrana također - pridržavaju se nekakve dijete. A i crkvu se ne pohodi baš redovito. Kažu: neka običaj bude običaj, ali uskršnju košaricu dovoljno je pripremiti simbolič-

лічно! (Добре, хай буде і символічно, скільки таке життя лиш символічне.)

Треба хоч оповісти внукам, що колись в кошик клалося. Розповісти, як розмальовувались писанки, коли не було для ліплення готових картинок. (Ой, як би то у місті знайти барвінку?)

Не можна забути покласти і одне облуплене яйце. Після освячування воно вдома розділюється на стільки частин, скільки в хаті є осіб, і кожний, перехрестившись, солить і смакує одну крихтину. Це треба так зробити, по-християнському, як-то колись, перед війною, і з синами ділилась.

До церкви рушу на час, по-маленьку. Хоч кошичок маціпцій, але й старенькі руки слабенькі, та добре, що внука прийшла на допомогу. А буду її мати й до розмови. (Буде кого спитати, чи мені лише здається, чи то не Охрім іде за мною?)

Загреб, березень 2002 р.

no! (Dobro, neka bude i simbolično - kao što je već i takav život tek simboličan.)

Bar ću opisati unucima što se nekada stavljalo u košaricu. Ispričati kako su se oslikavale pisanice onda kad nije bilo samoljepivih sličica. (Oh, bi li se u gradu ikako moglo naći vince?)

Ne smije se zaboraviti i jedno oljušteno jaje. Nakon posvećenja, njega se doma razdijeli na onoliko dijelova koliko je ukućana, i svaki, prekrživši se, soli i kuša po krišćicu. Ovo se mora učiniti onako kršćanski, kao što sam nekoć, prije rata, dijelila sa sinovima.

U crkvu ću krenuti navrijeme, polako. Iako je košarica mala, i stare su ruke slabašne, te je dobro što mi je unuka tu, na pripomoć. A imam je i za razgovor. (Imat ću koga i upitati, čini li mi se, ili to stvarno Ohrim ide za mnom?)

Zagreb, ožujak 2002.

СПОКІЙ

Поки автобус поволі проїжджає невеликі викрутаси між любимими горбками і погляд блаженно відпочиває на пропливаючих лісочках і ланах, груди виповнюються повітрям з незвичайним, легеньким, чарівним запахом, який можна відчутти лиш в цьому краю. Коли раз оповідала про той чарівний запах невідомого походження, один дідусь спитав, чи не росла я в тому краю, а коли потвердила, пояснив мені, щоб знала, - то запах дитинства.

Проїжджаємо біля української церкви, яка не зовсім в українському стилі виглядає ззовні. (Добре що ту, в недалекому містечку, яка була зруйнована відразу на початку недавньої війни, тепер вже відновлено в її оригінальній українській архітектурі.) Я стара, та не бачу добре, ... чи то вхід травною заріс... А до другої світової було нас тут десятки тисяч. Потім менше, а тепер подекуди вже зовсім... Недавно було й таке, що навіть і свої своїм анонімно загрожували (навіть і священикам), а потім були між тими, які відкрито буцімто захищають... Але краще не згадувати таке... краще розглядати тихі луки...

Спокій порушують хлопці з

SPOKOJ

Dok autobus polako prolazi nevelike okuke među dragim bregovima i pogled blaženo miluje promičuće šumarke i polja, grudi se ispunjavaju zrakom što donosi miris kojega se može osjetiti samo u ovome kraju. Kad sam jednom pričala o tome čarobnom mirisu nepoznata podrijetla, jedan me djedica upitao - jesam li možda odrasla ovdje, a kad sam potvrdila, objasnio mi je - da, znam, to je miris djetinjstva.

Prolazimo pored ukrajinske crkvice koja izvana i ne izgleda baš sasvim tako. (Dobro je što su onu u nedalekom gradiću, nakon što je odmah početkom nedavnog rata

eksplozivom srušena, sada već sasvim obnovili poštujući izvorni ukrajinski način gradnje.) Stara sam, pa ne vidim dobro, ... je li to ulaz zarastao travom... A do Drugoga svjetskog rata bilo nas je ovdje desetke tisuća... Potom manje, a sada ponegdje već sasvim... Nedavno se događalo da su čak i svoji svojima anonimno prijetili (pače i svećenicima!), a zatim se javno isticali među onima koji su ih glasno "štitili". Ali bolje je ne prisjećati se toga... bolje je promatrati tihe luke...

Mir narušavaju momci s desne

правого боку.

- ... Ну, і кажу тобі - не мати, а то.. то ... та не ображаю... (Той більш тверезий, дарма втихомирює.)

- Та ані тварини так не залишають своїх малих. Ані слова! Лиш щезла!... Мов під землю провалилася... Правда, ані ми не були святими... й не розуміли її турбот в ті часи... (Товариш його заспокоює.)

Позаду мене метушаться дві пасажирки.

- Заспокойся, заспокойся, сестро... Не згадуй те... не слухай його... ану молимося... Бог захистить... допоможе...

Аж тепер я помітила, що позаду мене сидять дві монахині. Ах, їхнє молитися... і за нас грішних...

- ... Ні, то не мати... думаєш, що ховається, бо через тодішні події ті "світові правдоборці" ще й досі ловлять і одних, і других, і третіх... та ні... Хоч, напевне, мала якісь свої ідеали, але вона не займалась... ми б знали... а як і займалась... то вона ані близько не схожа на ту, нещодавно засуджену... ні, ні... просто - не мати... Може тому, що батько з другою зрадив? Та чи один мужчина такий?... Та що?... Подружжя переживають такі важкі моменти... Або, не дай боже, збожеволіла! Тоді зрозуміло!...

От, приїхали. Виходимо. За яку хвилину бачу тих монахинь недалеко на лавці. Але щось тут не в порядку... одна схилилась на

strane.

- ... No, i kažem ti - nije mati, to je... to je... da ne vrijeđam... (Onaj trezniji uzalud smiruje.)

- Čak ni životinje ne ostavljaju tako svoje mlade. Bez riječi! Samo je iščezla!... Kao da je u zemlju propala... Istina, ni mi nismo bili cvijeće... i nismo razumjeli njezinu opterećenost u ona vremena... (Priatelj ga opet smiruje.)

Iza mene, komešaju se dvije putnice.

- Smiri se, smiri se sestro... Ne misli na to... ne slušaj ga... hajde - molimo se... Bog će te zaštititi... pomoći će...

Tek sad primijetih da iza mene sjede dvije redovnice. Ah, njihovo je - moliti se... i za nas grešne...

- ... Ne, to je nemajka... misliš da se negdje skriva jer zbog ondašnjih djela "svjetski pravdodjeli" još uvijek love i jedne, i druge i treće... ma ne... Iako je zacijelo imala neke svoje ideale, ali ona se nije aktivirala... mi bismo znali... a ako i jest - ta ona nije ni sjena onoj što je nedavno osuđena... ne, ne... naprosto - nemajka... Možda zato što ju je naš tata prevario s drugom? Pa nije on jedini takav!... I što?... Supružnici prebrode takve teške bračne trenutke... Ili je, ne daj Bože, poludjela! Tad bi bilo jasno!...

Stigosmo. Izlazimo. Za koji trenutak primjećujem one redovnice na obližnjoj klupi. Ali, tu nešto nije u redu... jedna drugoj polehla u

другу... Приступаю...

- ... ой, біжу подзвонити в швидку...

Зворушена, ігуменя відповіла:

- Ні. Не спішіть. Швидка тут вже не допоможе. Хто б сподівався такого злого випадку, що його тут побачить і почує. Хоч знайшла захист в міцній вірі, але чути це... від рідного сина... Серце матері не витримало... Тепер більше не мусить ховатися – має спокій в Господі...

Загреб, лютий 2005 р.

krilo... Prilazim...

- ...a-joj, trčim zvati Hitnu...
Skrhana, igumanija odvratil:

- Ne! Ne žurite. Hitna tu više ne može pomoći. Tko bi očekivao zlu slučajnost da će ga ovdje vidjeti i čuti? Iako je našla zaštitu u jakoj vjeri, ali čuti ovo... od rođena sina... Majčino srce nije izdržalo... Sada se više ne mora skrivati – ima spokoj u Gospodu...

Zagreb, veljača 2005.

ТРЕТІЙ СИН ЛАОКООНА

(Timeo Danaos et dona ferentes!*)

Онука в своїй кімнатці. Звідти музики не чути, здається, вчиться. Нараз швидко виходить. Видно: нервова і сердита. Щоб розрадити, допитую, що сталося таке.

- Ah, нічого особливого. Як і звичайно, мучать учнів дурницями які ні до чого.

- Не вірю, що то так. Може, тобі лиш важко бачити мету того навчання?

- Та що там є бачити?! Ось латинська - мертва мова! Або історія: як вона може бути вчителькою життя, а кажуть що ніколи не повторяться?

- Дивися так: хто ближче до джерела - п'є чистішу воду. Латинською записано багато того.

- Ну, хай буде. Але історія... Як її згодити з тим, що повторювання - мати навчання?

- Спробуй зрозуміти, що історія, якщо й повторяється, робить це кожний раз на інший спосіб. Знаючи приклади з історії, легше зрозумієш сучасність.

- Не зовсім розумію.

- Серйозні події, щоб не виглядали такими, часто затуманені найвними причинами. Щоб

LAOKONTOV TREĆI SIN

(Timeo Danaos et dona ferentes!*)

Unuka je u svojoj sobici. Otud se ne čuje glazba, izgleda – uči. Odjednom, naglo izlazi. Vidi se: nervozna je i ljutita. Da je oraspoložim, zapitkujem o čemu se radi.

- Ah, ništa osobito. Kao i obično – muče učenike glupostima koje ne služe ničemu.

- Ne vjerujem da je tako. Možda je tek tebi teško razaznati cilj toga učenja?

- Ma što se tu ima razaznati? Evo, latinski – neživi jezik! Ili povijest: kako ona može biti učiteljica života, a kažu da se nikada ne ponavlja?

- Promatraj ovako: tko je bliže izvoru – pije čišću vodu. Na latinskom je izvorno zapisano mnogo toga.

- No, neka bude. Ali povijest... kako je usuglasiti s time da je ponavljanje majka učenja?

- Pokušaj gledati tako da povijest, ako se i ponavlja, čini to uvijek na drukčiji način. Znajući primjere iz povijesti, lakše ćeš shvatiti suvremeno.

- Ne razumijem baš sasvim.

- Ozbiljna zbivanja, da ne bi izgledala takvima, obično budu zamagljena naivnim razlozima. Da bi

уявити їхню суть, потрібні знання, досвід, навіть і інтуїція... Інколи треба змішати приклади, порівняння, асоціації та попере-плітати часи, давніші події й особи...

- Це узагальнення важко зрозуміти - краще наведіть приклад.

- Добре, ось сплетіння подій і осіб на шляху досягнення суспільної мети. Треба мати провідну особу, її прибічників і прихильників, а потім масу послідовників. Характері й інтереси поодиноких осіб не беруться до уваги, але якась декларована чесна мета мусить бути, тим при цьому треба мати на увазі, що завжди є і досить замовчуваного, щоб не відвертати послідовників. Наприклад Мойсей або Одисей (могли б бути і Ганнібал, Атілла, Колумб або Магеллан...) обидва мали приманливу мету: перший - Ханаан, другий - перемогу над багатою Троєю. Якою була ціна їхнього успіху? Чи народ би слухав, якби знав що, Мойсей буде так довго водити його пустинею? Або, чи хто б з Ітаки рушив з Одисеем, якби знав, що при поверненню, блукаючи морем стільки літ, всі постраждають, а вернеться тільки сам Одисей? Ну, можна сказати, що обидва опосередковано виконували вищі плани і тому, коли робили "по-своєму", були покарані.

Треба розглянути, що буває, коли нема харизматичної особи, як Мойсей, а справу, не можуть вирішити такі герої, як Ахіллес,

se shvatila njihova bit, treba znanja, iskustva, čak i intuicije... Ponekad valja smučkati primjere, usporedbe, asocijacije; ispreplesti vremena, davne događaje i osobe...

- Ovo uopćavanje teško pratim – bolje recite primjerom.

- Dobro, evo kolopleta događaja i osoba na putu postizanja društvenoga cilja. Potreban nam je vođa, njegovi pobočnici i simpatizeri, i, dakako, masa sljedbenika. Naravi i interese pojedinih osoba općenito nije moguće uvrstiti u primjer, ali nekakav častan deklarirani cilj mora biti, a pritom valja imati na umu da uvijek postoji mnogo toga prešućenog, kako se ne bi odvratilo sljedbenike. Naprimjer Mojsije, ili Odisej (mogli bi to biti i Hanibal, Atila, Kolumbo ili Magellan...) imali su privlačne ciljeve: prvi Kanaan, drugi pobjedu nad bogatom Trojom. Kakva je bila cijena njihovog uspjeha? Bi li ga narod slijedio da je znao da će ga Mojsije tako dugo vodati pustinjom? Ili, da li bi itko s Itake krenuo s Odisejem, da je znao da će u povratku, tolike godine lutajući morem, svi stradati, a vratit će se tek Odisej sâm? No, može se reći da su obojica posredno izvršavali više planove, a kad su radili „po svome“ – bivahu kažnjeni.

Razmotrimo i što se zbiva kad nema karizmatske osobe poput Mojsija, a stvar ne mogu riješiti ni junaci poput Ahileja, ili - u drugoj

або в других обставинах подібно "озброєний" Зіґфрід. Здається, що тоді наступають зрада або хитрість, а їх ніколи між людьми не бракувало.

Була Троя, був Вавилон...

А що буває, коли щира людина в прикрих обставинах має суспільства совість перед народом? Коли закликає до розуму, як наприклад Лаокоон: «Timeo Danaos...» А знов, чи йому дійсно було жаль звичайних людей, чи, може, все-таки мав власні інтереси. Може, захищав майно і синів, а не смів їх вислати кудись, бо, може, вони в дечому схожі на біблійний приклад. Один працюючий, але пропав би без батькових настанов. Другий за хату не дбає й тому одною ногою в хаті, а другою надворі, за порогом, і весь час, загрожуючи, що відцурається, виманює в батька різне добро яке відразу розтринькує. Усе-таки, за обох однаково боліло, коли на них пущені змії, на кару батькові, який втручався у вищі справи. І, згадавши Мойсея, який не увійшов в Ханаан, і Одиссея, що страждав, і Лаокоона, що позбавлений синів, і багато інших... надходить думка, що, може, дійсно - людина завжди втрачає.

А може, Лаокоон мав і третього сина? Може, той був такий талановитий, що і без батькової допомоги та майна сам для себе придбав добро. Жив собі чесно між людьми, незалежно, то йому і не потрібно було згадувати по-

prilici - slično „oboružanog“ Siegfrieda. Izgleda da tada ispliva izdaja ili lukavstvo, a toga među ljudima nikad nije nedostajalo.

Bila je Troja, bio je Babilon...

A što biva kad iskren čovjek u kriznim okolnostima ima savjesti prema pučanstvu? Kad poziva na razbor, kao naprimjer Laokont: Timeo Danaos... A opet, je li njemu uistinu bilo žao običnih ljudi, ili je ipak imao vlastite interese? Možda je štitio imetak i sinove, a nije ih smio odaslati nekamo, jer su može-bitno u nečemu nalikovali biblijskom primjeru? Jedan marljiv, ali bi propao bez očeva vođenja; drugi za kuću ne haje, pa je zato jednom nogom unutra, a drugom vani za pragom, i sve vrijeme, prijeteci da će se odvojiti, kamči od oca razna dobra koja onda proćerda. Ipak, patio je zbog obojice kad su na njih puštene zmiје, za kaznu ocu što se miješao u višnje stvari. I kad pomislimo na Mojsija koji nije ušao u Kanaan, i Odiseja koji je trpio stradanja, i Laokonta koji je ostao bez sinova, i mnogo drugih... rađa se misao, da je vjerojatno ipak – čovjek uvijek na gubitku.

A možda je Laokont imao i trećega sina? Možda je taj bio tako darovit da je i bez očeve pomoći i imetka sam sebi priskrbljivao dobra. Živio je među ljudima časnو, neovisno, te mu nije bilo potrebno spominjati podrijetlo. Njega su

ходження. Його змії обминули, бо про нього й боги забули.

- А Ви думаєте, що я цю розповідь зрозуміла? Ой, краще піду вчити історію. Лиш дивно мені, що цей раз в оповіданні Ви не доторкнулися української діаспори.

- Коли не зрозуміла, як можеш бути певною, що це якраз не про неї йдеться?

Записано влітку 2005-го р.

**) Боюся данайців, навіть якщо дари приносять.*

zmiје mimoišle, jer su na nj i bogovi zaboravili.

- Zar mislite da sam razumjela ovo izlaganje? Odoh ja radije učiti povijest. Tek, čudno mi je što se ovaj put u pripovijedanju niste dotaknuli ukrajinskih iseljenika.

- Ako nisi razumjela, kako možeš biti sigurna da ovo nije bila priča upravo o njima?

Zapisano ljeti 2005.

**) Bojim se Danajaca i kad darove nose.*

ЩЕ Б І ПОВІРИТИ...

АЛЕ...

– Ну, Катрусю, що там було нового в школі?

– Нічого цікавого, бабцю, ... як і завжди... нудно. Навіть і тематичний аналіз не минув без звичних ситочок.

– Під час уроку?! Та як то?...

– Учителька дала завдання обговорити тему «Краса», а потім вдома про те й написати. Розмова від питань естетики швидко перейшла до людської краси. Зміна наступила, коли хтось зауважив, що всі художники малюють дуже гарних ангелів. Тоді інший відповів, що причина в тому, що ангели добрі. Відразу це було підкріплене й тим, що чорта, відьму або дракона малюють паскудними і страшними, бо вони злі.

– То правда, і нема причини для заперечення.

– Ой бабцю, не так просто.

Учні поділилися на дві протилежні групи. Одні твердили, що святий Миколай, який помагав людям, давав дарунки, був добрий, але ніхто не згадує, чи був він гарний.

Інші твердили, що краса вже сама по собі добра. Ось і в казках: добра фея – красива, а зла – гидка. Всяке добро постає в красивій саяві, а зло – в глибокій пітьмі.

Першу очолював Петрусь, бо знаходив якнайяскравіші при-

JOŠ I POVJEROVATI...

АЛІ...

- No Katarinčice, što ima nova u školi?

- Ništa zanimljivo bako, ... kao i uvijek ... dosadno. Čak i tematska analiza nije prošla bez uobičajenih sukoba.

- Za vrijeme sata?! Kako to?...

- Učiteljica nam je zadala da obradimo temu "Ljepota", a zatim kod kuće nešto o tomu i napišemo. Razgovor je sa uopćene estetike ubrzo prešao na ljepotu čovjeka. Promjena je nastala kad je netko primijetio kako svi umjetnici anđele slikaju vrlo lijepima. Netko se drugi nadovezao da je to zato što su anđeli dobri, potkrijevivši to smjestila tvrdnjom da vraga, vješticu ili zmaja slikaju ružnima i strašnima, jer su oni zli.

- Onda i nema stvarnoga razloga za prepirku.

- Ah, bako, nije tako jednostavno. Učenici su se podijelili u dvije protivne skupine. Jedni su tvrdili da je sveti Nikola, koji je pomagao ljudima i dijelio darove, bio dobar, ali nitko se nije mogao sjetiti je li bio lijep.

Drugi su tvrdili da je ljepota sama po sebi dobra. U svim je pričama dobra vila - lijepa, a zla - ružna. Svako dobro nastaje u lijepom sjaju, a zlo - u dubokoj tmini.

Prvu je skupinu predvodio Petrik, jer je iznalazio najjače primje-

клади, а між ними і казку про красуню та чудовисько. Красуня, нарешті – таки, закохалася у звіра, тому що був дуже добрий.

Другі того ледве й діждали, та відразу почали доказувати, що звір був добрий якраз тому, що насправді то був зачарований прекрасний принц. Здавалось, що цим друга група перемогла, але...

Петрусь уперто твердив, що краса не важлива, а треба дивитися людям у душу – чи вони добрі. Підкріпив це прикладом, що дзвонар Квазімодо виглядав дуже страшно, а зробив таку велику жертву й витерпів кару, врятувавши невинне дівча, котре...

– Цим прикладом Петрусь, напевне, переміг.

– Ні, бо надалі учні про це неохоче розмовляли.

– Як-то враз?

– Ніхто не знав, чи Петрусь так говорить зі свого переконання, чи, може, тому, що сильно кривоносий, а ще до того й косоокий.

Загреб, листопад 2006 р.

re, а među njima i priču "Ljepotica i zvijer". Ljepotica se nakraju zaljubila jer je zvijer bila jako dobra prema njoj.

Drugi su to jedva dočekali, i odmah počeli dokazivati da je zvijer bila dobra baš zato što je to zapravo bio - začarani princ. Izgledalo je da je druga skupina pobijedila, ali...

Petrik je uporno tvrdio da ljepota nije važna, te da ljudima valja gledati u dušu - jesu li dobri. Potkrijepio je to primjerom da je zvonar Quasimodo izgledao grozno, a učinio je golemu žrtvu i izdržao kaznu što je izbavio nevinu djevojku, koja je...

- Tim je primjerom Petrik zacijelo pobijedio.

- Ne, jer za nastavak rasprave učenici nisu imali volje.

- Kako to najednom?

- Nitko nije znao govori li to Petrik iz uvjerenja, ili možda zato što je jako krivonos, a uz to još i zrikav.

Загреб, студени 2006.

ГОРЕСЛОВ ГРОМАДЯНИНА КАЇНА

Раптом перестало. Як-то?! Мов рукою знято. У кістках не скімлило, в мускулах не пекло, в грудях не стискало, нутрощі не корчилились, в голові довбнею вже не било, у вухах не дудніло. Ціле тіло пухом стало. Лиш очей не можу розплющити. Не можу - чи не хочу? З неохоти чи зі страху що це сон, а як прокинуся - знов те саме терпіння. І, нарешті, хіба так важливо знати відповідь? Чому порушувати цей блаженний стан. Нічого подібного не відчував ще відтоді, коли мене, дитинку, мати на руках носила.

Мати. Моя одинока захисниця (коли було можливо). На її руках почувався так безпечно. З нею відчував і щастя, і страх. Щастя почував у тембрі її голосу, а страх - у стуканні серця в грудях. Зазвичай бувало, що серце так страшно стукало, коли було чути той самий чоловічий голос (хоч він не кричав). Відразу мати мене відкладала в колицку і я заходився плакати. Ще гірше було, коли до колицки брався хтось з молодших, бо колицали нервово й злісно.

Ті, молодші (а від мене старші), були проблемою і пізніше, коли ще хлопчиком мусів між ними вибороти свою позицію. Для найстаршої і для наймолодшої дитини справи вже природою вирішені. Найстарше верховодить і має підтримку батьків, а

JADOSLOV GRAĐANINA KAJINA

Odjednom je prestalo. Kako to?! Kao rukom maknuto. U kostima nije žigalo, u mišićima nije peklo, u grudima nije stiskalo, utroba se nije grčila, u glavi nije batom tuklo, u ušima nije tutnjalo. Tijelo je postalo poput perca. Samo oči ne mogu otvoriti. Ne mogu – ili neću? Zbog nećkanja ili zbog straha da je ovo san, a kad se probudim – opet isto trpljenje. Uostalom, zar je tako važno znati odgovor? Čemu kvariti ovaj blaženi ugođaj. Sličan nisam osjećao još od onda kad me je mati kao djetetice na rukama nosila.

Mati. Moja jedina zaštitnica (kad je to bilo moguće). Na njenim sam se rukama osjećao tako sigurno. S njom sam zajedno osjećao i sreću i strah. Sreću sam ćutio u boji njezina glasa, a strah – po kucaanju srca u njenim grudima. Obično je srce počinjalo silovito tući kad bi se začuo onaj isti muški glas (iako nije vikao). Mati me odmah stavljala u kolijevku, zbog čega bih se rasplakao. Još je gore bilo kad bi se zipke primio netko od mlađih, jer bi njihali nervozno i ljutito.

Ovi mlađi (a od mene stariji) bili su problem i kasnije, kada sam kao dječčić morao među njima izboriti svoje mjesto. Najstarijem i najmlađem djetetu poredak stvari već je prirodno određen. Najstarije uzima vrh i ima podršku roditelja, a najmlađe (iako ga tobože svi ma-

найменше (хоч його нібито всі пестять) мусить всіх слухати і вдовольнятися залишками, хоч буцімто про нього всі дбають. Середущі добивалися свого як коли: то хитрощами, то сваркою, то ображанням, а інколи (між собою) й кулаками.

Хоч я був ще малий, але повстав проти "природного порядку". Винайшов спосіб. Як тільки хтось до мене доторкнувся – я кричав якнайгірше. І завжди нарікав. Ніколи не був вдоволений. Сім'ї нав'язався як проблема, скаржачись, що всі мене кривдять. І мені вдалося! Хоч якби мені не догоджали - чомусь всі відчували якусь ірраціональну провину і старалися догоджати мені ще більше. Цей рецепт добре згодився і потім в житті, але в батьківській хаті він мав обмеження.

Найбільшим бар'єром був батько, недоторканий авторитет, з яким не варто було змагатися в сім'ї. А тим більше поза межами сім'ї. Батько жив чесно (зроду не ступив до корчми навіть по склянку води), був добрий майстер, а і в церкві мав вищу позицію ніж решта парафіян. Навіть собі дозволяв, інколи і під час казання, словом перебити й панотцеві "вліпити" гостре зауваження, а це ніхто не брав йому за зле. (Той панотець до кінця життя не позбувся страху від такої "критики" і все йому здавалося що знов почує те знайоме "Панотче, не говоріть дурниць!".) А

ze) mora svakoga slušati i zadovoljavati se ostacima, jer za njega, kao, svi skrbe. Srednji bi se izborili za svoje kako kad – lukavstvom, ili svađom, čak uvredama, a ponekad, međusobno, i šakom.

Premda malen, usprotivio sam se „prirodnom, poretku“. Našao sam načina. Bilo kako me taknuli – vrištao sam kako sam najžešće mogao. I uvijek sam prigovarao. Nikad nisam bio zadovoljan. Obitelji sam nametnuo sebe kao problem, žaleći se da mi svi čine krivdu. I uspio sam. Koliko god mi udovoljavali – svi su zbog nečeg osjećali nekakvu iracionalnu krivnju, te su nastojali ugađati mi još i više. Ovaj mi je recept koristio i kasnije u životu, ali u roditeljskoj kući bio je ograničenog dosega.

Највећа препрека билаше отац, недодирљив авторитет с којим nije било упутно надметати се у обitelji. А нарочито не изван нje. Живio је часно (за свoga vijeka nije stupio у крчму ни на чашу воде), био је добар мајстор, а и у цркви је имао виши положај од осталих жупљана. Чак си је допуштао, каткад і усред продике, упасті жупнику у riječ і „prilijepiti“ му оштру примједбу, а да nitko то nije узимао за зло. (Nesretni се svećenik до краја живота nije ослободio straha од такве „kritike“ і uvijek му се приčinjalo да će опет чути оно znano „Gospon-otče, не говорите глупости!“) Povrh toga što one koji су ближе

крім того, тих, котрі стоять ближче до вітваря, люди мимоволі вважають і ближчими до Бога; ця повага громади в основі була створена вдалою метою: в розмовах все представляти себе в кращому світлі, а вдалим тлумаченням «загладити» будь-які «плями», бо громадська думка є дуже важливою справою.

У спадщину дітям великого майна не було. Тому вибір їхнього майбутнього був трохи модифікована класика. Модифікація полягала в тому, що лиш військовий кадр був "перекреслений" (тут держави часто пропадають, а з ними і їхні офіцери). Так що від класики лишилось вибирати - школу, ремесло або богослов'я.

Старші "запосіли" школи й ремесло, а для мене, як найменшого, вже не вистачало підпори, то вирішено щоб я на церковні кошти вивчився на священника. Мені це здавалося навіть непогано. Коли тітці толкував, що я найменший і тому нема грошей на мою школу, але на решті я буду в церкві старшим від батька, вона похвалила: "Z ciebie będzie bardzo dobry ksiądz!"

Спогади про роки в дитячій семінарії пробігали, мов кінокадри. Пекучий біль від браку батьківського дому, сум першої самоти, а потім радість товаришування з ровесниками в семінарії, шкільні хитрощі й збитки, успіхи і "спотикання" - все в думках злилося в чуттєвий сплав

oltaru ljudi nesvjesno smatraju i bliskijima Bogu, ovo uvažavanje u puku gradilo se uspješnom metodom: u razgovoru sebe uvijek valja predstavljati u boljem sjaju, uljepšanim tumačenjem spretno „zagladiti“ bilo kakve „mrlje“, jer javni je dojam izuzetno važna stvar.

Velikog imetka što bi ga djeca mogla baštiniti - nije bilo. Zato je izbor njihove budućnosti bio malo prilagođena klasika: od danih mogućnosti bijaše „prekrižen“ vojni kadar (ovdje države često propadaju, a s njima i časnici). Preostao je izbor: škola, zanat ili bogoslovija.

Stariji su se pojagmili za škole i zanat, a za mene, kao najmanjega, nije više bilo mogućnosti za potporu, te je odlučeno da na crkveni trošak učim za svećenika. Meni je to izgledalo čak zgodno. Kad sam tetki objašnjavao da sam najmlađi i da zato nema novca za moje školovanje, ali ću tako nakraju u crkvi biti stariji od oca, ona me pohvalila: "Z ciebie będzie bardzo dobry ksiądz!"

Sjećanja na godine u dječjem sjemeništu promicala su poput kino-kadrova. Oštra bol zbog nedostatka roditeljskog doma, tuga prvog samovanja, a zatim radost druženja s vršnjacima u sjemeništu, školska lukavstva i psine, uspjesi i spoticanja – sve se u mislima spojilo u emocionalnu slitinu tugalji-

сірого й тужливого тембру. Був то період такої-сякої скромної матеріальної забезпеченості і гіркуватого душевного спотикання. Тоді мені найбільше надочуало питання: "Чому мене покарано, мовби я небажана дитина?" Поступово дозрівала думка, що у сім'ї якщо і є любов, переважно вона буває заслонена й витіснена інтересами.

Під час регулярної служби у війську повністю переконався, що лиш любов до себе є тривалою й незрадливою. Коли те переконання збіглося з досвідом з гуртожитку і початку студіювання теології, ця "картина", хоча ще все трохи затуманена, була вже зовсім ясною.

Всюди в житті можна знайти ті самі сліди. Люди для людей, розмальовують святих на іконостаці, по-своєму, а з другого боку - порожня трухлява дошка, тобто порожнеча. На все я дивився більш з соціологічного боку, а містику відсунув в якусь нібито нейтральну точку зору, недалеко від тої думки "Боже, якщо існуєш, спаси мою душу, якщо її маю." І не тягло мене проникати в ті таємниці, бо (в будь-якому випадку) краще, коли маєш силу, а вона досягається успіхом. На тій стежці треба усунути різні перешкоди, а найперше, ті, особисті, тобто в собі. Перша – це сумління. Воно, якщо не камінь, на який спіткнешся, то камінчик у чоботі, який муляє і заважає швидше йти. Ось великі володарі

voga tona. Bijaše to razdoblje kakve-takve skromne materijalne sigurnosti i gorkastoga duševnog sapletanja. Tada me najupornije opsjedalo pitanje: „Zašto sam kažnjen kao da sam neželjeno dijete?“. Postupno je sazrijevala misao da, ako u obitelji i ima ljubavi, ona uglavnom biva prikrivena i potisnuta interesima.

Za vrijeme redovitog služenja u vojsci potpuno sam se uvjerio da je tek samoljublje trajno i vjerno. Kad se to uvjerenje poklopilo s iskustvima iz bogoslovnog sjemeništa, slika je, iako još pomalo zamagljena, bila sasvim jasna.

Posvuda u životu mogu se naći jedni te isti tragovi. Ljudi za druge ljude po vlastitu nahodanju oslikavaju svetost na ikonostasu, a s druge je strane tek prazna crvotočna daska, odnosno praznina sâma. Na sve sam gledao više sociološki, gurnuvši mistiku ustranu, u nekakvu kao neutralnu točku zôra, neda-leko onoj misli „Bože, ako postojiš, spasi moju dušu, ako je imam.“ I nije me vuklo proniknuti u ove tajnovitosti jer, u svakom slučaju, bolje je kad imaš moć, a do nje dolaziš uspjehom. Na tom putu moraš ukloniti razne prepreke, a najprije vlastite, one u sebi. Prva od njih je savjest: ako već nije kamen o koji se spotičeš, barem je kamenčić u čizmi, koji žulja i smeta bržem hodu. Veliki vladari, naprimjer – jesu li imali savjest? Ako

- чи вони мали сумління? Якщо і мали, то показали його аж тоді коли були на престолі. А може, лиш удавали, щоб збільшити свою славу. Такими були декотрі царі, що в арені показували "палець вгору". А багато з них ніколи не показали ні сумління, ні співчуття. Не хотіли, а може, зовсім його і не мали й тому були сильніші.

Залишив "Господні стежки" бо твердо переконаний, що на тім шляху для мене нема такого успіху, якого я собі бажаю. Але коли усвідомив, що звичайними заробітками, які міг мати, також не досягну бажаного рівня, гострий біль в душі і відчуття розгубленості примусили мене цілою своєю істотою шукати виходу.

Трохи з власного переконання, а також своїм ораторським талантом, підкріпленим страхом втрати, нав'язав сім'ї почуття вини. Нічого не просив, а вперто звинувачував. Це вийшло на добре. Ближні вже були трохи заможнішого стану і через докори сумління та співчуття, а й щоб позбутися того постійного неприємного тиску й можливої ганьби перед людьми, згодилися утримувати мене під час нових навчань. Це вже був великій успіх такої життєвої філософії. Навіть міг собі й дівчині оплатити закордонні туристичні поїздки. З чужого поту? То й що, я то ще й як заслужив!

Ще було потрібно оцінити міцність своєї безкомпроміс-

su je i imali, pokazali su je tek zaposjevši prijestolje. A možda su se samo pretvarali – da uvećavaju svoju slavu. Takvi bijahu i poneki carevi koji su u areni podizali „palac gore“. A mnogi od njih nikad nisu pokazali ni savjest niti sućut. Nisu htjeli, ili je uopće nisu imali, i možda su upravo zato bili jači.

Napustio sam „staze Gospodnje“ tvrdo uvjeren da na tom putu za mene nema uspjeha kakav želim. Ali kad sam shvatio da uobičajenom zaradom što je mogu postići, također neću izboriti razinu kojoj težim, jaka bol u duši i osjećaj izgubljenosti primorali su me da svim svojim bićem tražim druge mogućnosti.

Malo vlastitim uvjerenjem, a malo rječitošću potkrijepljenom gubitničkim strahom, obitelji sam nametnuo osjećaj krivnje. Ništa nisam molio, već uporno optuživao. To je izašlo na dobro. Bližnji su bili već malo boljega imovnog stanja, te su odlučili (dijelom zbog toga, dijelom po savjesti i sućuti, ali i da bi se riješili stalnoga neugodnog pritiska i moguće sramote pred ljudima) financirati me za vrijeme ponovnog studiranja. To je već bio značajan uspjeh moje životne filozofije. Čak sam mogao sebi i djevojci platiti turističko putovanje u inozemstvo. Od tuđega znoja? Pa što, ja sam to i te kako zaslužio!

Htio sam još procijeniti snagu svoje beskompromisnosti. S tim

ті. З тою метою, за пробу, збаламутив братову дівчину. І не "пекло" мене - та вона сама цього хотіла. Значить, і так би та пара розлучилась. Лиш, може, треба було так зробити, щоб брат все-таки дізнався, чому його дівчина залишила.

Знов швидко пробігали спогади про події з студентських часів. Часів мандрів і пошуків. Зрозумів, що освіта допомагає, але не гарантує успіху. Випробовував можливості і відразу робив селекцію. Богема – приємна річ, але нікуди не веде; поезія, звичайно, не годує; революційність - завеликий ризик страждання (але зауважив що коли вона на безпечній дистанції, тоді є добрим запасним варіантом); лідерство в суспільних формах, добре якщо "збирати вершки", а пускати інших, щоб "згоряли" в роботі.

Також зауважив дуже важливий факт: нація - у всіх згаданих напрямках діяння - є найкращою пасткою для людей. (Хоч саме по собі це поняття, можливо, і не таке важливе. Ну, як же вирішити, котрої я нації, як і без того добре проживав. Лиш було важливо, щоб інші вважали, що я якраз їхній.)

Коли розгадав рецепт успіху, старий мов світ, був злісний, чому те відразу не зрозумів. А порада була зовсім проста: "Як не можеш сам збагатити, з'єднайся з тим, хто вже багатий.". Біда в тому, що на велику й добру рибу потрібен великий і вдалиий гачок.

ciljem, za probu, obrlatih bratovu djevojku. I nije me „peklo“ – pa ona je i sama to htjela. Znači – taj bi se par ionako razišao. Samo, možda sam to mogao učiniti tako da brat ipak sazna zašto ga je djevojka ostavila.

Opet su se hitro nizala sjećanja na zbivanja iz studentskog vremena. Lutanja i traženja. Uvidio sam da naobrazba pomaže, ali ne jamči put uspjeha. Kušao sam mogućnosti i odmah odabirao. Boema – lijepa je, ali ne vodi nikamo; poezija – obično ne daje kruha; revolucionarnost – prevelik rizik stradanja (ali, shvatio sam - ako se vodi sa sigurnog odstojanja, onda je to dobra pričuva); liderstvo u društvenim oblicima – dobro je ako se „pobire vrhnje“ i pušta druge da izgaraju.

Također sam primijetio vrlo važnu činjenicu: nacija je u svim spomenutim područjima djelovanja neobično jaka udica za lovljenje ljudi. (Iako je taj pojam, sam za sebe, možda i nevažan. Uzmite moj primjer: kako da se priklonim bilo kojoj naciji, kad sam i bez toga dobro proživio? Važno je tek da drugi misle da sam upravo njihov.)

Dosjetivši se recepta za uspjeh, staroga poput svijeta, bio sam ljutit što to nisam odmah uvidio. A savjet je tako jednostavan: „Ako se ne možeš sam obogatiti, udruži se s onim tko je već bogat.“. Nevolja je u tome što za veliku i dobru ribu treba velika i dobra udica. Zato

Тому старався проникнути в психологію, бажання й думки та підсвідомість дівочої природи. Це дало результати, але: хоч ті "дрібні рибки" вже ловив собі і для забави, ті, "справжні", були якось мудріші, непроникливі й недосяжні.

Якраз від одної такої потерпів і найбільшу поразку в житті. Через два-три тижні після нашої першої зустрічі, під час відпочинку після пестошів, вона мені байдуже сказала, що вагітна. Подумав, що то для мене велика нагода і, хоч обоє знали що та вагітність не від мене, запропонував їй шлюб. Був певний, що то для неї спасіння, а тоді я буду керувати і нею, і потенціалом її високопоставлених батьків. Так би і я був високоповажним у суспільстві. Коли почув крізь сміх сказане "Ні!", був мов зимною водою облитий. Але в таких справах варто бути впевненим. Кілька наступних днів, навіть тоді коли по телефону чула мій голос, вона відразу клала слухавку. Тому про візит попросив її маму, а для тої зустрічі підготував психологічну стратегію і моральну промову. Не сподівався, що з мамою застану і її та їй не буде важко і перед мамою сказати, що я, тому що трохи такий дивакуватий, був цікавим на короткий час, а тепер вже ні. Нарешті, обоє знаємо, що дитина не може бути від мене, а вона, може, вже і аборт зробила, але то не моя справа і немає потреби мені

сам se potrudio proniknuti u psihologiju, želje i misli djevojačke naravi, u njihovu podsvijest. To je dalo rezultate, no, iako sam „sitnu ribu“ lovio iz puke zabave, one „prave“ bile su nekako mudrije, neprozirne i nedostižne.

Upravo od jedne takve doživio sam i najveći poraz u životu. Dva-tri tjedna nakon našega prvog susreta, za vrijeme opuštanja nakon nježnosti, nehajno mi je rekla da je trudna. Pomislio sam da je to za mene sjajna prilika i, premda smo oboje znali da nisam ja tomu pridonio, ponudio sam joj brak. Bio sam siguran da je to za nju spas, a potom ću ja upravljati i njome i potencijalom njenih visoko rangiranih roditelja. Tako bih i sâm postao cijenjen u društvu. Čuvši kroza smijeh izrečeno „Ne!“, osjetio sam se kao hladnom vodom poliven. Ali, u takvim stvarima valja biti uporan. Narednih dana, čak i kad bi telefonom čula moj glas – odmah je spuštala slušalicu. Zato sam njezinu majku zamolio da je posjetim, i za susret pripremio psihološku strategiju i moralnu prodiku. Nisam očekivao da ću zateći i nju, i da se ni pred majkom neće ustručavati kazati što misli o meni: budući pomalo neobičan, bio sam joj zanimljiv neko vrijeme, a sada više nisam. Uostalom, oboje znamo da dijete ne može biti moje, ali i bez obzira na to, ona je možda već i pobacila, ali to se mene ne tiče i nema potrebu meni se ispovijedati. Na kraju me hladno zamolila da je

"сповідатися". В кінці холодно попросила, щоб більше не дзвонив і не докучав.

Найгірше приниження, коли людина сама себе принизить. Але, по-дурному за те самого себе картати, а ще до того за таке чесне й моральне діло. Тому я мав право насолоджуватися гіркими дівочими слізьми, котрі навмисне викликав. Полонити дівочу душу, щоб залоскотати найтонші емоційні струни, а тоді безпричинно зірвати їх – то навіть і нормально. Та не винен я, що вони такі дурнуваті!

Щоб здобути більшу пошану друзів, добре було викликати їхню заздрість. Тому навіть і кайфував, коли їм оповідав і видавав свої любовні фантазії за дійсність. Та це не так важливо, а друзі й не могли знати, що мені звичайно попадались ті, "холодні", замість "палких" дівчат. Раз, випадково, з такою потім був і один з друзів, та й сказав що вона "така холодна". Добре здогадавшись, я відразу відповів: "Бачиш, з тобою була "холодна", а зі мною - "палка." Той дурень ще не усвідомив важливості хитрості!

Все-таки, десь в глибині душі, приховано бажав я справжньої любові. Такої, як у віршах. Такої, про яку пишуть в літературі. Загадкою є те, чи вона дійсно існує, чи поети й письменники її лиш видумали. А якщо і дійсно існує - вона збиває з пантелику, баламутить і нищить розум. Тому розумно її уникати.

više ne zovem i ne dosađujem.

Najgore je poniženje kad se čovjek sâm ponizi. Ali, ludost je zbog toga koristiti sebe, pogotovo poslije tako moralna čina. Zato sam imao pravo naslađivati se gorkim djevojačkim suzama koje sam hotimice izazivao. Zarobiti djevojačku dušu, zatirati njene najtananije emocionalne strune, a onda ih bezrazložno pokidati – to je čak normalno. Ta nisam ja kriv što su one tako blesave.

Kako bih izazvao veće poštovanje u prijatelja, poticao sam njihovu zavist. Zato sam uživao prikazujući im svoje ljubavne maštarije kao stvarne. Pritom je bilo nebitno, a prijatelji to nisu mogli ni doznati, da su me obično zapadale one „hladne“ umjesto „vatrenih“ djevojaka. Slučajno se dogodilo da je s nekom od njih kasnije bio i jedan od njih, pa je prokomentirao kako je „mrzla“. Smjestam se snašao i odgovorio: „Vidiš, s tobom je bila „mrzla“, a sa mnom „vatrena“. Taj glupan još nije spoznao važnost lukave interpretacije!

Ipak, negdje u dnu duše, pritajeno sam čeznuo za pravom ljubavi. Onakvom kao u pjesmama. Uпитно je postoji li ona u stvarnosti, ili su je poeti i pisci tek izmislili. Ali ako uistinu postoji – zaluđuje, zabluduje i uništava razum. Zato je mudro izbjegavati je. Želje se i mogu javiti, ali ih se mora ili u samom začetku nemilosrdno srezati,

Бажання хай вже й будуть, але їх треба або в самому зачатку безжально заглушити, або майже зовсім витіснити. Можливо, це був якийсь химерний страх від втрати абсолютної влади над собою, тобто знак слабкості, яка заважає в досягненні високої мети.

Інколи варто буцімто втратити контроль над собою. Ось, наприклад, мій останній екзамен в університеті. Спробував його підготувати, але все думав, нащо мені ті дурниці. Замість екзамену, не забуваючи наголосити на його важливість, поступово зміцнюючи голос, перед професором "розстелив" картину свого існування: гірке життя, несприятливі сімейні обставини, бідкування, й хоч то останній екзамен - мені хочеться все покинути... Професор жестом спинив цю драматизацію і мовчки подав залічковку з мінімальною прохідною оцінкою. Ось - вартувало! Замість тижнів навчання, доклавши набагато менше зусиль, все полагодив за декілька хвилин.

Існує тут один парадокс. І успіх і неуспіх, все здійснюється з людьми і між людьми. Неемоційна раціональність збільшує потужність діяння особи, але особу без емоцій люди обминають, а тоді нема успіху. Виходить, що вирішення цього парадоксу - мудро нюансоване акторство.

Нарешті, щодо тих емоційних справ - а чи я жонатий? Дітей маю, то, напевне, і жінку.

или sasvim potisnuti. Možda je ovo bio nekakav moj imaginarni strah od gubitka apsolutne vlasti nad sobom, odnosno, znak slabosti koja će naškoditi dosizanju visoko postavljena cilja.

Ponekad vrijedi tobože izgubiti vlast nad sobom. Evo, naprimjer, moj posljednji ispit na fakultetu. Pokušao sam ga pripremiti, ali sam se stalno pitao što li će mi te gluposti. Umjesto ispita, ne zaboravljajući naglasiti njegovu važnost, postupno pojačavajući glas, pred profesora sam „razastro“ svoj „krajobraz“: gorak život, obiteljske okolnosti, bijedu i, napokon, rezignaciju: iako je to posljednji ispit, dođe mi da sve napustim... Profesor je gestom zaustavio ovu dramtizaciju i šutke dao minimalnu prolaznu ocjenu. Eto – vrijedilo je! Umjesto tjedana učenja, s mnogo manje truda sve sam obavio u nekoliko minuta.

Tu se javlja paradoks. I uspjeh i neuspjeh – sve se ostvaruje s ljudima i među ljudima. Racionalnost bez emocija povećava snagu djelovanja, ali od takva čovjeka ljudi zaziru, a tako se ne može uspjeti. Proizlazi da je rješenje ovog paradoksa – mudro nijansirana gluma.

Uostalom, glede tih emocionalnih stvari – jesam li ja oženjen? Djecu imam – dakle vjerovatno i

Так, так, тепер пригадую - по мудрому оженився. Добре, ось це й пригадав. Пригадую момент коли присягав на вірність. (Присягав – то й що. Хіба не досить, що з нею вік прожив?) Але, чи я кохав? Міцно, мало або ніяк? Таки не пригадую. Хіба то тепер має якесь значення. Важливо, що жили більш-менш у злагоді (бо не пригадую страшних сутичок). Виховували діток, розділивши ролі - вона ніжною любов'ю, а я стримано й розумно (правда, інколи і жорстко, бо мусив). Неможливо все самому видумати і тому у виховуванні дещо брав і від того, що запам'ятав від батька, трохи виправляв та переносив на дітей. Ну, всі знають, що бути головою сім'ї нелегка, відповідальна й складна справа. Діти, напевне, в собі і нарікають на мене, бо не знають, що для їхнього добра потрібно.

Жінка в подружжя принесла трохи майна, але менше від того, що я бажав і очікував. З огляду на те, що я не приніс нічого, в сутичках вміла змінити тему і, як холера, вчепитися до того й в'їдливо "дзьобати". Не потрібно було довго бурчати, щоб упевнити мене в правильності рішення – вимагати своєї частини спадщини. Та вона мені була потрібна саме в той час, а не тоді, коли й сам надбаю статків. Хоч батькова хата і подвір'я невеликі, був певний, що перевіреною методою вербального тиску випорпаю, аби сім'я разом виплатила

ženu. Da, da, sad se sjećam – mudro sam se oženio. Dobro, toga sam se sjetio. Pamtim trenutak kad sam prisegnuo na vjernost. (Prisegnuo – pa što? Kao da nije dovoljno što sam s njom vijek proživio?) Ali, jesam li volio? Jako, malo, ili nikako? Zaista se ne sjećam. Kao da to danas ima nekakav značaj. Važno je što smo živjeli koliko-toliko u slozi (jer se ne sjećam nekih strašnih sukoba). Odgajali smo djecu podijelivši uloge – ona nježnom ljubavlju, a ja suzdržano i razumno (istina – ponekad i oštro, jer se moralo). Nemoguće je da čovjek sve sam izmisli, i zato sam u odgoju primjenjivao ponešto od onoga što sam vidio u oca, malo sam to prepravljao i onda prenosio na djecu. No, svi znaju da je biti glava obitelji teška, odgovorna i složena zadaća. Djeca mi u sebi sigurno i prigovaraju, jer ne znaju što je za njihovo dobro.

Supruga je u brak donijela i nešto imetka, ali manje no što sam želio i očekivao. Zato što ja nisam donio ništa, u sukobima je znala promijeniti temu, uhvatiti se toga kao pijan plota i „ključati“. Nije morala dugo frkati da me uvjeri u razložnost potraživanja svoje baštine. Pa ona je meni bila potrebna tad, a ne poslije, kad ću i sâm priskrbiti. Iako očeva kuća i dvorište nisu veliki, bio sam siguran da ću provjerenom metodom verbalnoga pritiska iskamčiti da mi obitelj zajednički isplati moj dio.

мою пайку.

Підготовка була добре продумана. Між іншим, довший час троха-потроху нагадував рідні, що мені вчинена кривда, бо нічого з дому не дістав. Нагадував всім, лиш батькові – ні. Ефект буде більший, коли йому власні діти перекажуть. Вибрав і момент - прийшов у гості на свято. В якийсь момент, коли принагідні теми вже були вичерпані, обережно, буцімто байдуже, розпочав своє. На початку, почувши одне-два речення, батько подумав, що то невдалий жарт, та й спробував розмову спрямувати на щось інше. Очевидно, про щось таке йому ніхто нічого не згадував і він не міг знати про що йде мова. Тому я таки продовжив. Тактовно - спочатку злегенька й надовкола, а тоді пряміше і чим далі, то знаходячи все більш "колючі" аргументи. Посивілий дідусь зі зблідлим обличчям, ледве помітно хитаючи головою й дивлячись тупо вниз, слухав, слухав.... Я вже відчував солодкий щем перемоги, бо наступної хвилини батько згодиться. Лиш питання, на який спосіб, бо в нього багатий репертуар жестів. Нарешті, батько мовчки, поволі встав, клякнув переді мною, нагнувся чолом до землі і, плещучи себе долонею поза карк, промовив: "Сину! Ось, лізь...!"

Дурниця! Театр! Лиш, щоб не дати мені нічого! А чого б йому бракувало, коли б був зго-

Priprema je bila dobro promišljena. Između ostaloga, dulje sam vrijeme malo-pomalo spominjao rodbini da su mi učinili nepravdu, jer od kuće ništa nisam dobio. Spominjao sam svima, samo ocu nisam. Učinak će biti veći kad mu to prenesu vlastita djeca. Izabrao sam i trenutak – na blagdan sam došao u goste. U neko vrijeme, kad su prigodne teme bile već iscrpljene, oprezno, tobože nehajno, počeo sam svoje. Na početku, čuvši rečenicu-dvije, otac je pomislio da je to neumjesna šala, te je pokušao razgovor usmjeriti na nešto drugo. Očito, nitko mu takvo što nije ni spominjao, te nije poimao o čemu je riječ. Zato sam nastavio. Taktično – isprva polako i izokola, a zatim izravnije, pružajući sve više „bodljikavih“ argumenata. Jedva primjetno klimajući glavom, sijedi je djedica blijeda lica tupo gledao dolje i slušao, slušao... Već sam osjećao sladunjavu draž pobjede: svakog trenutka otac će pristati. Samo je pitanje na koji način, jer njegov repertoar gesta je velik. Konačno je šutke, polako ustao, kleknuo pred mene, sagnuo se čelom k zemlji i, lupkajući se dlanom iza vrata, prozborio: „Sine! Evo, penji se...!“

Glupost! Teatar! Samo da ne dâ! A što bi mu falilo da je pristao?! I umro je – a nije dao. Bio je

дився?! І помер - а не дав. Був вже старенький. Так, знаю, що помер, хоч не пригадую його похорону. Якби був ще пожив... Ми напевне "протоптали б стежку" між собою, таку шириу... Хоч би стримано шириу... Або хоч... Ну, напевне, щось би вже було...

Як думки швидко пролітають! Скільки я вже так нанизую свої спогади? Якби не заслонені вікна, напевне, бачив би, що день минає. А так не хочеться відкривати очей. Нехай! Нехай ці лагідні хвилини тривають чим довше. Навіть не ворухнуся, бо могло б знов боліти. Добре, що якраз в такий момент мене трохи і забули, та й ніхто не приносить ані ліків, ані їсти. І так глухо - нічого не чути. Ані власного дихання. І так мені як дитинці на руках у матері.

А чому мені пригадується, що мати була важка. Дуже важка. Ледве ніс. Мусив часто спочивати. Неясно пригадую, мов приснилося, нібито я її рятував. Була якась стрілянина. Втікав, і, хоч був поранений, болю не відчував. Лиш, що вона була чим далі, то важча. І таки виніс її. Врятував. Єдину особу, котра мене дійсно любила.

Що ж, на бік сентименти до матері, але природно що цей новий момент зміцнив мою позицію щодо спадкоємства. Важко пригадати, але, здається мені, що і на ще одним боці в рідні було щось подібне. Лише що майно було захоплено чужинцем. А що

вже стар. Da, znam da je umro, iako se ne sjećam pogreba. Da je još poživio... Zacijelo bismo stigli „utabati stazu“ među nama, onako – iskrenu... Bar oprezno iskrenu... Ili bar... No, jamačno bi već nešto bilo...

Kako misli brzo jure! Koliko ja to već ovako nižem svoja sjećanja? Kad prozori ne bi bili zastrti, vjerovatno bih vidio da je dan pri kraju. A ovako, ne da mi se otvoriti oči. Neka! Neka ovi lagodni trenuci traju čim dulje. Čak neću ni mrdnuti, da opet ne zaboli. Dobro je što su me nakratko zaboravili, pa nitko ne donosi ni lijekove niti jelo. I tako je gluho – ništa ne čujem. Ni vlastito disanje. I osjećam se kao djetešce na majčinim rukama.

Otkud mi odjednom misao da je majka bila teška? Jako teška. Jedva sam je nosio. Morao sam se često odmarati. Kao kroza san, nejasno se prisjećam – kao da sam je spašavao. Bila je nekakva pucnjava. Bježao sam, te iako ranjen – nisam osjećao bol. Samo što je ona bivala sve teža što sam je dalje nosio. I tako sam je iznio. Spasio. Jedinu osobu koja me stvarno voljela.

Doduše, nastranu osjećaji prema majci, ali prirodno je da je taj događaj ojačao moju poziciju u borbi za nasljedstvo. Teško se prisjećam, ali čini mi se da je i u nekom drugom dijelu familije bilo slično. Samo što je imanje nakraju zaposjeo tuđinac. A što me briga

мене обходить, що він лишився без свого майна? Було нормально побажати, щоб його чорт забрав. І якось-то - щез. "Спіткнувся" на чужому подвір'ї. Серйозного розслідування ані не було... А що тут робити, були такі часи.

Що то зі мною? Майно та майно. Дійсно, людині потрібно тільки трохи для звичайного існування, а то не так багато, й можна нормально досягти цього. Але майно є гарантом певності і показник успіху. Тому такі бажання необмежені. Особливо, коли згадане "придружжя" не так багато дало. Тоді треба ще і ще, а то зі звичайною професією неможливо. Треба вміти з людьми, щоб від них тобі переливалося. І що тоді стається? Майно більше не таке цікаве, бо приходиться як наслідок вміння поводитися з людьми. Комбінаторика відносин, перемоги в суспільстві, керування й влада стають самі собі метою й великою спокусою.

Щоб "ловити" людей, є різноманітні засоби. Різні "гачки" для поодиноких, а "сіті" для спільноти й колективів. Важко всі методи й пригадати. Вони невичерпні, а нарешті, залежно від натхнення, можна винайти все нові й нові. Прямо ловити - то виснажує, а не дає виклик інтелекту. "Закамуфлювати" гачок так, щоб він для "тої" особи виглядав, мов омріяний успіх, - тоді особа починає за нього боротися. І навіть з мукою, а таки до-

што je i on ostao bez svoga? Bilo je normalno poželjeti da ga vrag odnese. I tako nekako - nestade. „Spotaknuo se“ na tuđem dvorištu. Ozbiljne istrage nije ni bilo... A što se tu može - takva su bila vremena.

Što je to sa mnom? Imetak, pa imetak. U stvarnosti, čovjeku treba tek koliko je dovoljno za obično preživljavanje, a to nije tako mnogo. Ali imetak je jamstvo sigurnosti i pokazatelj uspjeha. Zato su takve želje neograničene. Naročito ako spomenuto „sudružništvo“ nije baš previše dalo. Tada treba još i još, a to je s običnom strukom nemoguće postići. Valja umjeti s ljudima, da bi se od njih tebi preljevalo. I što se tada zbiva? Imetak više nije toliko zanimljiv - jer dolazi kao posljedica umješnosti s ljudima. Kombinatorika odnosa, premoć u društvu, rukovođenje i vlast, postaju velika napast i sami sebi ciljem.

Premnogo je raznoga pribora za „lovljenje“ ljudi. Različite „udice“ za pojedince, i „mreže“ za društvo i grupe. Teško je i prisjetiti se svih metoda. Neiscrpane su, i - ovisno o nadahnuću - uvijek se mogu pronaći nove i nove. Loviti izravno - to iscrpljuje, a intelektu nije značajan izazov. Udicu moraš „ogrnuti“ tako da ciljanoj osobi izgleda kao sanjani uspjeh - i sama će se boriti za nj. I ako s mnogo truda dosegne cilj, progutat će udicu. Tek tada, tamo gdje sam stvar

сягне "мети" й сама глибоко "проковтне гачок". А тоді там, де в справі я навмисне залишив "щось неясне", толкую по-своєму і беру "свою пайку". Найлегше було з тими, котрі мені вірили. Діючи таким способом я їх втрачав, але суспільство широке - завжди можна надібати нових і нових людей. Але займатися поодинокими особами, незважаючи на великий успіх, то все-таки дрібниця.

Лиш з великої купи можна багато нагребти. Для того треба займатись спільнотою, бо одна бджола не варта старань (а може і вколоти), а повний вулик - то зовсім інша справа. Правило лиш одне: Якщо хочеш взяти мед - не тряси вулика.

В тій самій реальності люди можуть уявляти собі, що їм зле або добре. Треба вміти, залежно від мети, викликати одне чи друге почуття. Звичайно, достатньо лиш помітити бажання суспільства, "підлити масла у вогонь", щоб викликати незадоволення, і тоді подати надії. Втім, завжди можна знайти таких помічників котрі бажують горіти для "високої мети". Вони потрібні і для захисту: якщо справа не вдається - винуваті вони, а як вдається - їм достатньо і оплесків. Тоді тими барвистими мріями треба розмалювати лиш трохи інакше те, що суспільство вже має - і ось щастя, досягли омріяного. Взяти матеріальну частину "заслуг" - це нормальний вчинок, про який

namjerno ostavio „nejasnom“, тумачім по svome і uzimam „svoj dio“. Najlakše je bilo prevariti one koji su mi vjerovali. Tako sam ih gubio, ali društvo je veliko, i lako je naći nove žrtve. Usprkos svemu, baviti se pojedincima, bez obzira na veličinu uspjeha, ipak je sitničarenje.

Samo se s velike hrpe može mnogo zagrabiti. Zato se moraš baviti društvom, jer jedna pčela ne vrijedi mnogo (a može i ubosti), ali zato je puna košnica nešto sasvim drugo. Pravilo je tek jedno: ako hoćeš skupljati med – ne tresi košnicom.

U jednoj te istoj stvarnosti ljudi si mogu uobražavati i da im je dobro i da im je loše. Umijeće je, ovisno o cilju, izazvati jedan ili drugi osjećaj. Obično je dovoljno prepoznati snove javnosti, doliti malo ulja na vatru da bi se potaklo nezadovoljstvo, i tada pružiti nadu. (Uvijek se lako nađu suradnici koji žele izgarati zbog „velikoga cilja“. Nužni su i zbog zaštite: ako stvar ne uspije – krivi su oni, a ako uspije – dovoljan im je i aplauz.) Tada u tim purpurnim snovima oslikate tek nešto drukčiji raspored onoga što javnost već ima – i evo sreće upravo „ostvarenih snova“. Uzeti materijalni dio „zasluga“ posve je uobičajeno i o tomu se ne priča. Dio slave prepušta se herojima i mučenicima (ako ih nema, nije –

годі й говорити. Частина слави треба залишити героям і мученикам (якщо їх нема, то треба їх видумати), бо, говорячи про них, звеличаєш себе. На такій стежці трапляються і суперники і противники. На них не треба тратити силу - лиш треба підтримати їхніх ворогів.

А сумління? Та що? –Та якось би вже було, бо, як той казав, ніколи не було, щоб якось не було. Нарешті, чому б хтось другий взяв, як можу я? Щодо того – народові однаково.

Як дивно, що картини з обличчями всіх тих людей, котрих я в житті колись стрічав, тепер так швидко миготять в моїй свідомості. І як то, що до них не відчуваю нічого? Нікому з них я не радів. Також нікого й не жалів. Якщо я їх використовував, то це був таки їхній вибір. Як кого перехитрив, та й він хитрував. Якщо в когось з них "взяв", то хто їм винен, що вони хотіли зі мною змагатись в таких "шахах". Нема жодної причини для співчуття. А, можливо, є?!

Деякі особи для мене все-таки залишились загадковими. Не відповідали на мої хитрощі, уникали змагання, коли помічали, що бажаю щось їм наперекір - лиш уступали й лишали, так що неважко було взяти. Ось пригадую одного з таких, здавалось, що боягуз, бо навіть трамваєм ніколи жодної зупинки без квитка не проїхав. А потім випадково мав я нагоду бачити і його смі-

treba ih izmisliti), jer govoreći o njima – veličate sebe. Na tom putu imade i rivala i protivnika. Čemu na njih trošiti snagu – mudrije je podržati njihove neprijatelje.

A savjest? Pa što? Tako i tako – nekako bi već bilo, jer, kako rekoše, nikad nije bilo da nekako nije bilo. Uostalom, zašto da uzme netko drugi ako mogu ja? Narodu je ionako svejedno.

Kako je čudno što u mojoj svijesti sada tako brzo promiču slike s likovima ljudi koje sam davno susretao. I kako to da prema njima nemam nikakvoga čuvstva? Nikomu se od njih nisam radovao. Također, nikoga nisam ni žalio. Ako sam ih iskorištavao – to je ipak bio njihov izbor. Ako sam nekoga nadmudrio –i on je mudrovaio. Ako sam nekome od njih „uzeo“ – tko im je kriv što su se htjeli sa mnom nadmetati u toj vrsti šaha?. Nema nijednoga razloga za sućut. A što ako ipak ima?!

Neki su mi ljudi ipak ostali zagonetni. Nisu odgovarali na moja lukavstva, izmicali su se nadmetanjima, kad bi primijetili da nešto želim usprkos njima – samo bi se maknuli i prepuštali mi što sam htio, tako da nije bilo teško uzeti. Pamtim jednoga od njih – činilo se da je plašljivac, jer se nikad ni jednu tramvajsku postaju nije provezao bez karte. A onda sam slučajno imao priliku vidjeti njegovu smio-

ливість у іншій важкій ситуації. Збагнув тоді, що він не боягуз, а просто його стиль такий, бо звертає увагу на зовсім інші речі. Можливо, і ті, другі, такі самі? Інколи було мені ніяково. Ані сам не знаю, чи то, може, з'явився жаль щодо мого ставлення до них, або сором, що я посягав і забирав чуже, те, чого навіть не захищали. Й знов пригадую того. Одночасно близький і далекий. Відвідував лиш тоді, коли було потрібно щось мені допомогти або для громадської справи. Але ніколи просто так, по-дружньому. Від когось я чув, що він буцімто знає, коли настане час і певна нагода, щоб відвідати мене по-дружньому. Ну і загадковий, а можливо, просто трохи так собі, "дивакуватий". З тих людей.

І мов би фільм на тім кадрі зупинився і далі триває. Ну я заспокоєний, бо переказав йому просьбу, щоб відвідав мене. Здається, що тоді стане мені легше. Можливо, скажу йому "прости", хоч не пригадую, за що. Може, і не хочу пригадати! Хай буде так – за все загалом. За всіх таких, як він, котрих я стрічав. Бо, може, в ньому бачу і всіх інших, котрі від мене очікували такого слова – прости?

Відчуваю присутність осіб. Допровадили його. Таки прийшов! Але чому всі мовчать? Напружуюся, щоб дивитись, і бачу їх, але зі спини. Як то так, що бачу і себе у ліжку? І спокійне полум'я свічки. Чи то щойно

nost pri jakim razlozima, i shvatio sam da nije kukavica, već mu je stil jednostavno takav, njegova je pozornost na sasvim suprotnoj strani, posvećena nekim drugim stvarima. Možda su i drugi poput njega? Ponekad sam se osjećao nikako. Ne znam ni sam je li to bilo žaljenje zbog vlastita ponašanja, ili stid što sam sezao za tuđim koje čak nije bilo ni branjeno. I opet se prisjećam onoga "plašljivca". Istodobno blizak i dalek. Posjećivao me samo kad mi je trebala pomoć, ili ako se radilo o društvenim pitanjima. Ali nikad onako, prijateljski. Od nekoga sam čuo da on, kao, znade vrijeme i prigodu kad će me udostojati prijateljskim posjetom. Svakako, bijaše zagonetan, ili jednostavno malo „otkačen“, od takve sorte.

I kao da se film zaustavio u tom kadru i tako traje. Mirne sam savjesti: poručio sam mu da ga molim neka me posjeti. Čini mi se da će mi tada biti lakše. Mogao bih mu reći „oprosti“, iako ne znam zašto, ili se možda ne želim sjetiti. Neka bude tako – općenito. Za sve takve koje sam susretao. Jer mi se čini da on simbolizira i sve druge koji su od mene očekivali tu riječ – oprosti.

Osjećam nečiju nazočnost. Doveli su ga. Ipak je došao! Ali zašto svi šute? Naprežem se progledati, i vidim ih – ali s leđa. Kako to da i sebe vidim na postelji? I miran plamen svijeće. Je li to maločas bilo ono, kako kažu, da u posljed-

було оте, як кажуть, що в останню мить перед очима ціле життя пробіжить?

Лечу кудись вгору, мов пух вітром понесений. Понад гори, поля, степи. В далині біліє шатро. Прилітаю ближче, а перед шатром сухенька бабця в білому, з довгим сивим, аж білим, волоссям. Тепло усміхається і жестом припрошує ступити до шатра. В її усмішці є щось заспокоюче, що мені нагадує неньку, та коли так щиро припрошує - вступлю заглянути, відпочити. Всередині темно, лиш крізь відкритий верх видніється небо. Небо чи світло? Чи то те світло, до якого, кажуть, треба в цьому моменті летіти. Але піді мною темна безодня. Я падаю, а світло все далі і далі... На кінці – зимна, глуха п'ятьма.

Мамоооооо...!!!

- Бабцю, бабцю! Прокиньтеся!... Чи Вам добре? Так важко дихали.

- Вже не сплю, голубко. Ось, задрімала в кріслі... щастя, що мене щойно збудив дзвінок. Бен-тежив мене важкий сон, бо приснилося мені, що я - це хтось інший. Та ще в такій прикрій хвилині! Ах...! В ім'я Отця і Сина....

А хто дзвонив?

- Тато пішли відвідати хворого, та подзвонили переказати, що затримуються, бо там нещастя.

м. Раб / м. Загреб - липень / серпень / вересень 2007 р.

nji tren kroza svijest promakne cio život?

Letim nekamo uvis kao paperje nošeno vjetrom. Iznad gorja, polja, stepe. U daljini se bijeli šator. Dolijećem bliže, a pred šatorom stoji skrušena suhonjava baka u bijeloj, s dugom sivom, čak srebrnom kosom. Toplo se osmjehuje i gestom poziva da stupim u šator. U njenom osmjehu ima nečega umirujućeg što me podsjeća na majku, pa, kad me tako susretljivo nutka – ući ću, zaviriti, odmoriti se. Unutra je tamno, samo se kroz otvoren vrh vidi nebo. Nebo ili svjetlo? Je li to ono svjetlo prema kojemu se, kažu, u ovom trenutku mora poletjeti? Ali pada mnoj je taman bezdan. Padam, a svjetlo je sve dalje i dalje... Na kraju – hladna, gluha tama.

Mamaaaaaaa...!!!

- Bako, bako! Probudite se!... Je li Vam dobro? Tako ste teško disali.

- Ne spravam više, dušo. Tja, zadrijemah u naslonjaču – sreća što me je maločas probudio telefon. Imala sam mōru jer mi se prisnilo da sam netko drugi. I još u takvom strašnom trenutku! Ah...! U ime Oca i Sina....

- A tko je zvao?

- Tata je otišao posjetiti bolesnika, pa je javio da će se zadržati, jer tamo je žalost.

Rab / Zagreb – srpanj / kolovoz / rujan 2007.

ХАЙ ЇХ ВОДИТЬ ПЕРЕВОДА

Буцимто байко(пр)оповідна
гумореска

У подвір'ї доброго газди і горобці веселіше цвірінькають. А яке то добро, якщо слідом за ним не йде заздрість? А яка-то заздрість, якщо не намагається хапнути кусок того сала? Тому і не диво, що в багаті подвір'я всувається і дещо сусідської скотини та птиці. Цих перших, почекавши щоб наїлися, сусід, вибачаючись, просить вернути, але птиці – та хто б те переаховував.

Ось той когут – без нього так спокійно. А став дуже пихатий, чванливий та гучний. Піяв, коли треба й не треба. Добре, що «помандрував» до сусіда. І так пташа-недотепа, то хай живе на їхніх харчах, а якщо буде потрібний в баняку – легко «згадати» і вимагати його від сусіда назад.

Той знов – таки має «свою правду». Старався й розсипав свій талант, носився по подвір'ю, насідав всіх і вся, піяв навіть і позачергово, а за що – за декілька зерен тухлого ячменю, бо скупий газда для себе шпарує краще зерно. А тут, у сусіда – достаток. Є всього для всіх. Лиш на початку треба трохи притаїтися, поки газда потроху звикне бачити його. І так трохи-потроху...

Дивно було, що в цим по-

NEK IH VŌDA PRÉLIVODA

Tobože basno(pro)slovna
humoreska

U dvorištu dobroga gazde i vrapci veseliје živkaju. A kakvo je to dobro, ako ga zavist ne prati? I kakva je to zavist, ako se ne trsi da se i ona omrsi? Zato i nije čudno što se u izobilno dvorište uvuče i ponešto susjedove živinčadi i peradi. Ovu prvu, pričekavši da se nahrani, uz ispriku, susjed natrag išće, ali perad - ta tko bi baš sve to preb-rajao.

Eto, onaj pijevac - tako je mirno bez njega. A postao je vrlo kočoperan, prenapastan i preglasan. Kukurikao je i kad treba i kad ne treba. Dobro što je "odlutao" k susjedu. I onako je "niškoristi", pa neka bude tamo na skrbi, a ako zatreba u loncu - lako je "sjetiti se" i za-iskati ga nazad.

Dotični pak ima "svoju pravdu". Trsio se i prosipao svoj talent, naganjao po dvorištu sve i sva, kukurikao čak i prekoredno, a za što - za nekoliko zrna pišljiva ječma. Jer, škrti gazda za sebe čuva bolje zrnje. A tu u susjeda - obilje. Ima svega za sve. Samo, u početku se valja malo pritajiti, dok se gazda navikne da ga vida. I tako malo-pomalo.

Čudno je što u ovom dvorištu

двір'ї не було великих курей. Може, газда не терпить їхнього постійного кудкудакання. Тому має декілька карликових курей. Вони тихенькі, а когутик має прекрасне пір'я, що газді на честь і гордість перед гістьми. Лиш би не п'яв таким пронизливим голосом. Щастя що рідко співає.

Без конкуренції великий когут був повний гордості, а з пихи до крайності чванливо знущався над малим. То який у нього нікчемний зріст, то верескливий голос, мов якийсь архаїчний релікт, який нікого серйозного не цікавить. А ще й низька освіта – та таке порпання не має ніякої глибини, лиш безглузде дряпання по поверхні... А йому, Великому, незважаючи на родинні зв'язки, все-таки не годиться спілкуватись з таким низьким сортом. Йому місце з найбільшими.

Рішив прилучитися до трапези індиків. Там є навіть і трохи звареної крупи - зовсім попанському - для легшого травлення. Але індікам (з чистої примхи) зайда не був до вподоби. Вони, настовбурчивши пір'я, протестуючи, поважно з протесту горликали й горликали. Ради спокою газда відігнав півня далі від індиків. Хоч і неохоче, він приєднався до гусей. Але, наскільки їхнє сичання було тихше від попереднього горликання, настільки і їхні дзьоби були небезпечніші. Кожний такий кон-

nema velikih kokoši. Možda gazda ne podnosi njihovo stalno kokodakanje? Zato ima nekoliko patuljastih koka. One su tihe, a pjetlić se diči prekrasnim perjem, te je na ponos i diku pred gostima. Samo kad ne bi imao tako kreštav poj. Sreća da se rijetko glasa.

Bez prave konkurencije, veliki pijetao bje pun sebe, a iz taštine je, nadmeno, do krajnosti omalovažavao maloga. Te kržljava li stasa, te kakav mu je to kreštav glas - arhaičan relikv koji nikoga ozbiljnog ne zanima. A tek slaba naobrazba - pa takvo prpanje nema nikakvu dubinu, već je samo isprazno grebanje po površini... Itd, itd.... A njemu Velikom, bez obzira na rođastvo, ipak se ne priliči družiti s takvom niskom sortom. Njegovo je mjesto uz najkrupnije.

Odlučio se za puransku trpezu. Tamo ima čak i prokuhane krupice - posve gospodski, za laganu probavu. No puranima, iz čista hira, uljez nije bio po volji. Šepireći se, dostojanstveno su prosvjedno pućpurikali i pućpurikali. Mira radi, gazda otjera pijetla dalje od purana. Iako nevoljko, ovaj se priključi guskama. No koliko je god njihovo psikanje bilo tiše od ranijega pućpurikanja, toliko su gušćji kljunovi bili opasniji. Svaki mu se bolni dodir s njima dugo zadržao u pamćenju. Krajnje ojađen priklonio se patkama. Njima je, doduše, bilo

такт надовго залишав болючі спогади. Зовсім жалюгідний, приступив до качок. До речі, їм було все одно, але звикнути до їхнього метаболізму і відходів перетравлювання було неможливо. Рятунок був лиш в надії, що ліліпут-когутик вже забув останні лекції.

Улещати тим, що співрозмовник бажає чути, це більш як половина успіху. Ах, той спів і та мова - це щось таке незвичайне, а тому й цінне. Окремої заслугує похвали, що те диво вдалося зберегти від забуття лиш впертою жертовністю, а потрібно його й далі максимально берегти як зиницю ока. Тому хай береже горло, а залишиться йому і більше часу для спілкування з його прегарними дамами. І він, Великий, навіть замінить його у вранішньому привітанні сонця. (Чесно кажучи, у нього смак інакший, тому ці гарні курочки його не цікавлять.) Курочки, як курки, похвалили солодке улещання, а когутик, як прагматик, згодився з привабливою пропозицією. І розпочалася ідилія. Курочки почували себе потішено, когутик шанованим, а когут за простий ранішній спів був прийнятий до багатой трапези.

Газда це спостерігав зацікавлено і без опору. Великий когут більш-менш і не такий важливий. Більше турботи йому завдавали чужі голубки, які збаламучували його расових голубів. Побачивши голубок, серця «вор-

svejedno, ali privikavati se na njihov metabolizam i probavne rezultate bilo je neizdrživo. Nadao se samo da je pjetlić-kepec već zaboravio posljednje dociranje.

Laskati onim što sugovornik želi čuti, više je od pola uspjeha. Ah, taj poj i jezik nešto su tako neobično, samim time i vrijedno! Naročito je pohvalno što ih se samo požrtvovnom upornošću uspjelo spasiti od zaborava, a dobro bi bilo i dalje ih predano čuvati. Zato neka štedi glasnice, a ostat će mu i više vremena da se posveti svojim predivnim damama. Evo, čak će ga on, Veliki, zamijeniti u jutarnjem pozdravljanju zore. (U povjerenju, zato što mu je ukus drukčiji, ove ga lijepe koke - ne zanimaju.) Koke, kao prave kokoši, pohvališe udvaračko slatkorječje, a pjetlić, budući pragmatičar, prihvati primamljiv prijedlog. I otpoče idila. Koke su se osjećale polaskanima, pjetlić poštovanim, a pijetao je za puki jutarnji poj bio prihvaćen za bogatom trpezom.

Газда је то проматрао са зацікавлєннєм і без протівлєннєа. Вєлікї пієтєао і нїє тєлікє вєжєн. Вїшє му брїгє зєдєжє тудє гєлубїцє кєжє су зєлуджєлє нєгєвє рєснє гєлубєвє. Кєд іх вїдє, гугутєнї бївєжє зєплєжєнєтї лєжєнїм єнєрмєнїм. Штєтє

котунів» переповнюються любовними гормонами. Шкода, що і колись славні голуби-листоноші стали ненадійними, бо хто знає куди б могла потрапити пошта. Стурбував його і мовчазний красноперий куцан. Можливо, хворий, а можливо, то вже від старості? В кожному випадку йому пора на юшку.

Аж тепер Великий дістав сатисфакцію відповідну його величині. Лиш курочки зажурилися що без запліднення з яєць будуть бовтуни, а непліддя загрожує вимиранню зграї. Не могли ані передчути хазяйські роздуми, що йому до них - байдуже. Якщо побажає, завжди може прихистити інших курей. А до того часу, оцих тут, нехай водить перевода.

У Загребі, 5 березня 2008 р.

je što su i nekoć dični pismonoše time postali nepouzđani, jer kako znati gdje će završiti pošta? Zabrinuo se i za šutljiva krasnoperoga kepeca. Možda je bolestan, a moguće je već ostario? U svakom slučaju, vrijeme mu je - u lonac.

Tek tad je Veliki, prigrabivši položaj, dobio zadovoljštinu primjerenu svojoj veličini. Samo su se koke zabrinule što će, izostankom oplodnje, jaja biti mućci, neće biti prinova i prijeti izumiranje jata. Nisu mogle ni naslutiti da gazdi do njih jedva da je i stalo. Ako poželi, uvijek može udomiti druge koke. A do tada, ove ovdje, prělivoda neka vòda.

Zagreb, 5. ožujka 2008.

ΦΑΝΤΑΣΜΑΓΟΡΙΪ
FANTAZMAGORIJE

НЕЙМОВІРНА КАЗКА БЕЗ КІНЦЯ

Ой, як гарно відвідати рідних. Хоч все треба мати на думці тую приказку: "Гості в сім'ї – не більш як три дні!" Вистачить. Діти й так все чимось зайняті, або "не мають часу", або в якійсь біганині, або... "мамо, Ви цього не розумієте"... Більше розради з онукою. Поки можливо, хай поспілкуємось, щоб потім (може й незабаром) могла пам'ятати свою бабцю. Навіть і те, як сьогодні цілий вечір разом мовчки дивились телепередачу. Мені і те приємно, бо вкінці діжду почути любим голосом сказане: "На добраніч, бабцю."

- Бабцю, а "на добраніч" розкажете мені якусь казку?

- Яку казку? (*Бігме – цього не сподівалася!*) Що за казку? От тобі до жарту – хіба я знаю таких, нібито казок, цікавих дівчатам твого віку.

- Ні, ні, не жартую! Прошу Вас, розкажіть мені зовсім звичайну казку, бо я ніколи не мала нагоду таке щось слухати.

- Коли ти була мала, мені казали, що це тебе не цікавить.

- Не зовсім так. Мама не вміє оповідати, отож спробувала пус-

NEVJEROJATNA PRIČA BEZ KRAJA

Oh, kako je lijepo posjetiti rodbinu! Iako valja imati na umu onu izreku: "Najmiliji gost - tri dana dost!". Bit će dovoljno. Djeca su ionako uvijek nečim zauzeta, ili "nemaju vremena", ili su u nekoj strci, ili... "mama, Vi ovo ne razumijete"... Više je razgovora s unukom. Neka se družimo, dok je još moguće, da bi se jednoga dana (možda i uskoro) mogla sjećati svoje bake. Čak i trenutaka kada smo, kao večeras - zajedno sve vrijeme šutke gledale program na televiziji. Meni

je i to ugodno, jer, dočekat ću da nakraju čujem umilnim glasom izrečeno "Laku noć, bako."

- Bako, a da mi za "laku noć" ispričate neku priču?

- Kakvu priču? (*Bogme - ovo nisam očekivala!*) Koju priču? Ah, tebi je do šale - kao da ja znam takve - recimo - priče koje su zanimljive djevojčicama tvojih godina...

- Ne, ne, ne šalim se! Molim Vas, ispričajte mi sasvim običnu priču, jer nikad nisam imala priliku slušati takvo što.

- Još dok si bila mala, rekli su mi da te to ne zanima.

- Nije sasvim tako. Mama ne zna pripovijedati, pa mi je pokušala

кати казки з магнітофона. Було б добре, але автоматичний вимикач, вибиваючи кнопку, завжди гучно тарахкав – і я зі страхом прокидалась і плакала. Замість того, мама спробувала присипляти піснею. Приспівувала так якийсь час, поки одного вечора, під час того співу, я попросила, щоб перестала співати, бо я хочу спати. Ось так, я дійсно не знаю, як-то насправді слухати казку.

- Але ти вже велика!

- Бабусенько, будь ласка, розкажіть хоч тут, а я послухаю, скрутившись калачиком в кріслі.

- Ну, добре... хай буде по-твому... Було це колись...

- А чому майже всі казки починаються з "Було це колись..."

- Бо ждуть "такого мудрагеля", який би видумав казку, яка починатиметься з "Не було не цього ніколи..."

- Добре, добре... мовчу...

- Ну... Було це колись, далеко за горами, в одному невеликому селі. Люди собі жили щасливо, або, може, лиш думали, що живуть щасливо а це, мабуть, одн й те саме. Щастя було постійне, бо не було жодної сварки, жодної брехні або пліток. Навіть діти ніколи не плакали. Село мало свого війта, і всі його слухали, бо то була його заслуга, що село живе в такому щасті. Ну, не лише його, а і його попередників, які один другому в спадщину передавали таємний рецепт такого щастя. А щастя здобувалося від першого дихання кожної на-

puštati priče s kazetofona. Bilo bi još i dobro, ali je automatski preki- dač, isključujući na završetku tip- ku, uvijek zvučno tresnuo - i ja bih se sa strahom probudila i plakala. U zamjenu, mama mi je pokušala pjevati uspavanke. Pjevala je tako neko vrijeme, sve dok ju jedne ve- čeri, usred uspavanke, nisam zamo- lila da prestane jer hoću spavati. Eto tako, ja doista ne znam kako izgleda slušati priču.

- Ali ti si već velika!

- Bakice, molim Vas, ispričajte bar ovaj put, a ja ću slušati skutrena u naslonjaču.

- No, dobro... neka bude po tvome... Bilo je to nekada...

- A zašto sve priče počinju s "Bilo je to nekada..."?

- Jer se još čeka takva "mudri- ca" koja bi izmislila priču koja po- činje s "Nije bilo ni to nikada..."

- Dobro, dobro... šutim...

- No... Bilo je to nekoć, daleko iza gora, u jednom nevelikom selu. Ljudi su živjeli sretno, ili su tek mislili da žive sretno - a to je mož- da jedno te isto. Sreća je bila stal- na, jer nije bilo nikakvih svađa, ni- jedne laži niti spletke. Čak ni djeca nisu nikada plakala. Selo je imalo glavara kojega su svi slušali, jer je on bio zaslužan što žive u takvoj sreći - on i njegovi prethodnici, ko- ji su jedan drugome u ostavštinu predavali tajni recept za sreću. A sreća se dijelila već pri prvom udi- šaju svakoga novorođenog djeteta. Čim bi se djetesce rodilo, smjesta su mu u usta ulili kapljicu čarobnog

родженої дитинки. Як тільки дитинка народилася, відразу їй дали в рот краплинку чарівного напою для щастя. І це діяло. Дитинка відразу була щаслива, бо більше не плакала. Далі, кожного дня, щоб не вмерти від нещастя, як всім, так і дитині, давали пити з великого вийтового котла. І всі були щасливі. І всі були німі. Крім вїта.

Але він був вїт. Тому нібито вмів говорити, а насправді шепелявив, гикав та ікав. І всі слухали його накази. І всі його мусили шанувати. Бо він переживав за всіх. Бо він був Мудрий за всіх. Бо він був Нещасний за всіх. Бо на нього напій щастя не діяв.

У селі все було людям на волю. Навіть і дітям. Люди вчилися, придивляючись в роботі один до другого. А діти ходили і до школи. Скільки хотіли. Вчилися – що, коли і скільки хотіли. Всі вибирали безтурботні забави, в чому були винятково успішні і тому учителів навіть і не треба було, хіба щоб показати нову забаву. І всі були щасливі, і розтанцьовані, і німі, і неграмотні.

- Бабцю, а як сталося, що те село не належало до якогось вишого уряду? Хоч до міста. Тоді б і мер міста про все був повідомлений.

- Подавати звіт до міста ходив лише вїт. *(Ой дитинко, казала я, що казки вже не для тебе. Ну, похитруймо, щоб такі виконати твоє бажання.)* А ме-

напитка sreće. I to je djelovalo. Djetesce je odmah postalo sretno, jer - nije više plakalo. I otad su mu svakoga dana, da ne umre od nesreće, kao i svima ostalima davali piti iz velikoga glavareva kotla. I svi su bili sretni. I svi su bili nijemi. Osim glavara.

Ali - on je bio glavlar. Zato je i znao *govoriti*, a zapravo je frfljao, krkljao i mucao. I svi su slušali njegove zapovijedi. I svi su ga morali poštivati. Jer on se brinuo za sve njih. Jer on je bio Mudri za sve njih. Jer on je bio Nesretni za sve njih. Jer na njega - napitak nije djelovao.

Ljudima u selu sve je bilo dano na volju. Čak i djeci. Ljudi su se učili poslu gledajući jedan od drugoga. A djeca su čak išla i u školu. Ako su htjela. Učila su - što i koliko su željela. Svi su birali bezbrižne zabave, u čemu su bili izvanredno uspješni, i zato učitelja nije ni trebalo - tek možda da im pokaže novu igru. I svi su bili sretni, i rasplešani, i nijemi, i nepismeni.

- Bako, a kako to da selo nije pripadalo nekoj višoj upravi? Gradu, naprimjer? Tada bi bar gradonačelnik bio o svemu obaviješten.

- Samo je glavlar išao u grad podnositi izviještaj. *(Eh, dijete, rekla sam ja da ti nisi više za priče. No, pomudrujmo, pa da ti ipak ispunim želju.)* A gradonačelniku je

рові було важливо лиш те, що нема скарг і таким чином все в порядку. Мовчи, слухай і не перебивай! Якщо ні, то оповідай собі сама. Думаєш, що це легко?

- Бачу, що це важко й уявити, а де то оповідати. Вже мовчу і слухаю...

- Сталось так, що одна вагітна жінка, якій вже був близько час, пішла за грибами глибоко в ліс та й заблукала. Букала день, і два, і ніяк не могла знайти дороги назад. Нарешті, в лісі і народила дитинку.

- Дівчинку чи хлопчика?

- Знов вона!

- Мовчу, мовчу...

- Хлопчика. А може, і помиляюсь. І плакав він безперервно на весь ліс. Сильно боячись, щоб не вмер від такого нещастя, бажаючи його заспокоїти, жінка раптом заговорила. А дитинка затихла, прислухалася, наставила руці, усміхнулася і прошебетала. В ту мить жінка відчула радість і якесь зовсім інакше, нове, повне щастя, якого більше не хотіла відректися. Гарно то було з дитинкою щебетати, але в лісі було – таки небезпечно, холодно, а і диких плодів для харчування не вистачало. І далі шукала, шукала стежки до села, й, нарешті знайшла.

Коли люди в селі почули, що вони між собою говорять, то сильно злякалися. Боялися, що втратять щастя, а також боялися і кари за те, що спілкуються з Мовлячими. Та й обминали, і

bilo važno samo to da nema pritužaba, i to je bio znak da je sve u redu. Šuti, slušaj i ne prekidaj! Inače - pripovijedaj si sama. Misliš da je to lako?

- Vidim da je ovo teško i zamisliti, a kamoli pripovijedati. Već šutim i slušam...

- Desilo se da je jedna trudnica, kojoj se već bližilo vrijeme, otišla po gljive duboko u šumu - i zalutala. Lutala je dan, i dva, i nikako naći put natrag. Tako u šumi i rodi djetetešce.

- Djevojčicu ili dječaka?

- Opet ona!

- Šutim, šutim...

- Dječaka. A možda se i varam.

I plakaše on neprestano, da je odjekivala cijela šuma. Silno se bojeći da joj ne umre od takve nesreće, želeći ga umiriti, žena odjednom progovori. A djetetešce utihnu, osluškišaše, pruži ručice, osmjehnu se i proguguće. U tom trenu žena osjeti silnu radost i nekakvu novu, punu sreću, koje se više nije htjela odreći. Lijepo je bilo gugutati s djetetom, ali u šumi je ipak bilo nesigurno, hladno, a i divljih je plodina premalo za prehranu. I dalje je tražila, tražila i napokon našla stazu do sela.

Kad su ih ljudi čuli da međusobno razgovaraju - silno se uplašise. Bijahu prestrašeni da će izgubiti sreću, a bojali su se i kazne za to što kontaktiraju s Glasnima. Zato su ih zaobilazili i pravili se kao da

ніби не бачили, і ніби не чули. Бажали бути щасливими як німі, сліпі й глухі. Війт був сердитий, бо тепер, хоча прикидалися глухими, люди таки почули справжню мову і, напевне, помітили, що вона набагато краща від його мови, яка ні до чого. Ще його, не доведи, Господи, перестануть слухати! Тому й наказував, що якраз так і треба – не помічати і зовсім не звертати уваги на дитинку з матір'ю, ані допомагати. Мовби їх зовсім нема – та їх так і не буде. І було страшно жінці й дитинці. Сили додавали лиш материнська любов і розуміння, що не самотня, бо декілька совісних селян час від часу потай давали краплину підтримки й допомоги.

- Та чому не пішла до міста поскаржитися в управу?!

- !!!

- Перепрошую...

- Надоїло жінці, та пішла в місто до мера і про все розказала. Мер міста вислухав, сказав, що йому дуже жаль, але в цьому селі завжди був спокій то й цього разу не думає втручатися, і хай то вирішують самі. Надав крихітну допомогу, нагадуючи, що це виняток, бо не звичай давати допомогу поодинокі, а лиш на ціле село. Але, якщо в майбутньому буде конче потрібно, то - ... знов подумає... та... буде вже якось... Жінка і за те щиро подякувала, бо вислухана, не покарана, а ще й отримала, хоч символічну, але для неї цінну допомогу.

ih nisu ni vidjeli ni čuli. Htjeli su ostati sretni kao nijemi, slijepi i gluhi. Glavar je bio srdit, jer - iako su se i dalje pravili gluhima - ljudi su ipak čuli pravi govor i zacijelo su primijetili da je on umnogome ljepši od njegova nakaradnog. Još će ga, ne daj Bože, prestati slušati! Zato je savjetovao, pače zapovjedio, da upravo tako i treba - ne primjećivati i nikako ne obraćati pozornost na majku s djetetom, niti joj pomagati. Kao da ih uopće nema - pa ih time neće ni biti. I bilo je strašno i ženi i djetetu. Snagu su joj davali tek silna majčinska ljubav i spoznaja da nije sama, jer joj je nekoliko savjesnih seljana povremeno krišom pružalo pomoć i podršku.

- A zašto se nije otišla požaliti vlastima u gradu?

- !!!

- Oprostite...

- Dojadilo je ženi, te ode u grad i sve ispriča gradonačelniku. On ju je saslušao i rekao da mu je jako žao, jer je u tom selu uvijek bio mir, te se ni ovaj put ne kani miješati, i neka to oni razriješe sami. Dao je mrvicu pomoći, podsjećajući da je to izuzetak, jer nije običaj davati potporu pojedinačno, već cijelome selu. Ali, ako ubuduće bude baš krajnje nužno - ... ponovno će razmisliti... tja, bit će valjda već nekako... Žena je i na tome zdušno zahvalila, jer su je saslušali, nije kažnjena, a još je dobila i pomoć koja je, unatoč svojoj jedva simboličnoj vrijednosti, za nju bila

В селі помітили, що жінка не покарана і що можна жити і таким способом. Хтось набрався сміливості, жестами випитав, а дізнавшись, і “розголосив”, щоб не вживали зачарованого напою з вйтового котла. Одні - ані чути, а деякі послушали і так потім заговорили. В селі настала негода, сварки й ненависть.

- Бабцю, а чому в цій казці немає жодного справжнього ім'я? Було б ближче до реально-го життя.

- Ну, хай тобі буде!... В село випадково загостив один світовий подорожуючий спостерігач, звали його Лобінський чи якось так – я вже забула. Війт лиш привітав його, бо йому вже було ніяково шепелявити й гекати, та дозволив одному з Мовлячих пригостити пана, провести й розповісти про село. Був це один з тих Мовлячих, який мріяв і дуже хотів бути вйтом замість вйта. Гарно пригостив пана й розповів про сільські великі можливості, але все-таки і про таке-сяке управління, а до того додав і про зміни в селі та в тім і свої великі мовні заслуги. Про дитя лиш згадав, що існує таке, але його люди ніби не чують і не бачать. Пан мав нагоду зустріти маму з дитинкою, але певність є певністю, на всякий випадок теж вирішив, що буцімто їх не чує й не бачить. Потім, під час зустрічі з мером міста похвалив прихильність мера до того села, щастя

vrlo značajna.

U selu su opazili da žena nije kažnjena, te zaključili da se može živjeti i na taj način. Netko se ohrabrio, gestikulacijom se domogao odgovora, a saznavši i razglasio da se ne mora piti čarobni napitak iz glavareva kotla. Jedni - ni čuti, drugi poslušase, i tako su malo zatim - progovorili. U selu nastade nesloga, svađa i mržnja.

- Bako, a zašto u ovoj priči nema nijednoga pravog imena? Bilo bi bliskije stvarnom životu.

- No, neka ti bude!... Slučajno, село je posjetio jedan svjetski putujući promatrač, zvali su ga Lobinski, ili tako nekako - već sam zaboravila. Glavar ga je tek pozdravio, jer mu nije bilo zgodno frfljati i mucati, i dopustio jednome od Glasnih da ugosti gospodina, pokaže mu село i ispriča ponešto o njemu. Bijaše to baš jedan od onih Glasnih koji su žarko željeli i sanjarili o tomu da budu glavari umjesto glavara. Lijepo je ugostio gospodina i ispričao mu o velikim mogućnostima svoga sela, ne propustivši naglasiti pogreške u rukovođenju. Nabrojio je promjene u selu i istaknuo vlastite glasnogovorničke zasluge. Dijete je tek usput spomenuo, da kao takvo postoji, ali ga ljudi kao ne vide i ne čuju. Posjetitelj je imao priliku sresti majku s djetetom, ali sigurno je sigurno, pa je odlučio da ih – poput većine seljana – ne vidi i ne čuje. Potom je, u razgovoru s glavarem, pohvalio i gradonačelnikovu naklonost selu, i sreću selja-

селян і радісних діточок, законних і незаконних. Хлопчика не згадував.

- Не розумію, яка роль того пана Лобінського... чи як його...?

- В цій притчі – ніяка. То ти хотіла, щоб вкласти якесь ім'я. *(А може, той пан сам собі роль? Звідки мені знати, або видумувати?)* Ну, здається, що годі оповідати...

- Ні, ні..! Прошу, оповідайте до кінця!

- *(Легко сказати: "Оповідайте до кінця!", але чи цьому є кінець? Ну стара, що заплутала – розплутуй!)* Нарешті, Мовлячі хотіли відділитись від Німих. І розділити село. Німі лиш буцімто давали опір, бо кожний таїв, що палко бажає бути війтом замість війта, здобути свій котелок з чарівним напоєм і своїх покірливих німих селян. Про щось таке мріяли і Мовлячі.

Хлопчикова мати з болем дивилась на все те, як на свій смертний гріх. Та ось, ані свідоме й освічене панство не хотіло її розуміти. Відчувала, що вона за це мусить покутувати, хоч немає вини.

Одної безсонної ночі пригадала, що серед села є глибока криниця, з якої всі селяни беруть воду.

Побігла до неї. На півдороги стала, роздумала – вернулася по синочка. З ним дійшла до криниці, стала й знов задумалася. Тайком пішла у війтове подвір'я,

на, те радість дїєце, законите і незаконите. Onoga dječaka nije spominjao.

- Ne shvaćam kakva je uloga toga gospodina Lobinskog... ili kako ga već...?

- U ovoj priči - nikakva. Ti si htjela da se uvrsti i nekakvo ime. *(A možda je taj gospodin sam sebi uloga? Otkud da znam, ili izmišljam?)* No, izgleda, gotovo je s pričom...

- Ne, ne! Molim, ispričajte do kraja!

- *(Lako je reći: "Ispričajte do kraja!", ali ima li ovome kraja? No, stara, što si zapetljala - raspetljavaj!)* Napokon, Glasni poželješe odvojiti se od Nijemih. I podijeliti село. Nijemi su tek hinili otpor, jer svaki je duboko u sebi skrivao goruću želju da postane glavara umjesto glavara, pribavi svoj kotlić s čarobnim napitkom i imade svoje Nijeme pokorne seljane. Nešto slično priželjkivali su i Glasni.

Dječakova je majka s bolom gledala na sve to, kao na svoj smrtni grijeh. Eto, čak ni svjesna i prosvijećena gospoda nisu je htjela razumjeti. Osjećala je da za ovo sama mora trpjeti pokoru, iako nije kriva.

Jedne besane noći sjetila se da je usred sela dubok bunar iz kojega vodu uzimaju svi seljani.

Potčrala je k njemu. Na pola je puta zastala, razmislila – i vratila se po sinčića. S njim je došla do bunara, stala i opet se zamislila. Krišom je otišla u glavarevo dvorište, uzela

взяла котел з напоєм та й знов назад. Стала над криницею з повним котлом напою в одній і синочком в другій руці.

В ту мить місяць закрили чорні хмари, ніч стала непрозорою, а час зупинився, на вічно замороженийий...

- І це кінець?! Та то неможливо! Неймовірно!

- (*Ой дитинко, ця неймовірна казка й не має кінця!*) І сьогодні, коли якийсь дуже сміливий юнак зайде в ті лісові гори і натрапить на село, де зупинився час і панує вічна тьма, коли добре погляне, може побачити над криницею матір, яка ще все не може вирішити – чи скочити з дитинкою в глибінь, чи лиш вилити в криницю зачарований напій, чи...

- А чи то правдива казка, чи то Ви, бабцю, тепер для мене вигадали?

- А може і щось третє, щось...

- Що таке?

- Вгадай. Ти ж мудра. Допитуйся. Може, тобі розтолкує і дід Панас – той, Бездольний. А при цій нагоді тобі ще лиш скажу, що темні лісові гори деякі народи звуть балканами.

P.S. Тіло і давніше, але вперше розказано в Загребі, у червні 2003 р.

kotao, pa opet nazad. Stala je nad bunarom s kotlom punim napitka u jednoj, i sinčićem u drugoj ruci.

U tom trenu mjesec su zastrli crni oblaci, noć je postala neprozirna, a vrijeme se zaustavilo, vječno zaleđeno...

- I to je kraj?! Pa to je nemoguće! Nevjerojatno!

- (*Eh, dijete, ova nevjerojatna priča i nema kraja!*) Još i danas, kad neki smioni junak uđe u to šumovito gorje i nabasa na selo, gdje je vrijeme stalo i vlada vječna tama, ako bolje pogleda, možda će nad bunarom vidjeti majku koja još uvijek ne može odlučiti – skočiti s djetetom u bezdan, ili tek izliti u bunar čarobni napitak, ili...

- A je li to prava priča, ili ste je Vi, bako, sada izmislili za mene?

- A možda je i nešto treće, nešto...

- Što?

- Odgonetni. Pametna si. Raspituj se. Možda će ti razjasniti i djed Panas - onaj Zlosretni. A u ovoj prigodi, reći ću ti tek da takvo slično, tamno šumovito gorje, neki narodi zovu i balkan.

P.S. Tinjalo je još davno, ali prvi put je ispričano u Zagrebu, u lipnju 2003. god.

НАПІВСОННЕ ДУМКОПЛЕТІННЯ НАВИВОРІТ

Важко розпізнати, чи то вже осінь холодніше, чи старість кості морозить, а в кріслі перед телевізором таки варто пледом вкрити ноги. Буває, передача не весь час цікава й під час такої гляну в журнал або ту «Нашу газету».

Починається фільм – подив

люсь, чи якась нова ідея, чи „оригінально” перепаковують котру з давніх. Здається, що буде якась фантастика, дія якої зміщена в якісь буцімто давні часи. Лицарі в броні мають промінні мечі і не розмовляють, а вже прямо розмінюють думки. Мають і жахливого

старого короля, і прегарну молоду королівну... Беру газету... там... про нагородженого лицаря слова ... в той час на екрані блискають мечі ... *lingua gladiat gravius quam gladius* ... Є і про каштан. Читаю, хоча там і була. Бачила вже гарне міцне дерево. Хай росте на многії літа!... Пригадую, що в газеті колись-то був і знімок із заголовком: “Один рік – один плід”. Цього року заглядала – жодного плоду немає... А там поранений лицар-

POLUSNENO MISLOPLETENJE NAIZVRAT

Teško je razlučiti da li to jesen već zahladnjuje ili starost kosti mrzne, ali u naslonjaču pred televizorom ipak vrijedi noge prekriti dekom. Biva da program i nije baš sve vrijeme zanimljiv, pa ću u tom slučaju virnuti u koji žurnal ili u onu "Našu gazetu".

Počinje film; pogledat ću imaju li neku novu ideju, ili "originalno" prepakiruju neku davnu. Bit će, izgleda, nekakva fantastika čija je radnja smještena u davna vremena. Oklopljeni vitezovi nose svjetlosne mačeve, i ne razgovaraju, već izravno razmjenjuju misli. Imaju i staroga strašnoga

kralja i prelijepu mladu kraljicu... Uzimam Gazetu... tamo - o odlikovanom vitez u riječi... za to vrijeme na ekranu bljeskaju mačevi... *lingua gladiat gravius quam gladius* ... Ima i o stablu kestena. Čitam, iako sam bila tamo. Vidjela sam već lijepo snažno drvo - neka raste na mnoga ljeta!... Sjećam se - u Gazeti je svojedobno bila i fotografija uz naslov "Jedna godina - jedan plod". Zagledala sam: ove godine nema nijednoga ploda... A tamo, ranjeni vitez-pobjednik - nad

переможець, а над ним ворон крикає... і лицар стає вороном ... але це не Шекспір, не Гамлет, про якого пише в Газеті ... Edgar Allan Poe ? ... звідки тут Едгар По... ворон поранений – не летить, а приземлений... під деревом... а на дереві лис тримає сир... ворон „з замкненим” дзьобом – не крикає... (мов під язиком ховає дорогоцінну перлину, щоб не випала...) ... лис докидає йому крихти сиру – ворон не їсть... бере слово ... *gravius quam*... бере промінний меч – знов стає лицарем... захищати короля чи королівну, чи Йорика? А в Газеті: Жолдак в Загребі поставив „Гамлета”, не згадавши Йорика. Може, так і треба. Йорик занадто собі взяв волі біля короля. Керує сценою. Шеф протоколу біля трону. Організує ... Королеві нудно, потрібно блазня... А той береться за серйозні справи. Трон потребує урочистих церемоній. Що робити? Монумент!!! А де? А який? Головне, що відкриття належить королеві. І підготовлено по королівському. І щоб недалеко. А якщо непогода...? Відкриття хай буде під дахом біля трону. І годі! А потім вези його, куди хочеш. А слово-меч? Не годиться тут сікти філіпікою! Та то ж все-таки Йорик. Інколи схожий і на справжнього Потьомкіна, інколи – на виворітного. Виворітного? Творця дійсно безлюдного театру. Делегаціям є що показувати як культурну цінність, а

njim краче гавран... i vitez postaje gavrantom... ali ovo nije Shakespeare, nije Hamlet o kojemu piše u Gazeti... Edgar Allan Poe?... otkud ovdje Allan Poe... gavrani je ranjen - ne leti, već je prizemljen ... pod drvetom ... a na drvetu je lisica - drži sir... gavrani je "zaključana kljuna" - ne krače... (kao da pod jezikom skriva dragocjen biser, pa da mu ne ispadne...) ... lisica mu dobacuje komadiće sira - gavrani ne jede... uzima riječ ... *gravius quam*... uzima svjetlosni mač - opet postaje vitez ... štititi kralja, ili kraljicu, ili Yoricka? A u Gazeti: Žoldak je u Zagrebu postavio "Hamleta" ne spominjući Yoricka. Možda tako i valja. Yorick si je uz kralja uzeo previše na volju. Vlada scenom. Šef je protokola uz tron. Organizira... Kralju je dosadno, treba lakrdijaša... A ovaj - do ozbiljnih stvari. Tronu su potrebni ceremonijali. Što činiti? Monument!!! A gdje? A kakav? Glavno je da otkrivanje pripada kralju. I da bude organizirano kraljevski. I da nije daleko. A ako bi nevrjeme...? Neka se otkrije pod krovom, uz tron - i gotovo! A potom - vozi ga kud hoćeš. A riječ-mač? Ne vrijedi tu sjeći filipikom! Pa to je ipak Yorick. Ponekad nalik i na pravoga Potjemkina, a katkad naizvrat. Naizvrat? Tvorca stvarnoga bezljudnog teatra. Delegacijama se ima što pokazivati kao kulturnu vrijednost, a ljudi neće dolaziti, te će raskošan interijer i skupi stolci biti sačuvani. A da se uvjeri u kvalitetu tih radova – odmah dade ob-

розкішний інтер'єр і дорогі кри-сла не будуть людьми пошкоджені. А щоб перевірити якість роботи – відразу оновлений і інтер'єр власного помешкання. В той самий час, тими то ж майстрами, тим самим способом (на ті самі кошти?). І лицар геть відкинув промінний меч, скинув броню і, склавши руки, задумано сидить на коні. А кінь спокійний, щоб не збудити дракона, який спить як здохлий біля його копит. На перший погляд – відома сцена. Лиш хто добре придивиться – побачить, що то мовби не Юрій. Між Шекспіром і По стає Тарас. Пророкує, що будуть люди на землі, і буде син, і буде мати – і не така, що в дитини нажебраний хлібець відбирає. Сцену доповняють ворота, в яких Жінка й Дитя. Над ними другий дракон. Це не те, що Бачив Іван. А чому я бачу навиворіт? Загриміли реклами! Я зігнулась і підняла газету з підлоги. Зітхнула... ой, таке мені наторочилося... напівсонне думкоплетіння навиворіт.

В Загребі, на початку жовтня 2004 р.

noviti i vlastiti stambeni interijer. U isto vrijeme, isti majstori, na isti način (na isti trošak?). I vitez odbacuje mač, skida oklop i sklopivši ruke zamišljeno sjedi na konju. A konj je miran - da ne probudi zmaja koji krepano spava pored njegovih kopita. Na prvi pogled - poznata scena. Ali tko bolje pogleda, vidjet će da to kao da i nije Juraj. Između Shakespearea i Poeta staje Taras. Proriče: bit će ljudi na zemlji, i bit će sin, i bit će mati - ali ne takva koja djetetu naprosjačen kruh otima. Scenu dopunjuje veža u kojoj su Žena i Dijete. Nad njima drugi zmaj. To nije ono što je Vidio Ivan. A zašto ja vidim naizvrat? Zagrmjele su reklame! Sagnula sam se i podigla novine s poda. Uzdahnuh - toliko mi se toga naizvratnog natrusilo... polusneno mislopletenje.

U Zagrebu, početkom kolovoza 2004.

КАЗКА НА СВЯТОГО МИКОЛАЯ

Сучасне життя: кожний-собі, кожний - по-своєму. Рідкісні моменти коли доводиться загостити до рідні в якийсь з великих свят, а в ті менші – то вже справжня випадковість. Так і тепер – в дочки на Миколая.

Увечері, напередодні, питаю унуку, чи підготувала черевички, а вона: чи я дійсно не бачу, що вона вже велика, вже і брови висмикує (потроху – щоб не дуже замітливе), і чому її ще все хочу задурювати, для чого видумувати, а як маю для неї дарунок – можу гарно і прямо дарувати, та й вона буде щиро вдячна мені, а не там якомусь.... Пояснюю,

що люди мають потребу зробити добре діло на спосіб, щоб одбавлений і не знав, ким воно дано, а це свято таким чином шанують пам'ять давнього владика Миколая, який дійсно жив і був добродійним, а не видуманий, як той, торговцями возвеличений, червононосий Дід Мороз, якому Кока-кола, нарешті, визначила червоне вбрання.

Унучка ледве мені дала закінчити речення, бо, нетерпеливо перебиваючи, хотіла повідомити, що про святого Миколая

PRIČA NA NIKOLINJE

Suvremeni život: svatko sebi - svatko po svome. Rijetki su trenuci kad se zgodi zagostiti u rodu prigodom velikih blagdana, a za one manje - to je već prava slučajnost. Tako i sada - kod kćeri na Sv. Nikolu.

Navečer, uoči Nikolinja, pitam unuku je li pripremila cipelice, a ona će - zar ja zaista ne vidim da je ona već velika - ta i obrve čupka (pomalo - da se ne primijeti jako); i zašto je još uvijek hoću zavaravati; te, da se ne izmišlja, ako imam poklon za nju - mogu ga sasvim lijepo dati i izravno, pa će mi se ona iskreno zahvaliti, a ne tamo nekom... Objašnjavam da ljudi

imaju potrebu učiniti dobro djelo tako da darivani ne zna tko je poklonio, a na ovaj se blagdan tim činom čuva spomen na davnoga vladiku Nikolu, koji je stvarno živio i bio dobročinitelj, a nije izmišljen kao onaj, od trgovaca uzveličan, crvenonosni Djed Mraz, komu je na kraju Coca-cola odredila crvenu odjeću.

Unuka mi je jedva dopustila da završim rečenicu, nestrpljivo hoćeći kazati da o Svetom Nikoli sve dobro zna, jer je učila u crkvi na

все те вона добре знає, бо вчила в церкві на катехізисі. А як вже хочу про добрі діла, хай оповім щось таке своїм способом.

- *Знаєте, мені мої подруги заздять, коли я їм розказую, як Ви мені оповідаєте. І як бахур, з перехрещеними ногами сіла переді мною на підлогу, мов милий песик дивлячись знизу, готова слухати. Ну, як вдало і вміло «втяглася мені під шкуру». («Що тепер стара видумаєш?» – кажу собі.) Видно, що вперто рішила, без казки не минеться. А хай би і вона трохи допомогла – буде їй цікавіше.*

- *Але щоб ти знов не відказувала, чому все це „було колись давно” або „там далеко”, будь ласка, пропонує сама, що, де і коли мало б бути в цій притчі.*

- *О, знаю, знаю! В школі нам так інколи дають скласти коротку притчу, подаючи декілька обов'язкових слів. Хм, про що? Хай буде... хай буде... про дарунок. Щоб було складніше... хай він буде нематеріальний... якимсь добро, а щоб було цікавіше, складіть так, щоб той, хто вживає те добро, навіть не був свідомий того щастя. Подія нехай відбувається в селі, бо міста мені і тут вже занадто, а час вже виберіть будь-який, навіть невідомий.*

- *А-я-яй... чого ти від мене вимагаєш! Та я ані письменник, ані філософ, ані... хто знає, що там. Як заплутаю, не відказуй і не вимагай казки „до кінця”. І*

vjeronauku. A ako već hoću o dobrim djelima, neka ispričam nešto na svoj način.

- *Znate, prijateljice mi jako zavide kad im kažem kako Vi meni pričate. - i kao mangup, s prekriženim nogama sjede preda me na pod, gledajući odozdo poput umilna psetanca - spremna slušati. Hm, kako mi se umješno i uspješno "uvukla pod kožu"! (No, stara, što ćeš sad izmisliti? - pitam u sebi.) Očito, tvrdo je odlučila - bez priče neće proći. No neka i ona malo pomogne - bit će joj zanimljivije.*

- *Ali da ne bi opet prigovarala zašto je uvijek "to bilo nekada davno" ili "tamo daleko", izvoli - predloži sama što, gdje i kada bi se trebalo zbivati u ovoj priči.*

- *A-a, znam, znam! U školi nam ponekad tako zadaju složiti kratku priču dajući nekoliko obveznih riječi. Hm, o čemu? Neka bude... neka bude... o poklonu, Da bi bilo složenije... neka on bude nematerijalan... nekakvo dobro, a da bi bilo zanimljivije - složite tako da onaj tko uživa to dobro, ne bude ni svjestan te sreće. Neka se zbiva na selu, jer grada mi je i ovdje već previše, a vrijeme može biti bilo koje, čak i neodređeno.*

- *A-ja-jaj... što ti od mene tražiš! Ta ja nisam ni pisac, ni filozof, ni... tko zna što. Ako se zapetljam - ne prigovaraj i ne traži priču "do kraja". I obuzdaj svoj jezik - jer*

тримай свій язичок за зубами, бо я тебе вже знаю!

- Добре, добре! Мовчу й слухаю... лиш оповідайте.

- Ішов дорогою чоловік – по волі. Ні старий, ні молодий. На рамені торбинка – майже порожня. За пасом – сопілка. Борідка ні довга, ні коротка, сива. Гуцульське волосся – все ще чорняве.

Дійшов до села і ступив до першої хати попросити водички. Спитав і чи є в кого якої роботи, щоб заробити кусок хліба. Де робив, там і переспав на сіні в столоді. День перший.

Завтра те саме. Люди допитували, хто він і звідкіля, але він до розмови був неохочий. І минув день другий.

Незвичайна людина. Такий бідолаха, а чого вчепиться, та робота в його руках розквітає. А все лиш за харчі того дня. Деякі чули, як роблячи, шепоче (...хліб наш насущний дай нам днесь...) І так день третій.

Сільський вїт (якого як єдиного кандидата висунули його по-домові приятелі: корчмар, писар і сажотрус, а тоді і всі селяни відкритим способом вибрали одногласно) бачив, що такою працею (а малою зарплатою) скористатися та ще до того, завдяки цьому чоловікові, і перед людьми показатися добродієм і підвищити свою честь.

Розголосив, що з милосердя в нього для тої людини завжди робота знайдеться, а - щоб не

znam te već.

- Dobro, dobro! Šutim i slušam... samo pričajte.

"Išao čovjek putem - polako, Ni star - ni mlad. Na ramenu torbica - skoro prazna. Za pojasom - svirala. Ni duga ni kratka bradica - sijeda. Huculska kosa - još uvijek crnkasta.

Došavši do sela, uđe u prvu kuću zamoliti vode. Upita ima li u koga kakva posla, da zaradi zalogaj kruha. Gdje je radio, tamo je i pre-spavao na sijenu u štaglju. Dan prvi.

Sutradan isto. Ljudi ga zapitkivahu tko je i otkuda, ali on nije bio razgovorljiv. I minu dan drugi.

Neobičan čovjek. Takav siromašak, a čega se primi - u njegovim rukama "cvjeta". A sve tek za hranu toga dana. Neki su ljudi čuli kako radeći šapuće (...kruh naš svagdanji daj nam danas...) I tako dan treći.

Seoski glavlar (kojega su kao jedinoga kandidata istaknuli njegovim dogovornim prijateljima: krčmar, pisar i dimnjačar, a zatim ga svi seljani, javnim glasovanjem, jednoglasno izabraše) uvidje da se može okoristiti bijedno plaćenim radom toga čovjeka, a pred ljudima se čak pokazati velikodušnim i tako uzvisiti svoju čast.

Razglasio je da će, iz milosrđa, tom čovjeku uvijek dati posla, a da ne spava po štagljevima - daruje

спав по стодолах – дарує йому шматок землі біля села. Невеликий, але вистачить на малу хатину. Дарує тому, що не може дивитися на чужу біду, а сам має досить – та йому не забракує... ха-ха-ха... Цей сміх був мов гикання, мов невдала роль слабого актора. Це був сміх того, хто не вмів сміятися і не знає, що то сміх, але бачить, що люди сміються і що треба сміятися. Тому буцімто сміються (гикаво), а під час того, з-під лоба спостерігають людей за людьми результат цього сміху. Це був жакликий сміх, а бідолаха був щасливий і вдячний. Йому не потрібно було знати, що то і так нічия земля. І так йому минув день четвертий.

П'ятого дня тяжко наробилося. В одного - за хлібець, в інших - за старі дошки, соломі для покрівлі ... тощо. Люди за добру працю не шкодували давати, та й дарувати. Війт хмурилося – то вже задорого, то не те, чого він бажав.

Ніхто не вірив, що одна людина може за день зробити таку гарну хату. І дивувалися. І хаті, і тому, що той є бідолахою, а міг би бути багатим. Дурень. А війт сподівався, що з вдячності, той буде завтра вже в нього робити. Було то в день шостий.

Завтра, в день сьомий, бідолаха радів. Не ходив заробляти – постив (хоча шептав: *...хліб наш насущний дай нам днесь...*). Ходив до лісу, ходив у поле... Діт-

му komadić zemlje pored sela. Nevelik, ali dovoljan za malu izbu. Dariva, jer ne može gledati tuđu bijedu, a sam ima dosta - pa mu neće nedostajati... ha-ha-ha... Smijeh mu bijaše poput štektaња, poput neuspjele uloge lošega glumca. Smijeh onoga koji se ne zna smijati i ne zna što je to smijeh, ali vidi da se ljudi smiju i da se smijati treba. I zato se tobože smije (štektaво), a pritom ispod oka promatra na ljudima učinak toga smijeha. Jeziv smijeh, ali siromašak bješe sretan i zahvalan. Nije ni trebao znati da je zemlja ionako ničija. I tako mu prođe dan četvrti.

Petoga dana dobrano se naradio. U jednoga za kruh, a u drugih za stare daske, slamu za krov... i slično. Za dobar posao ljudi nisu žalili dati, te još i darovati. Glavar se mrštio - to je već preskupo, to nije ono što je planirao.

Nitko nije vjerovao da jedan čovjek za jedan dan može napraviti tako lijepu kuću. I divili su se. I kući i tome što je taj siromašan, a mogao bi biti bogataš. Budala. A glavar se nadao da će taj, iz zahvalnosti, sutradan ipak raditi za njega. Bilo je to šestoga dana.

Sutradan, sedmoga dana, siromašak je slavio. Nije pošao nadničariti - postio je (iako je šaputao: *...kruh naš svagdanji daj nam danas...*). Išao je u šumu, išao u po-

вора потай спостерігала за ним і бачила що в лісі йому на рамена і руки злітають пташки без страху, а він з ними розмовляє. В полі – шепоче з метеликами.”

- *Бабусю, а може, він був божевільний?*

- *Голубонько, то і селянам не було ясно: дійсно таки дивний, а жодної дурниці ані сказав, ані зробив.*

- *А що було далі?*

„Бідоласі дуже хотілось якось віддячити цілому селу, та не знав як. За те бажання дуже широко молився. І приснився йому прегарний великий метелик, мов ангел. І порадив: у селі є дзвіниця. Великий дзвін дзвонить до богослужіння, на похорон або на пожежу, але він має ще одну силу – звуком може розбивати початкові кристали льоду в хмарі, з якої мав би падати град. Тоді замість граду буде міцний лити сильний дощ, так можна захистити село і зберегти лани, городи й сади. Лиш треба слідкувати: необхідно почати дзвонити якраз тоді, коли в хмарі кристалики починають створюватися. Поспішити або спізнитися - значить град. До того треба мати відчуття і тому метелик-ангел, дихнувши, подарував таке відчуття.

Знаючи тепер яким способом віддячити, бідолаха і далі робив лиш за хліб, але тільки до полудня. Пополудню блукав собі – грав на сопілці, розмовляв з птицями, шепотів з метелика-

лїе... Dječurlija ga je krišom slijedila i vidjela da mu u šumi na rame na i ruke bez straha slijecu ptičice, a on s njima razgovara. U polju - šaptaše s leptirima."

- *Bako, a možda je on bio sulud?*

- *Golubice, to ni seljanima nije bilo jasno: uistinu takav čudak, a nijednu glupost nije ni učinio niti izgovorio.*

- *A što je bilo dalje?*

"Siromašak je silno želio neka-ko se odužiti cijelome selu, no nije znao kako. U toj želji zdušno se molio. I prisni mu se prekrasan veliki leptir - poput anđela. Posavjetova mu: u selu ima zvonik. Veliko zvono zvoni u bogoslužjima, za pokojnike ili za požarnu opasnost, ali ima i sasvim osobitu snagu - zvukom može razbijati začetke kristalića leda u gradonosnim oblacima. Tako će umjesto tuče padati tek jak pljusak, zaštitit će se selo i spasiti usjevi, voće i povrće. Ali valja paziti: mora se početi zvoniti upravo kad se u oblaku počinju stvarati kristalići. Uraniti ili zakasniti - znači tuču. Za to valja imati osjećaj, te mu leptir-anđeo nadahnu tu vrlinu.

Znajući sada kako može iskazati zahvalnost, siromašak je i dalje radio tek za kruh, ali samo do podneva. Poslije podne je šetao - svirao na svirali, razgovarao s pticama, šaputao s leptirima... Glavar se

ми... Війт злостився, злостився та й дав «дуракові» спокій. А той в літку декілька разів несподівано, мов скажений, біг до дзвіниці і сильно дзвонив великим дзвоном, як без тями. Люди дивувались, декотрі сварили його, а потім, коли він щось мимрив про метелика і якісь кристали, махнули рукою на дурниці. Позволили – хай йому буде, але тоді повинен безплатно дзвонити і як дзвонар. Не помітили, що роками граду не було, бо важко зауважити, коли все в порядку.

Років через десять рішив бідолаха поскаржитися селянам, що він більше не може дзвонити, бо його в раменах проколює, та радий когось повчити... Війт, переконаний, що бідолаха сьак чи так, а завжди буде дзвонити, висміяв його перед людьми: про що дурень верзе, які кристали, який град, може дурень за дзвоніння ще б і зарплату бажав, хіба не досить, що селяни дозволили дзвонити, коли йому того забагнеться... ха-ха-ха... (жахливо лунав гикавий сміх).

Бідолаха засоромився. І зажурився. Те, що щасливий без багатства та що знаходить спокій з птахами й метеликами – може, дійсно дивно. Те, що приснилося йому, може лиш хвора думка в голові, бо, може, дійсно в цім краю не падає град. Тут більше не був щасливий.

Пішов дорогою чоловік – поволі. Ні старий, ні молодий. На рамені торбинка – майже поро-

ljutio, ljutio - pa je naposljetku "ostavio budalu na miru". A taj je ljeti, i po nekoliko puta, neočekivano, kao sumanut, trčao k zvoniku i snažno zvonio velikim zvonom kao u bunilu. Ljudi su se čudili, nekoji su ružili, da bi nakraju, čuvši ga da mrmrlja nešto o leptiru i nekakvim kristalima - odmahнули rukom na budalaštine. Dopustiše – neka mu bude, ali zato mora besplatno obavljati i dužnost zvonara. Nisu ni opazili da tuče nije bilo već godinama, jer teško je primijetiti kad je sve u redu.

Poslije desetak godina požali se siromašak seljanima: ne može više zvoniti jer ga probada u ramenima, ali je voljan nekoga podučiti... Glavar, uvjeren da će jadnik ovako i onako uvijek zvoniti, ismijao ga je pred ljudima: o čemu luđak brblja, kakvi kristali, kakva tuča, budala bi za zvonjenje možda i plaću htio, kao da nije dovoljno što su mu seljani dopustili zvoniti kad mu se prohtije... ha-ha-ha.. (jezivo je odjekivao štektavi smijeh).

Siromašak se posramio. I zabrinuo se. To što je sretan bez bogatstva, te što nalazi mir s pticama i leptirima - možda je stvarno čudno. To što mu se prisnilo - možda je tek bolesna misao, jer može biti da doista u ovom kraju nikad ne pada tuča. Ovdje više nije bio sretan.

I ode čovjek svojim putem – polako. Ni star - ni mlad. Na ramenu torbica - skoro prazna. Za pa-

жня. За пасом – сопілка. Борідка ні довга, ні коротка, сива. Гуцульське волосся – все ще чорняве. Вже його постаті не розпізнати вдалині.

Швидко захмарилось. Подув зимний вітер, а за ним вдарив град – знищено всі рослини. Люди злякались. Деякі потишеньку молились і просили покаяння. А віт: «Та що? Буває! Після цього знов роками не буде граду. Не журіться... ха-ха-ха...»

У селі настав голод. Не було чути птахів, зникли метелики... Селом роїлись мухи...

- *це дуже сумна казка, бабцю... А чи могла б вона не так страшно кінчатися?*

- *Спробую...*

Пішов дорогою чоловік – поволі. Ні старий, ні молодий. На рамені торбинка – майже порожня. За пасом – сопілка. Борідка ні довга, ні коротка, сива. Гуцульське волосся – все ще чорняве. Вже його постаті не розпізнати вдалині. На другому боці небосхилу ніби зачало темніти.

Селяни віддихнули. Знов буде дзвонити справній дзвонар і лиш тоді коли потрібно (про це вже когось попросять). Ніхто не журився і не звертав уваги на зростаючу темну хмару на горизонті. Дощі тут звичайні, лиш інколи сильніші...”

- *Це вже краще!... А в школі б нас запитали, що хотілось цим сказати?*

- *Але ми вдома, а не в школі. Тому вважай цю притчу звичай-*

сом - свирала. Ni duga ni kratka bradica - sijeda. Huculska kosa - još uvijek crnkasta. Lik mu se već teško nazire u daljini.

Naoblačilo se naglo. Puhnuo je hladan vjetar, a za njim se ospe tuča - uništila je sve raslinje. Ljudi se uplašise. Poneki su tiho molili pokajanje. A glavar: Pa što? Biva! Poslije ovoga, godinama neće biti tuče. Ne brinite se... ha-ha-ha...

U selu je nastupila glad. Nisu se čule ptice, nestali su leptiri... Tek su se muhe rojile... "

- ... *ovo je jako tužna priča, babko... A može li završiti manje strašno?*

- *Pokušat ću...*

Otišao je čovjek putem - polako, Ni star - ni mlad. Na ramenu torbica - kao da je prazna. Za pasom - svirala. Ni duga ni kratka bradica - sijeda. Huculska kosa - još uvijek crnkasta. Lik mu se već teško nazire u daljini. Na drugoj strani horizonta kao da je počelo tamniti.

Seljani su odahnuli. Opet će zvoniti pravi zvonar samo onda kad je potrebno (za to će se već nekoga naći). Nitko se nije brinuo niti obraćao pozornost na nadolazeći crni oblak na horizontu. Kiše su ovdje uobičajene, samo ponekad nešto jače..."

- *Ovo je već bolje!... A u školi bi nas pitali: što se htjelo ovim reći?*

- *Ali mi smo doma, a ne u školi.*

ною, і не мороч собі голову таким питанням. Будь щаслива, голубонько як дитина, хоч ще якийсь час. Хоч вдома. На важчі роздуми буде час – не спіши.

В Загребі повідано 5, а записано 7 грудня 2004 р.

Zato smatraj ovu priču običnom i ne zamaraj glavu takvim pitanjem. Budi sretna kao dijete, bar još neko vrijeme. Bar doma. Za teške misli bit će vremena – ne žuri.

U Zagrebu je ispričano 5., a zapisano 7. prosinca 2004. god.

ДАРУНОК

Війт наказав насипати дорогу через село, вичистити рови попри неї, поправити місточки, а хати, які ближче, побілити. Село відвідає великий пан з міста, а йшли чутки, що хтось з його далеких предків колись-то давно й заснував це село.

В той день в селі було святково. Люди на воротах, махаючи, вітали пана, а дівора бігла за його бричкою, яка заїхала на війтове подвір'я, де вже чекали панотець і паламар. Діти мусили залишитись перед подвір'ям, інші люди не були запрошені, й ніхто не знав, про що там говорилося. Пан, як приїхав, так і від'їхав.

Війт скликав село, передав привіт від пана й повідомив, що він, маючи на думці своїх предків, хоче допомогти селу, так що візьме два-три хлопці, щоб навчалися ремеслу, а якщо будуть дбалі й талановиті, то закінчать навчання й будуть у нього робити. Наткнув, що пану нагадали що в селі є одна з бідніших сімей, яка пишеється, як і пан, на що він осміхнувся й лиш спитав, чи в тої сім'ї є хлів. Люди ахнули й не могли сховати заздрості, а батько тої сім'ї, усміхаючись, лиш кліпав і глипав навколо.

POKLON

Glavar je zapovjedio da se naspe cesta kroza selo, očiste njeni rubni jarci, poprave mostiči, a kuće koje su bliže - obijele. Selo će posjetiti veliki gospodin iz grada, a šaptalo se da je netko od njegovih dalekih predaka i osnovao ovo selo.

Toga dana bijaše svečano. Ljudi su izašli na kapije i mašući pozdravljali gospodina, a dječurlija je trčala za njegovim fijakerom, koji je jezdio prema glavarevu dvorištu, gdje su već čekali župnik i crkvenjak. Djeca su morala ostate pred dvorištem, seljani nisu bili pozvani, i tako nitko nije znao o čemu je bilo riječi. Gospodin, kako

je došao - tako otišao.

Glavar je sazvaio selo, prenio svima pozdrave od gospodina i obavijestio da on, u spomen na svoje pretke, želi pomoći selu tako što će uzeti dva-tri momčiča na izučavanje zanata, a ako budu vrijedni i daroviti, mogu završiti nauk i raditi za njega. Natuknu da su gospodinu spomenuli da se jedna od siromašnijih seoskih obitelji preziva isto kao i gospodin, na što se on samo osmjehnuo i upitao imaju li njegovi prezimenjaci staju. Ljudi su ahnuli i nisu mogli sakriti zavist, a otac te obitelji, smješkajući se, samo je žmirkao i zirkao po ljudima.

Протягом наступних днів декотрі батьки, згадуючи про своїх синів, потай приносили дарунки то вїйту, то панотцю, то паламарю. Лиш бідак відкрито дав скромний дар всім трьом. Не приховував радості, що його сім'я, попри свою корівку, надіється від пана дістати ще одну, а того якраз би вистачало, щоб прогодувати численних діточок, - "Слава тобі, Господи, що послав мені того пана-добродія!"

Через тиждень вїйт наказав бідаку, щоб завтра був вдома, бо панський слуга приведе дарунок. Ой, яка радість! Від щастя дитячі серця ледь не повилітали з грудей, мов співучі пташечки.

Наступного дня сільська бахурня здалека визирала гостя. "Вже тут! Вже тут!" Кінь кроком увіз бричку на подвір'я, а позаду йшов прив'язаний другий кінь.

Від несподіванки діти на мить зацікавилися, а тоді, щоб не полохати, тихо й боязко підступили до коня. Обережно мацали й гладили, протискали тихі радісні хихоти, а кінь спокійно терпів це докучання. Прийшов і вїйт, повіншував і додав, що це надто велика честь. Панський слуга попередив, що дарованого коня не можна продавати, бо то була б образа. Та він, хоч старий, все ще дуже вартний, бо то рисак. Його можна лиш в легку бричку запрягати - і ніщо друге. Навіть їздити на ньому верхи був би гріх. А тому, що тут немає брички, благородний пан-добродій

Narednih dana pojedini su očevi, spominjući sinove, krišom nosili darove - te glavaru, te župniku, te notaru. Samo je siromašak iz zahvalnosti otvoreno dao poklone svoj trojici. Nije krio radost što se njegova obitelj, uz ovu što je imaju, nada dobiti još jednu kravicu, a to bi upravo bilo dovoljno da se prehrani brojnu dječicu - "Slava tebi Gospode što si mi poslao ovoga gospodina-dobročinitelja!"

Tjedan dana potom zapovjedi glavlar siromašku da sutra bude doma, jer gospodinov sluga dovodi poklon. Oh, koja radost! Od sreće, dječja srca samo što nisu poput raspevanih ptičica izletjela iz grudi.

Sutradan je seoska dječurlija iz daleka zagledala gosta. "Već je tu! Već je tu!" Konj je korakom uvezao fijaker u dvorište, a za njim je išao privezan - drugi konj.

Djeca su od iznenađenja na tren zanijemjela, a onda, da ga ne uplaše, tiho i bojažljivo pristupiše konju. Oprezno su ga dodirivali i gladili, protiskivali tihe radosne hihote, a konj je spokojno trpio dosadivanje. Došao je i glavlar, čestitao i dodao da je ovo iznimno velika čast. Gospodinov je sluga naglasio da se darovanoga konja ne smije prodati jer bi to bila velika uvreda. A on je, iako već postariji, još uvijek jako vrijedan jer je - kasač. Smije ga se tek uprezati u laku kočiju - i niša više. Čak i jahati ga bio bi grijeh. A zato što ovdje nema takve kočije, blagorodni će gospodin povremeno uzimati konja da ga

братиме коня час від часу, щоб його трохи об'їздити. Не забув додати, що пан впевнений, що подарував коня в добрі руки.

Бідак кланявся, дякував, почастивав позиченою горілкою, а ледве й знайшлося, щоб закусити. Панство пригостилося та й поїхало. А діти дітьми - радості по самі вуха! Пестять коня, вже сміливо й обіймають. Батько, поки ще сусіди не зійшлися, сів на поріг і, мов спраглий води, за кілька ковтків випив решту горілки. Схилив голову і, криючи, зложив руки: "Боже, якщо гартуєш мене на майбутнє, - слава Тобі і хвала, а як це кара й покута - будь мені грішному..."

Загреб, травень 2005 р.

malo prokasa. Nije zaboravio dodati kako je gospodin siguran da je dao konja u dobre ruke.

Siromašak se klanjao, zahvaljivao, počastio pozajmljenom rakijom, a ponešto se (jedva) našlo i za prigristi. Gospoda su se pogostila i otišla. A djeca kao djeca - radost im povrh ušiju. Maze konja i smiono ga već i grle. Otac, dok se susjedi još nisu sjatili, sjede na prag i, kao žedan vode, u nekoliko dugih gutljaja popi ostatak rakije. Spusti glavu i, krijući, sklopi ruke: "Bože, ako me ovim čeličiš za budućnost - slava Tebi i hvala, a ako je ovo kazna i pokora - budi meni grešnomu..."

Zagreb, svibnja 2005.

ЩО ТО ВІВЦІ ЗА ФРОЙДОМ?

- Бабцю, знаєте новину ... я вирішила вчитися на психолога.

- Чи то тебе Фройд зацікавив своїм сміливим «сексуальним» психоаналізом? Вже завтра будеш бажати вчити щось інше.

- А, ні-ні! Фройд лиш мала частина, а й за ним не все так простенько. Та що Ви знаєте про те? Ось краще розкажіть мені якийсь Ваш сон, а я його розтлумачу. І не відмовляйтеся, бо ніхто другий на мене «не має часу».

- Добре. То я вже маю і «свого психіатра». Але як ти мені нав'яжеш того Фройда, то я тобі...!

Ну ... Ані сама не знаю. чи мені то дійсно приснилося, чи, можливо, я, дрімаючи, уявляла собі таку символіку, але певна, що це було під впливом цього передвеликоднього часу посту й покаяння. Так приємно плавати на хвилях певності в ласку Божу. На душі лагідно, бо знаю, якщо, можливо, і «заблуджу», то Пастир Божий знайде мене і знов прилучить до «отари».

Але як це я потрапила помилково не в свою отару?! Пастир, здається, знайомий, але «не той». А я, хоч і вівця, якимось чудом

ŠTO SU OVCE PO FREUDU?

- Bako, ... znate što je novo ... odlučila sam učiti za psihologa.

- Je li te to Freud zainteresirao svojom smionom „seksualnom“ psihoanalizom? Već sutra željet ćeš učiti nešto drugo.

- A, ne-ne! Freud je samo mali dio, a i po njemu nije sve tako jednostavno. Ali, što Vi znate o tome?

Radije mi ispričajte kakav svoj san, a ja ću ga protumačiti. I ne izvlačite se, jer nitko drugi za mene "nema vremena".

- Dobro. To ja već imam i svoga "psihijatra". Ali ako mi nadovežeš toga Freuda - ja ću ti...!

No, dobro... ni sama ne znam je li

mi se to stvarno prisnilo, ili sam drijemajući promišljala tu simboliku - ali sigurna sam da je to bilo pod utjecajem ovoga preduskršnjeg razdoblja posta i pokajanja. Tako je ugodno ploviti na valovima sigurnosti u milost Božju. Pri duši je lagodno jer znam, ako možda i zalutam, Pastir Božji će me naći i ponovno pripojiti "stadu".

Ali kako sam to natrapala na pogrešno stado?! Pastir, iako izgleda poznato, nije "onaj". A ja, iako sam ovca, nekakvim čudom osje-

відчуваю його думки.

Бачу, він не з рідні газди, а наймит. Як і інші пастухи, погодився на чотири роки. Щоб лишитися ще на нових чотири, потрібно багато труда. А це до цього він не дуже охочий, бо народжений для вищих справ. Тому і є мудрий над мудрими.

З часом, додумався, як найлегше відбути той час. Пастир хитрував ось так: не так важливо, щоб усе було гаразд (то вимагає багато праці), а більш важливо щоб виглядало, що все гаразд (це вже легше). Газда завжди буде газдою, а вівці – вівцями, то чому дуже дбати про них. Треба лиш буцімто вдоволити всіх.

Газда живе «вищими інтересами». Його цікавить лиш кількість вовни й сиру, та й то загально – від всіх пастухів, тобто отар. Зовсім і не примітить слабшого внеску цієї отари. А якщо й другі пастухи робитимуть так само, то вже буде статистика і вийде, що це нормально. Нарешті, якщо й зауважить, то можна виправдатись, що наступного року буде краще, а спростувати, що шкода від того, що ці вівці неякісної породи ... тощо. Можливо, що за те буде його і похвалено, навіть і нагороджено. Якщо, випадково, газда і прийде поглянути на овець – не важко буде на той день від других пастухів позичити й прилучити до отари якусь кількість товстих овець. І знов буде все гаразд!

ćam njegove misli.

Vidim, on gazdi nije rod, već sluga. Kao i drugi pastiri, nagodio se na četiri godine. Da se dobije ista služba na još četiri godine, hoće se dosta truda. A on za to baš i nema volje, jer je rođen za više ciljeve. Zato i jest mudar iznad mudrih.

Uskoro se domislio kako najlakše pregrmjeti ugovoreno vrijeme. Mudrovao je ovako: nije toliko važno da sve bude u redu (to iziskuje previše truda); važnije je da *izgleda* kako je sve u redu (ovo je već lakše). Gazda će uvijek biti gazdom, a ovce ovcama - i zašto neprestano brinuti o njima. Bitno je tek naoko udovoljiti svima.

Gazda se bavi višim interesima. Ovdje ga zanima tek količina vune i sira, a i to općenito - od svih pastira, odnosno stada. Neće ni primijetiti slabiji doprinos ovoga stada. A ako i drugi pastiri budu radili tako – to će već biti statistika i ispast će da je normalno. Na koncu, ako i primijeti, uvijek se može izgovoriti da će dogodine biti bolje, jer upravo ispravlja štetu što su se ovce dale na slabu sortu ... itd.. Možda će ga za to pohvaliti, čak i nagraditi. Ako gazda slučajno svrati vidjeti ovce - neće biti teško od drugih pastira za taj dan posuditi i pripojiti određen broj tustih grla. I opet će sve biti u redu!

А що після чотирьох років? Та й так він вже візьме свою за- плату і їм закрийється очима й плечима. А потім вже хай хоч і потоп. Ну не існує ж він для овець, а вівці для нього!

Дати собі раду з вівцями – то вже складніша справа. За вівцями треба багато ходити. Їхня природа така клята, що для них трава все краща десь, там, а не ця, тут. Щастя, що та сама натура їм не дозволяє бачити далі від барана - якась дика любовна дурна залежність. Куди баран – вівці за ним. У воду і в огонь, без роздуму. Цього той Фройд не відгадував. Значить, треба виховати такого барана, котрий буде бігати за пастухом, мов песик.

Надумав – виконав. Вже першого року за улюбленця ви- брав баранчика котрий любив сіль більше від інших. Сіллю прима- нив його все бути близько. Але й інші баранчики підросли, та вівці трималися і попри них. Щоб завжди міг виправдатися перед газдою, «пастир» одному баранчикові, буцімто випадково, притоптав ногу. Той кривів, скутильгав та десь залишився і більш не прийшов. Другому під ріг вколов терном так, що загно- ілося й боліло. Тому не міг бо- ронитися від інших баранів, вони його вигнали з отари і він відцу- рався. Третьому з сіллю мішав трохи і гіркої солі – той постійно хворів, тому змарнів, став недужим та десь і залишився. Четвер- тому.... Ну, нарешті, залишився

A što nakon četiri godine? Do tada će se već naprimati svoje pla- će, pa će okrenuti leđa. A nakon toga može biti i potop. Ta ne posto- жи on radi ovaca, već ovce radi nje- ga!

Izaći nakraj s ovcama - to je već teža stvar. Za njima valja nep- rekidno hodati. Narav im je tako prokleta, da travu uvijek drže bo- ljom negdje tamo, a ne ovdje. Sreća što im ta ista narav ne dopušta da vide dalje od ovna. (Ovo je nekak- va divlja i luda ljubavna ovisnost.) Kud ovan - ovce za njim. (U vodu i vatru, bez razmišljanja. Ovo onaj Freud nije odgonetao.) Znači - mo- ra naći ovna koji će trčati za pasti- rom poput psića.

Zamislilo - obavio. Već prve godine za miljenika je odabrao ov- nića koji je volio sol više od osta- lih. Solju ga je namamio da uvijek bude blizu. Ali i drugi su ovnići odrastali, pa su se ovce skupljale i uz njih. Da bi se uvijek mogao op- ravdati pred gazdom, "pastir" je jednom ovniću prignječio nogu. Ovaj je krivao i šepao, usput neg- dje zaostao i više se nije pojavio. Drugoga je pod rog ubo trnom, ta- ko da je boljelo i zagnojilo se. Zato se nije mogao braniti od drugih ov- nova, koji su ga otjerali iz stada - i on se otudio. Trećemu je u sol stav- ljao i malo gorke soli - taj je stalno bolovao, omršavio je i tako se sla- bašan negdje zagubio. Četvrtomu... I tako nakraju ostade samo ovan miljenik, koji se držao uza nj da bi lizao sol. A ovce, kakvog su ovna

лиш той улюблений баран, котрий тримався пастуха, щоб лизати сіль. А вівці, якого барана мали, такого й шанували, бо вівці вівцями. Якби котра з них і побажала кудись далі за травною, то пес, кусаючи, повертав її в плай, а за те, час від часу, діставав дрібки засушеного хлібця. Роки минали, пастухові було легко, вчасно діставав добру річну платню і все було гаразд.

Кінцем четвертого року рушив пастир дістати останню зарплату, а й отару віддати. Про нову угоду не думав. Вже він себе і цим забезпечив на якийсь час, а до речі, вже і надоїло влітку під сонцем шукати холодок, спати під небом, а зимувати в колибі. Має він вищу мету, то що йому до овець.

Вже було не так далеко до хазяйського маєтку коли спустився густий дощ. Не тривав довго, але досить, щоб піднялася вода й залила береги. Щоб вода опустилася до глибини броду, треба чекати, може, і до завтра, а змолу пастухові більше не хочеться ночувати просто неба. Відчути вже трохи і по-панськи, був його «вищий інтерес». На потоці є кладка, але вівці... Напевне, вони можуть і перепливати. Хай трохи і перетерплять за «вищий інтерес».

Злапав барана за роги, закинув на плече, та й переніс через кладку на той бік потоку. А вівці – вівцями, і їхня натура штовхнула їх через воду, на той бік, за

имале - таквoga су і поштivале, jer ovce су ovce. Ako би neka од njih і пожелjела nekamo за travom, pas ju je grizući vraćao u stado, за što je povremeno dobivao komadiće sasušena kruha. Godine су prolazile, pastir je živio lagodno, uredno brao godišnju plaću i sve je bilo u redu.

Krajem četvрте godine kренu pastir uzeti posljednju plaću i vratiti stado. O novom ugovoru nije ni razmišljao. Za neko се vrijeme osigurao, а već mu je, uostalom, i dojadilo ljeti по suncu tražiti hlada, spavati pod nebom, а zimovati u kolibi. Ima on viši cilj, i nije mu do ovaca.

Bijaše nadomak gazdinog imanja kad се spustila jaka kiša. Nije padala dugo, ali dovoljno да се korito potoka napuni brzom vodom. Da се voda spusti до razine gaza, morao би čekati možda i до sutra, а pokislom се pastiru više не ноći pod nebom. Što prije omirisati malo gospodskoga života, bijaše njegov "viši interes". Na potoku ima brvno, ali ovce ... valjda mogu i preplivati. Neka malo i one potрpe за "viši interes".

Uhvatio je ovna за roгоve, забacio ga на leđa i prenio preko brvna на drugu stranu potoka. A ovce су ovce, i njihova ih je narav usmjerila preko vode, на onu stranu

бараном. Лиш найміцніші перепливали. Мов скажений голодний дракон, каламутна вода проковтнула більшість овець. Пастир не журився. Скаже газді, що дурний пес сполохав барана, той скочив у потік... А за ним вівці... як вівці... І зарплату вимагатиме – та він цілий рік овець доглядав!

Завтра, коли вода спала, показалися овечі трупи. Над ними, жертвами «вищого інтересу», роїлися мухи, а на спеці почався ширитися задушливий сморід....

Зі страху, що і я вже стала смердючим трупом, прокинулася. Ой, така була щаслива, що сиджу в своєму кріслі. Глибоко зітхнула, прошептавши собі, яке щастя, що люди не вівці.

..... І?... Що скажеш на цей сон? Нагадую, що домовилися – без Фрейда!

- ...Може пізніше... можливо завтра... Не знаю, як Вам пояснити...

- Ану, спростімо – не треба тлумачити. Може, тобі варто лиш трохи подумати про...

У Загребі, 16 березня 2006 р.

- za ovnom. Preplivale su samo najjače. Kao pobješnjeli gladni zmaj, većinu ih je progutala mutna voda. Pastir se nije brinuo. Reći će da je to ljudi pas uplašio ovna, ovaj je skočio u potok... A za njim ovce... kao ovce... Zatražit će i plaću - ta on je čuvao ovce cijelu godinu!

Sutradan, kad se voda povukla, pokazase se ovčja trupla. Nad njima, žrtvama "višeg interesa", rojile su se muhe, a kako je žega rasla, počeo se širiti zagušljiv smrad...

Od straha da sam već i sama postala smradno truplo - trgnuh se iz sna. Ah, bila sam tako sretna što sjedim u svom naslonjaču! Duboko uzdahnuh, prošaptavši - sreća što ljudi nisu ovce.

... І?... Što ćeš reći za ovaj san? Podsjećam da smo se dogovorile - bez Freuda!

- ... Možda kasnije... možda sutra... Ne znam kako Vam objasniti...

- Hajde, pojednostavimo - ne treba tumačiti. Možda ti vrijedi, tek onako lagano, razmisliti o ...

U Zagrebu, 16. ožujka 2006.

ВИПАДКОВІЙ ДОДАТОК

SLUČAJNI DODATAK

Не симфонія, тому замість "недокінченого" - лиш почате оповідання.

ЗНАХАРЩИНА

Відчуваю що мене ловить грип. Заповіжу його домашніми ліками Вип'ю чаю з медом і цитриною, а по-давньому, додам горілки, та, вмотавшись теплим пледом, відпочину в кріслі. Біда, що, випадково, нема чаю. В кухонному ящику лиш старий мішечок з нечітким зблідлим написом, але ще все в ньому якийсь чай. Невідоме зілля, котре так приємно екзотично пахне - напевне щось добре. Послужить, хоч це вже напівзнахарство.

Думка на думку роїться, мовби не всі мої. Мовби хтось мені вкладає частину своїх думок. Ще й так переконливо, що так думками, ніби не сама зі собою, а ще з кимсь розмовляю - відчуттям, словами і картинами. І мовби нема питання без відповіді. Це нагода спробувати дещо довідатись, бо бачу, що «той» - охочий до розмови. Мовби стоїть наді мною, так, що майже відчуваю його руку на моєму рамені і спілкуватись так лагідно і просто.

Нараз, у мене з'явився страх, що не використаю цю рідкісну нагоду. Питань зграй, а ні одне неможливо відокремити. Ой, чи не зроблю те саме що і всі ті, котрі, вловивши "золоту рибку", зі скарбниці мудрості побажали

Nije simfonija, i zato umjesto „nedovršene“ – tek započeta pri-povijest

ČAROBARIJA

Osjećam da me lovi gripa. Sprječit ću je domaćim lijekarijama. Popit ću čaj s medom i limunom, a po starom receptu dodat ću i malo rakije, pa ću se, umotana u toplu deku, odmoriti u naslonjaču. Nevolja je što, slučajno, nema čaja. U kuhinjskom se pretincu nalazi tek stara vrećica s nečitim izbljedjelim natpisom, a u njoj je još uvijek nekakav čaj. Nepoznato bilje tako ugodno egzotično miriše – sigurno je nešto dobro. Poslužit će, iako je ovo već napola čarobnjaštvo.

Roji se misao na misao, kao da nisu sve moje, kao da mi netko umeće dio svojih misli. Tako su uvjerljive da pomoću njih gotovo da razgovaram - ne sama sa sobom, već s nekim drugim – osjećajima, riječima i slikama. I čini se da nema pitanja bez odgovora. Ovo je prilika da pokušam saznati štošta, jer osjećam da je „onaj“ voljan razgovarati. Kao da stoji iznad mene i gotovo da osjećam njegovu ruku na svom ramenu, te je tako jednostavno i lagodno družiti se.

Odjednom sam se uplašila da neću iskoristiti ovu priliku. Imam bezbroj pitanja, a ne mogu izlučiti nijedno. Oh, neću li učiniti isto što i svi oni koji su, ulovivši „zlatnu ribicu“, iz riznice mudrosti poželjeli same gluposti? („Poželi oprezno

лиш самі дурниці. ("Обережно бажай - могло б сповнитися!") А хочу спитати хоч те - чому надвокола непрозорий сирий туман? Нараз, мов би чую питання: "Чи бажаєш бачити?", а я палко по-такую. На те, мов пух, понесло мене високо вгору, понад туман, котрий застелив цілий край, так, що лиш горбки виринали, мов острови. Який цей край? Блиснула думка – *Знахарщина*. А з туману, як на сцену, виступають різні істоти і, мов мари грають якісь свої незрозумілі ролі. Що то за таке? "Чую" думку - *світ, життя, минуле й майбутнє...* Не розумію! *Може буде ясніше, коли показати картинами, котрі схожі на вже бачене. Ось одна така:*

- Розіп'ятий і до землі прив'язаний велет. Відгадане - це Гулівер. А чому мені в похилому віці пояснювати постатями з дитячої літератури? *А що, як то, можливо, таки не дитяча література?* Хоч в школі її подавали як дитячу! *Хитрий метод: "справжня" література в невідповідний час і "несправжня" у відповідний час. Таким чином ідея знесилена. Діти, на розвагу, беруть лиш її поверховість, а до дорослих суть такої "дитячої літератури" не може дійти й розвіяти туман. А чому у всіх обличчя зашморгані, мов цензурою? Бо не вибраний рівень. Який рівень? І на далеко і на близько - все те саме. Орлу зви-сока світ невеликий, а горобцеві*

– moglo bi se ostvariti!“) A želim upitati bar to – zašto je okolo neprozorna siva magla. Odjednom, kao da čujem pitanje: „Želiš li vidjeti?“, a ja zdušno potvrđujem. Nato me, poput paperja, ponese uvis, iznad magle koja prekriva cio kraj, sve osim brežuljaka što izranjaju poput otoka. Koji je ovo kraj? Bljesnu misao – *Čarobarija*. A iz magle, kao na scenu, stupaju razni likovi i poput utvara igraju nekakve svoje nerazumljive uloge. Što je to? „Čujem“ misao – *svijet, život, prošlost i budućnost...* Ne razumijem! *Možda će biti jasnije kad se pokažu slike koje liče na već viđeno. Evo jedne:*

- Razapet i za zemlju privezan div. Odgonetnuto – to je Guliver. Ali zbog čega se meni, u odmakloj dobi, objašnjava posredovanjem likova iz dječje književnosti? *I što ako to ipak nije dječja književnost?* Ali u školi su je nazivali dječjom! *Lukava metoda: „prava“ književnost u neprikladno vrijeme i „npravava“ književnost u prikladno vrijeme. Na taj je način oslabljena. Djeca je, za zabavu, uzimaju površno, a bit takve, „dječje književnosti“ ne dopire do odraslih i ne može rastjerati maglu. I zašto su svima zamrljana lica, kao cenzurirana? Jer nije određena razina. Kakva razina? I daleko i blizu – sve je isto. Iz visine, orlu je svijet mali, a vrapcu njegov grm može biti cio svijet. Bolje ću razumjeti u svome*

і його куці можуть бути цілим світом. Краще розбираюсь у моєму ближчому оточенні. Бачу, тож мої земляки. Майже все одно, але ти так бажала. Так багато є знайомих лилипутів, навіть і велета пригадую. Але як то? Його обличчя цілий час змінюється і він перетворюється в інші особи (Мов у "Чарівнику з Оза" той кінь, що все змінює колір своєї шерсті.) Він символізує різних велетнів. Але так само міняється і колір костюмів на лилипутах. Аякже! Кожна група із загалу, завдяки своєму керманичу, демократично опутує "своїх" велетнів. Чому опутування велетнів? Та, то б вже мусіло бути ясним з притчі - щоб їхні великі діла були за бажанням «вождя». Хіба лилипути не можуть здійснити великі досяги? Ні, лиш велетні. (Збери неграмотних хоч і на сотні, вони не напишуть роман.) А демократія? Таж вона подає якнайкращі рішення. Та випадковість не виключена, але, загалом, вона допускає лише рішення, котрі найменше "заважають", або найменше болячі. По суті, вони можуть бути і плацебо-рішення. Плацебо? Але махни рукою, щоб розійшовся туман на іншому горбку.

Бачу, то сцени й постаті зі згаданого "Чарівника з Озу". Але що мені до дівчинки Дороті? В цій нагоді треба таланту, щоб бачити хто така Дороті та коли і як її збудити. Тому лиши її,

bližem okruženju. Vidim, to su mi zemljaci. *To je zamalo svejedno, ali ti si tako željela.* Tako je mnogo poznatih Liliputanaca, čak i diva prepoznajem. Ali što je to? Njegovo se lice stalno mijenja, liči na drugu osobu. (Poput onoga konja u „Čarobnjaku iz Oza“, koji stalno mijenja boju dlake.) *On simbolizira razne gigante.* Ali boje kostima Liliputanaca također se mijenjaju. *Naravno! Svaka društvena grupa, zahvaljujući svome vođi, demokratski sputava „svoje“ gigante.* Čemu sputavanje gorostasa? *To bi ti moralo biti jasno i iz priče – da bi njihova djela bila sukladna vođinim željama.* Kao da Liliputanci ne mogu ostvariti velike dosege! *Ne. Samo giganti. (Skupi čak i stotine nepismenih, oni neće napisati roman.)* A demokracija? Ta ona daje najbolja rješenja. *Ta slučajnost nije isključena, ali općenito dopušta samo takva koja najmanje „smetaju“, ili su najmanje bolna.* U suštini, ona mogu biti i placebo-rješenja. Placebo? *No, mahni rukom, da se razide magla na drugom brežuljku.*

Opažam da su to scene i likovi iz spomenutoga „Čarobnjaka iz Oza“. Ali što bih s djevojčicom Dorothy? *U ovoj prilici treba pro-nicavosti da se shvati tko je Dorothy, te kada ju i kako probudi-*

хай спить у комі, а зверни увагу на її друзів, бо слово було про якийсь там плацебо. Який зв'язок має з соціальним плацебо в моїм оточенні? Бачу що то опудало зі соломою в голові, лякливий лев і чоловік з бляхи, але не мають обличчя й тому не розпізнаю, хто вони. *Не важливо, що поодинокі, опудалу поданий диплом - щоб було мудре, боягузові орден - щоб був сміливий, а "бляшикови" пристосований годинник - щоб в грудях стукав замість серця. Все це був своєрідний плацебо. Але краще, зверни увагу, що вони разом символізують.* Вони хотіли, подружньому, допомогти Дороті. В першу чергу, вони хотіли запобігти свій комплекс, а якраз це бажання надавало їм великої енергії. Комплекс є міцний двигун. Але в моїм оточенні немає таких. *Хто має очі - той бачить. Думаєш, що біля тебе нема атеїстів з вервицею, безсімейних організаторів міжсімейних акцій, неграмотних пропагандистів про що і як треба писати, безнаціональних націоналістів, патріотів, що цураються рідного, бездітних самозваних педагогів, неосвічених провідників тощо?* Не дивилась, зате й не бачила. *Ох, щаслива ти!* А як такі є, що з ними? Чи вони пошкодять? *Ні. Плацебо, як такий, нешкідливий, а тим, котрі мають довір'я, можливо і допоможе.* А чому обминули Дороті? *Бо складніша, щодо розуміння. Тоді, хай буде*

ти. Zato je ostavi da spava u komi, a obrati pozornost na njene drugare, jer bila je riječ o nekakvom placebo. Kakve to veze ima sa socijalnim placebo u mom okruženju? Vidim strašilo sa slamom u glavi, plašljivoga lava i limenog čovjeka, ali nema im lica pa ne razaznajem tko su. Nije važno što su, pojedinačno, strašilu dali diplomu – da bude pametan, kukavici orden – da bude hrabar, a „limenku“ ugradili sat – da kuca u grudima umjesto srca. Sve je to bio svojevrsan placebo. Radije pokušaj dokučiti što zajedno simboliziraju. Željeli su prijateljski pomoći Dorothy. Prvenstveno su htjeli zatoomiti svoje komplekse, i upravo im je ta želja davala veliku energiju. Kompleks je jak pokretač. Ali u mom okruženju nema takvih. Tko ima oči – taj vidi. Misliš da pored tebe nema ateista s krunicom, neoženjenih organizatora međuobiteljskih akcija, nepismenih savjetnika o čemu i kako valja pisati, anacionalnih nacionalista, domoljuba koji zaziru od materinjega, samozvanih pedagoga bez djece, neprosvijećenih vođa itd.? Nisam gledala, pa nisam primijetila. Ah, sretnice! A ako takvih ima, što s njima? Škode li? Ne. Placebo, kao takav, nije škodljiv, a onima koji imaju vjeru, možda i pomogne. A zašto ste zaobišli Dorothy? Jer je složenija za razumijevanje. Onda neka to bude neki drugi lik. Eno tamo iz magle izranja zlatnovrha piramida, a malo dalje, pod drugim znamenjem, lik poput žene s tijelom matice, odgaja

якась друга постать. Он там з туману виринає золотOVERXА піраміда; а трохи далі, під іншим знаком, постать, схожа на жінку з тілом матки, плекає гібридів, котрі вгорі бджоли, а вдолині оси. Але, які то в тумані сховані істоти, що махаючи крилами нагнали туману й закрили цю сцену? *Це таємниця. Не все тобі знати!* Добре, якщо для мене лиш простіші речі, ось махну, хай з туману вирине, хоч наївна Аліса із країни чудес. *Ха! Наївна, наївна!* Та ось, тут заець, миша, розплакана черепаха, королівна, що бавить крикет, чорний ворон і другі істоти, а і Аліса виростає або зменшується - за бажанням. *Чийм бажанням?* Хіба то важне. Хоч це є розважальною дитячою літературою. *Дитячою?! Бачиш як і серйозна тема може бути "одягнена" у наївну форму. Не вірю. Й не мусиш. Але зауваж, що ці постаті можливо символізують поняття з психоаналізу за Фройдом. В тому випадку, це серйозні події з перехідного віку. А чому б не тлумачити їх і на якийсь третій спосіб? Добре, що ти не політичний сатирик, бо могла б ще казати, що то правдоподібні події в перехідному періоді, тобто транзиції. А чому сцена знов туманом заслонена? То можеш і сама відгадати. Хоч не розумію, але, хай буде. Мене більше кортить знати, як би я завжди могла знати відповіді на такі і подібні питання? Ось, вже час,*

hibride koji su gore pčele, a dolje ose. Ali, kakve su to maglom zaklonjene spodobе, što su, mašuci krilima, nagnale maglu da zaklone ovu scenu? *To je tajna. Nije ti sve znati.* Dobro, ako su za mene tek jednostavnije stvari, evo, mahnut ću, neka iz magle izroni bar bezazlena Alica iz zemlje čuda. *Ha! Bezazlena, bezazlena!* Pa evo tu su zec, miš, rasplakana kornjača, kraljica što igra kriket, crni gavran i drugi likovi, a i Alica raste i smanjuje se – po želji. *Čijoj želji?* Kao da je to važno! Bar je ovo dječja književnost - za rasonodu. *Dječja? Vidiš kako se i ozbiljna tema može „ogrnuti“ bezazlenom formom. Ne vjerujem. I ne moraš. Ali uoči da likovi možda simboliziraju pojmove iz freudovske psihoanalize. U tom slučaju, ovo su ozbiljni pubertetski događaji. A zašto ne protumačiti i na nekakav treći način? Dobro da nisi politički satiričar, jer bi još mogla reći da su to svojevrsna zbiivanja u prijelaznom razdoblju, odnosno tranziciji. A zašto je scena opet zastrta maglom? To možeš odgonetnuti i sama. Iako ne razumijem, neka bude. Više želim znati kako bih uvijek mogla imati odgovore na takva i slična pitanja? No, vrijeme je da se prisjetiš kako je na slično pitanje zlatna ribica samo pljesnula repom po vodi.*

щоб ти згадала, що на кінці, на подібне бажання, золота рибка лиш плеснула хвостом по воді.

Прокинулася, а ця "казка", можливо, відбувається і далі. Хто знає, чи можливо її закінчити? Тому, шановні мої, будь ласка, спробуйте це оповідання продовжити самі. Напевне воно буде цікавіше, веселіше й одночасно жалібноше від мого. Quot capita... Щасливо....!

П.С. - Допомогло б, як би хоч знала, котрий то "чай" був, а так...

*Напередодні друкування
цієї збірки*

Probudila sam se, a „priča“ vjerojatno teče i dalje. Tko zna je li ju moguće završiti? Zato, poštovani moji, izvolite, pokušajte pripovijest nastaviti sami. Bit će zacijelo zanimljivija, veselija, a istodobno i tužnija no moja. Quot capita... Sretno...!

P.S. – Pomoglo bi kad bih bar zna-la kakav je ono „čaj“ bio, a ovako...

Uoči tiskanja ove zbirke

ЗМІСТ

KAZALO

ПРО «ОПОВІДАННЯ БАБЦІ
ЗОСІ» АЛЕКСИ ПAVЛЕШИНА

7

O "PRIPOVIJESTIMA BAKE
ZOSJE" ALEKSE PAVLEŠINA

Джуро Відмарович: ЗБІРНИК
ОПОВІДАНЬ УКРАЇНСЬКОЮ-
ХОРВАТСЬКОЮ МОВАМИ

9

Đuro Vidmarović: DVOJEZIČNA
UKRAJINSKO-HRVATSKA
KNJIGA PRIPOVIJEDAKA

Алекса Павлешин: Мовби передмова

15

Aleksa Pavlešin: Kao predgovor

ДАВНІ СПОГАДИ

21

DAVNA SJEĆANJA

П Е С И К

23

P S I Ć

МАЛИЙ ГРИЦЬ

28

MALI GRIŠA

ВОДА

31

VODA

БОЖОК

36

BOGAC

НА ДЕНЬ МЕРТВИХ

45

NA DAN MRTVIH

ГАЛИЦЬКА ХАТА

49

GALICIJSKA KUĆA

МОРОЗНИЙ СПОГАД

56

LEDENO SJEĆANJE

І ТВАРИНИ ВІДЧУВАЮТЬ

61

I ŽIVOTINJE OSJEĆAJU

З НАЙБЛИЖЧОГО

69

IZ BLISKOG VREMENA

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК

71

USKRŠNJA KOŠARICA

СПОКІЙ

74

SPOKOJ

ТРЕТІЙ СИН ЛАОКООНА

77

LAOKONTOV TREĆI SIN

ЩЕ Б І ПОВІРИТИ... АЛЕ...

81

JOŠ I POVJEROVATI... ALI...

ГОРЕСЛОВ

85

JADOSLOV
GRAĐANINA KAJINA

ГРОМАДЯНИНА КАЇНА

ХАЙ ЇХ ВОДИТЬ ПЕРЕВОДА

102

NEK IH VÔDA PRÉLIVODA

ФАНТАСМАГОРІЇ	107	FANTAZMAGORIJE
НЕЙМОВІРНА КАЗКА БЕЗ КІНЦЯ	109	NEVJEROJATNA PRIČA BEZ KRAJA
НАПІВСОННЕ ДУМКОПЛЕ- ТІННЯ НАВИВОРИТ	117	POLUSNENO MISLOPLETE- NJE NAIZVRAT
КАЗКА НА СВЯТОГО МИКОЛАЯ	120	PRIČA NA NIKOLINJE
ДАРУНОК	128	POKLON
ЩО ТО ВІВЦІ ЗА ФРОЙДОМ?	131	ŠTO SU OVCE PO FREUDU?
ВИПАДКОВІЙ ДОДАТОК	137	SLUČAJNI DODATAK
ЗНАХАРЩИНА	139	ČAROBARIJA

ISBN 978-953-99578-3-2